

**Haapajärvi, Kärsämäki, Pyhäjärvi, Reisjärvi
Peruspalvelukuntayhtymä Selänne**

**Alavieska, Nivala, Sievi, Ylivieska
Peruspalvelukuntayhtymä Kallio**

SEUDULLINEN PÄIHDESTRAEGIA 2009 - 2012

SISÄLTÖ

LUKIJALLE

4

STRATEGIAOSA

6

<u>1. Yleiset tulevaisuuden haasteet alueellamme</u>	7
<u>2. Erityisryhmien haasteet</u>	7
<u>3. Ehkäisevän päihdetyön kokonaisuus</u>	8
<u>4. Missä pitää onnistua?</u>	9
<u>5. Kuinka hyvin on onnistuttava?</u>	9
<u>6. Miten ja milloin onnistumista mitataan?</u>	9
<u>7. Mitä tehdään että tavoitteet saavutetaan?</u>	9
<u>8. Mallinnus yhteistoiminta-alueen ehkäisevän päihdetyön koordinoinnista ja johtamisesta</u>	10
<u>8.1 Päihdetyötä säätelevät lait</u>	11
<u>8.2 Alkoholiohjelma 2008 – 2011</u>	11
<u>8.3 Alkoholiohjelman pääkoordinointi</u>	11
<u>8.4 Alkoholiohjelman aluekoordinointi</u>	11
<u>8.5 Ehkäisevän ja korjaavan päihdetyön koordinaatio alueellamme</u>	11
<u>9. Yhteistoiminta-alueen päihdepalvelujärjestelmä</u>	11
<u>10. Seudullisen päihdestrategian painopisteet</u>	11
<u>11. Päihdetyön arviointijärjestelmä laadun varmistamiseksi</u>	11
<u>11.1 Ehkäisevän päihdetyön laatutähti</u>	11
<u>11.2 Seudulliset päihdeindikaattorit</u>	11
<u>11.3 Päihdetyön laatusuosituks</u>	11
<u>12. Järjestöjen kannanotto päihdestrategiaan</u>	11
<u>13. Päihdestrategian kuntalaiskuulemistilaisuudet</u>	11
<u>14. Kumppanuussopimukset</u>	11
<u>LÄHTEET</u>	11

TOIMENPIDEOSA

11

<u>Palveluketju vauvasta vaariin – suojaavista- ja riskitekijöistä korjaavaan päihdetyöhön</u>	11
<u>Ikäryhmä 0 – 6 vuotta</u>	11
<u>Ikäryhmä 7 – 12 vuotta</u>	11
<u>Ikäryhmä 13 – 17 vuotta</u>	11
<u>Ikäryhmä 18 – 29 vuotta</u>	11
<u>Ikäryhmä 30 – 64 vuotta</u>	11
<u>Ikäryhmä 65+ vuotta, erityisryhmät</u>	11
<u>LÄHTEET</u>	11

SEURANTA- JA ARVIOINTIOSA

11

<u>Päihteiden käyttöä ennakoivat tekijät</u>	11
<u>Hyvinvointiin vaikuttavat tekijät</u>	11
<u>Hyvinvointisaldo</u>	11

LIITTEET

<u>Kuntakohtainen malli / Haapajärvi</u>	11
<u>Kuntakohtainen malli / Käsämäki</u>	11
<u>Kuntakohtainen malli / Pyhäjärvi</u>	11
<u>Kuntakohtainen malli / Reisjärvi</u>	11
<u>Seudullinen päihdestrategia / Peruspalvelukuntayhtymä Kallio</u>	11
<u>Kuntakohtainen malli / Alavieska kunta</u>	11
<u>Kuntakohtainen malli / Nivalan kaupunki</u>	11
<u>Kuntakohtainen malli / Sievin kunta</u>	11
<u>Kuntakohtainen malli / Ylivieskan kaupunki</u>	11
<u>Seudullinen päihdestrategia / Jokilaaksojen poliisilaitos</u>	11

LUKIJALLE

Päihdehaitat ovat kasvaneet viime vuosikymmeninä ja kasvavat edelleenkin ellei haittojen ehkäisyyn ja vähentämiseen saada nykyistä tehokkaampaa otetta. Valtioneuvoston periaatepäätöksessä esitetään alkoholihaittojen ehkäisylle ja vähentämiselle kolme osatavoitetta: alkoholin lasten ja perheiden hyvinvoinnille aiheuttamien haittojen vähentäminen, alkoholijuomien riskikäytön ja siitä aiheutuvien haittojen vähentäminen sekä kokonaiskulutuksen kääntäminen laskuun.

Seudullamme alkoholijuomien myynti v. 2007 asukasta kohti oli 7,7 litraa/asukas vauvasta vaariin, 100% alkoholina laskettuna. Koko Suomessa vastaava luku oli 10,5 litraa/asukas. Nivala-Haapajärven seutukunnassa alkoholiperäisten kuolemien määrä on huomattava kun mitataan menetettyjen elinvuosien määrää PYLL-indeksillä. Määrä on suurempi kuin koko Suomessa keskimäärin. Ennenaikaisia kuolemia ja niiden syitä tarkasteltiin Nivala- Haapajärven seudun kunnissa (Haapajärvi, Kärämäki, Nivala, Pyhäjärvi ja Reisjärvi) ajanjaksolla 1983–2004. Nivala - Haapajärven seutukunnassa kuntia koskevat tulokset osoittavat, että Haapajärvellä, Kärämäellä, Nivalassa ja Pyhäjärvellä tulee miesten osalta kiinnittää huomiota alkoholiperäisten sairauksien korjaaviin toimenpiteisiin sekä ehkäisemiseen. Nivalassa ja Pyhäjärvellä tulee myös naisten osalta kiinnittää huomiota alkoholiperäisten sairauksien ehkäisemiseen sekä korjaaviin toimenpiteisiin (Efeko 2006).

Tämän seudullisen päihdestrategian tavoitteena on väestömme terveyden ja hyvinvoinnin lisääminen päihdehaittoja vähentämällä. Painopistealueet on koottu seudullamme järjestetyistä päihdestrategiaseminaareista. Lähtökohtana on päihdehaitoilta suojaavien tekijöiden vahvistaminen ja riskitekijöiden vähentäminen. Strategia sisältää myös palveluketjun ehkäisevästä päihdetyöstä korjaavaan saakka. Seudullamme on meneillään palvelurakennemuutokset ja sen myötä ehkäisevän päihdetyön toimintatapoja on mahdollista tarkentaa ja miettiä uudelta pohjalta. Päihdetyön koordinoinnin toteuttamiseksi ja toiminnan konkretisoimiseksi tarvitaan lisäresursseja, jotta ehkäisevä päihdetyö saadaan liitettyä kiinteäksi osaksi toimintaa ja palvelujärjestelmää.

Alueemme ehkäisevän päihdetyön toimeenpano, raittiuden edistäminen ja alkoholiolojen seuraaminen kuuluvat kunnan määräämälle monijäseniselle toimielimelle. Kunnissa on myös nimetty ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö. Kuntien hallitukset määrittelevät ehkäisevän päihdetyön vastuutahon ja peruspalvelukuntayhtymien hallitukset korjaavan päihdetyön vastuutahon. Kumppanuussopimuksiin on kirjattu yhteistyömuodot ja konkreettiset keinot strategian tavoitteisiin pääsemiseksi.

Seudullinen päihdestrategia on jaettu kolmeen osaan: strategiaosa, toimenpideoisa sekä seuranta ja arviointi. Strategiaosassa käy ilmi päihdetyön tavoitteet, painopisteet, vastuut ja resurssit. Toimenpideoisassa on kuvattu palveluketju ikäryhmittäin, suojaavista ja riskitekijöistä korjaavaan työhön. Seuranta- ja arviointiosassa eri mittareilla seurataan päihteidenkäyttöä ennakoivia tekijöitä, hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä ja hyvinvointisaldoa, joiden perusteella päihdetyötä on mahdollista arvioida ja kehittää. Liitteenä ovat kunta- ja yksikkökohtaiset toimintamallit. Strategian kokoamisesta on vastannut Ehkäisevän päihdetyön kehittämishanke ja hankealueen kunnat: Alavieska, Nivala, Sievi, Ylivieska, Haapajärvi, Kärämäki, Pyhäjärvi ja Reisjärvi.

Kannattaako päihdeongelmia ehkäistä ja hoitaa?

- Ehkäisevällä päihdetyöllä on osoitettu olevan vaikutusta sekä päihteidenkäyttöön että käytöstä aiheutuviin haittoihin. Tehokkaimmiksi on osoittautuneet toimet, joissa vaikutetaan yhteisten tavoitteiden suuntaan mahdollisimman monin kysyntää ja tarjontaa säätelevin toimin.
- Varhaisnuorten päihteidenkäytössä ja asenteissa on viime vuosina esiintynyt myönteistä kehitystä. Siihen on todennäköisesti vaikuttanut julkinen keskustelu nuorten päihteidenkäytöstä sekä paikallisesti tehty ehkäisevä työ.
- Aikuisten alkoholin suorkulutusta on tuloksellisesti vähennetty mm. mini-interventiotoiminnalla.
- Jos ehkäisevällä työllä tai päihdepalveluilla pystytään hoitamaan perheen päihdeongelmat niin, ettei

huostaanottoa tarvita, säästö on huomattava. Sijaishuollon kustannukset ovat perhehoidossa noin 53 euroa/vrk ja lastensuojelulaitoksissa keskimäärin 150-250 euroa/vrk.

- Jos päihdehuolto ei toteuta tarvittavaa lyhyttä laitostarkkaisuhoitoa (7vrk hoito maksaa noin 1000 euroa), voi vaihtoehtoisena kustannuksena päihteiden käytön jatkuessa olla myöhemmin jopa 100 000 euron erikoissairaanhoidon päihdesairausten hoitona.
- Terveystieteiden avulla on onnistuttu rajoittamaan huumeiden käyttäjien hiv-epidemiaa. Tähän neuvontaan sisältyy mm. puhtaiden neulojen ja ruiskujen vaihto.

STRATEGIAOSA

1. Yleiset tulevaisuuden haasteet alueellamme

- **Väestön ikärakenne muuttuu.** Alueellamme syntyvyys nousee, työikäisten määrä vähenee ja ikäihmisten osuus kasvaa. Ikärakenteen muutos tulee ottaa huomioon ehkäisevää ja korjaavaa päihdetyötä suunniteltaessa.
- **Ehkäisevää päihdetyötä** tulee entisestään painottaa.
- **Päihdepalvelujen kysyntä peruspalveluissa tulee kasvamaan,** sillä ne ovat kaikkien kuntalaisten saatavilla eikä erityispalvelujärjestelmää voi laajentaa loputtomasti, vaikka ongelmat lisääntyvät ja vaikeutuvat.
- **Päihdeongelmaisten hoidon tarve kasvaa.** Alkoholi tulee olemaan edelleen ensisijainen päihde ja sen kulutuksen arvioidaan edelleen lisääntyvän. Päihteiden lisääntyvä käyttö heijastuu terveyshaittoina, sairauksina ja sosiaalisina ongelmina.
- **Päihteiden sekakäyttö todennäköisesti lisääntyy,** jolloin päihdeongelman hoito vaikeutuu ja tulee monimuotoisemmaksi.
- **Huumeiden ongelmakäyttäjien määrä** ja siitä aiheutuvat haitat todennäköisesti lisääntyvät.
- **Somaattiset sairaudet,** kuten infektioaudit, myrkytykset ja pitkäaikaiseen päihteiden käyttöön liittyvät sairaudet tulevat todennäköisesti lisääntymään päihteiden käyttäjien keskuudessa, johon terveydenhuollon tulee varautua.
- **Peliriippuvuudet lisääntyvät.** Palvelujärjestelmän ja henkilöstön ammatillisen osaamisen kehittämisessä on huomioitava myös nämä haasteet.
- **Tarvitaan moniammatillista ja pitkäjänteistä verkostotyötä.** Päihteiden ongelmakäyttäjät ovat usein myös sosiaalisesti syrjäytyneitä sekä huono-osaisia ja heidän sosiaalinen tukiverkkonsa on heikko. Hoidolta ja kuntoutukselta edellytetään kokonaisvaltaisuutta, pitkäjänteisyyttä ja konkreettista auttamista.
- **Koulutustarve kasvaa** erityisesti yleisissä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa, sillä päihdeongelmien monimuotoisuus ja hoitomenetelmien kehittyminen edellyttävät jatkuvaa perus-, jatko- ja täydennyskoulutusta.
- **Työntekijöiden riittävydestä ja jaksamisesta huolehtiminen** on tärkeää ja siihen on kiinnitettävä erityistä huomiota.

2. Erityisryhmien haasteet

- **Alle 18-vuotiaat** tarvitsevat omat erityispalvelunsa.
- **Naisille** soveltuvien päihdepalveluiden tarve kasvaa.
- **Päihdeongelmaiset pienten lasten äidit** tarvitsevat päihdeongelman hoidon lisäksi tukea äitiyteen ja varhaiseen vuorovaikutukseen vauvan kanssa.
- **Päihdeongelmista kärsivät vammaiset** henkilöt tarvitsevat heidän erityistarpeensa huomioivia palveluja.
- Väestön ikääntyminen ja alkoholin sekä muiden päihteiden, kuten rauhoittavien lääkkeiden käytön kasvu todennäköisesti lisää **ikäihmisille** tarjottavien päihdepalveluiden tarvetta.
- **Päihdeongelmaisten päiväkeskustoiminta ja palveluasuminen** on ajankohtainen haaste palvelujärjestelmälle.
- **Päihdeongelmaiset, joilla on vakavia mielenterveydellisiä ongelmia** ovat helposti väliinputoajia päihde- ja mielenterveyspalvelujen välillä. Tarvitaan heille sopiva hoitojärjestelmä.
- **Alkoholidementia** todennäköisesti lisääntyy.

3. Ehkäisevän päihdetyön kokonaisuus

Stakesin vuonna 2007 julkaisemassa Ehkäisy ja hoito –oppaassa kuvataan laadukkaan päihdetyön kokonaisuus. Ehkäisevä päihdetyö on toimintaa, jonka tavoitteena on edistää terveyttä, turvallisuutta ja hyvinvointia. Toimintamuotoja ovat:

- päihteettömien elintapojen edistäminen
- päihdehaittojen ehkäisy ja vähentäminen
- päihdeilmiön ymmärryksen ja hallinnan lisääminen

Päihteitä, joiden käyttöön ja haittoihin ehkäisevällä työllä vaikutetaan ovat tupakka, alkoholi ja huumausaineet. Myös lääkkeet, liuottimet ja muut aineet luokitellaan päihteiksi, kun niitä käytetään päihtymystarkoituksessa.

Ehkäisevän päihdetyön keinoin pyritään vähentämään päihteiden kysyntää, saatavuutta ja tarjontaa sekä haittoja. Myös perus- ja ihmisoikeuksien edistäminen päihteisiin liittyvissä kysymyksissä on ehkäisevää päihdetyötä.

Ehkäisevä päihdetyö kohdentuu kolmeen peruspilariin ja työn toteutustasot läpäisevät nämä kaikki (kuvio 1) :

Peruspilarit: - Tiedot, asenteet ja oikeudet
 - Suojaavat tekijät ja riskitekijät
 - Päihteet ja käyttötavat

Toteutustasot: - Yhteiskunta
 - Paikallisyhteisö
 - Lähisuhteet
 - Yksilö

TIEDOT,
 ASENTEET
 JA
 OIKEUDET
 SUOJAAVAT
 TEKIJÄT
 JA
 RISKITEKIJÄT
 PÄIHTEET
 JA
 KÄYTTÖTAVAT

YHTEISKUNTA

PAIKALLISYHTEISÖ

LÄHISUHTEET

YKSIÖ

Kuvio 1. Ehkäisevän päihdetyön kohdentuminen

4. Missä pitää onnistua?

Kriittiset menestystekijät:

- Johdon ja rakenteiden toimivuus
- Poikkihallinnollisen ja moniammatillisen yhteistyön toimivuus
- Kaikkien toimijoiden sitoutuminen päihdestrategiaan
- Seuranta ja arviointi

5. Kuinka hyvin on onnistuttava?

Tavoitteena:

- Väestön päihteiden käyttö vähenee
- Alkoholiperäiset sairaudet ja päihteiden käytöstä johtuvat kuolemat vähenevät
- Lastensuojelun huostaanotot ja perheväkivalta vähenevät
- Asiakas saa tarvitsemansa palvelut varhaisessa vaiheessa ja tasavertaisesti asuinpaikasta riippumatta
- Päihteet otetaan puheeksi luonnollisena osana peruspalveluja

6. Miten ja milloin onnistumista mitataan?

Mittarit:

- Ehkäisevän päihdetyön laatukriteerit
- Päihdeavainindikaattorit
- Päihdetyön laatusuosituks

Seuranta ja arviointi

- Jatkuva, tiedot kootaan vuosittain yhteen
- Alueatasolla kerran vuodessa Seudullisen Ehkäpä-ryhmän kokouksessa.
- Kuntatasolla kerran vuodessa paikallisessa Ehkäpä-ryhmässä, raportti toiminnasta ja sen vaikutuksista kuntajohdolle
- Päihdeavainindikaattorit esitellään kunnanvaltuustoille kerran vuodessa
- Yksikötason mittareita seuraamalla vuosittain, yksikön vastuhenkilö kerää tiedot

7. Mitä tehdään että tavoitteet saavutetaan?

Toimenpiteet:

- Asiakkaalle laadukkaat, toimivat palvelut
- Yhteneväinen arviointijärjestelmä päihdetyön toimintojen laadun seuraamiseksi ja kehittämiseksi
- Yhteneväiset työmenetelmät ja toimintamallit
- Kokonaisvaltainen palveluketju ehkäisevästä päihdetyöstä hoitopalveluihin
- Ehkäisevä päihdetyö osaksi peruspalveluja
- Alueella pysyvästi resursoitu ja koordinoitu ehkäisevän päihdetyön toiminta

8. Mallinnus yhteistoiminta-alueen ehkäisevän päihdetyön koordinoinnista ja johtamisesta

Alueemme ehkäisevän päihdetyön toimeenpano, raittiuden edistäminen ja alkoholiolojen seuraaminen kuuluvat kunnan määräämälle monijäseniselle toimielimelle. Kunnissa on myös nimetty ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö. Ehkäisevän päihdetyön työryhmät toimivat Haapajärvellä, Kärämäellä, Pyhäjärvellä, Nivalassa ja Ylivieskassa. Kuntien hallitukset määrittelevät ehkäisevän päihdetyön vastuutahon ja peruspalvelukuntayhtymien hallitukset korjaavan päihdetyön vastuutahon. Kumppanuussopimuksiin on kirjattu yhteistyömuodot ja konkreettiset keinot strategian tavoitteisiin pääsemiseksi. Kuviossa on esitetty mallinnus ehkäisevän päihdetyön koordinoinnista ja johtamisesta yhteiskunnan, seudun, kuntien, peruspalvelukuntayhtymien ja yksityisten kuntalaisten tasolla.

LAIT

STM

THL

OULUN

LÄÄNINHALLITUS

KUNNAN JOHTO

ALAVIESKA
NIVALA
SIEVI
YLIVIESKA
HAAPAJÄRVI
KÄRSÄMÄKI
PYHÄJÄRVI
REISJÄRVI

PPKY
SELÄNNE
PPKY
KALLIO

TERVEYDEN
EDISTÄMISEN
KOORDINAATTORI
TERVEYDEN
EDISTÄMISEN
KOORDINAATTORI

SEUDULLINEN
EHKÄPÄ-RYHMÄ

SEUDULLINEN
PÄIHDESTRATEGIA

1.
2.
8.

KUNNAN EHKÄPÄ-RYHMÄ

1.
2.
3.
4.
5.
6.

- 7.
- 8.

KUNTALAISET

Kuvio 2. Ehkäisevän päihdetyön koordinointi

- Päihdetyötä määrittävät lait ja asetukset
- Alkoholiohjelma 2008-2011
- Alkoholiohjelman pääkoordinaattori
- Alkoholiohjelman aluekoordinaattori
- Kunnilla vastuu päihdetyön toteutumisesta
- Kuntien kumppanuussopimukset

- PPKY kumppanuussopimukset
- PPKY:ille terveyden edistämisen koordinaattorit
- Puheenjohtajana ja sihteerinä terveyden edistämisen koordinaattorit

- Ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöt:
1. Alavieska 2. Nivala 3. Sievi 4. Ylivieska 5. Haapajärvi 6. Kärämäki 7. Pyhäjärvi
8. Reisjärvi

- Kuntien Ehkäpä-ryhmät
- Puheenjohtajana ept-yhdyshenkilö

- Ehkäpä-ryhmien jäsenet:
1. Sosiaalitoimi 2. Terveystoimi 3. Koulutoimi 4. Liikuntatoimi 5. Nuoriso- ja vapaa-aikatoimi 6. Seurakunnat 7. Poliisi
8. Järjestöt 9. Elinkeinoelämä

8.1 Päihdetyötä säätelevät lait

Päihdetyö on lakisääteistä moniammatillista työtä ja perustuu mm. seuraaviin lakeihin:

- **Perustuslaki 731/1999.** Kunnan on osana julkista valtaa turvattava jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistettävä väestön terveyttä.
- **Kuntalaki 365/1995 1 §.** Kunnan on pyrittävä edistämään asukkaidensa hyvinvointia ja kestävää kehitystä alueellaan.
- **Alkoholilaki 34 §** kieltää alaikäisen alkoholin käytön sekä alkoholin myynnin ja välittämisen alaikäiselle.
- **Tupakkalaki 693/1976** kieltää tupakkatuotteiden ja tupakointivälineiden myynnin alaikäiselle.
- **Huumausainelaki 3 §** kieltää huumausaineiden kaupan, hallussapidon ja käytön.
- **Lastensuojelulaki 4 luku § 12** velvoittaa mm. jokaista aikuista puuttumaan alaikäisen lapsen tai nuoren päihteiden käyttöön.
- **Raittiustyölaki 4 §.** Raittiustyön toimeenpano, raittiuden edistäminen ja alkoholiolojen seuraaminen kuuluvat kunnan määräämälle monijäseniselle toimielimelle.
- **Kansanterveyslaki.** Kunnan tehtävänä on huolehtia kuntalaisten terveyttä edistävästä, terveyttä suojelevasta ja sairauksia ehkäisevästä toiminnasta. Terveiden edistämiseksi on tarkoitus parantaa ihmisten mahdollisuuksia huolehtia omasta ja ympäristön terveydestä.
- **Perusopetuslaki 2 §.** Opetuksen tavoitteena on tukea oppilaiden kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen sekä antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja. Laki ohjaa myös mm. kodin ja koulun välistä yhteistyötä.
- **Nuorisotyölaki 1 §.** Tavoitteena on parantaa nuorten elinoloja ja luoda edellytyksiä nuorten kansalaistoiminnalle.
- **Päihdehuoltolaki 1984/41.** Päihdehuollon tarkoituksena on ehkäistä ja vähentää päihteiden ongelmakäyttöä sekä siihen liittyviä sosiaalisia ja terveydellisiä haittoja. Lain tarkoitus on myös edistää päihteiden ongelmakäyttäjän sekä hänen läheistensä toimintakykyä ja turvallisuutta.
- **Päihdehuoltolaki 3 §.** Päihdeongelmaisten hoidon järjestäminen on kunnan tehtävä. Se on järjestettävä sisällöltään ja laajuudeltaan sellaiseksi kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää.
- **Sosiaalihuoltolaki.** Lain perusteena on kaikkien ihmisten tasa-arvoisuus ja yhtäläinen oikeus sosiaaliseen ja taloudelliseen turvaan sekä hoitoon ja huolenpitoon.

8.2 Alkoholiohjelma 2008 – 2011

Alkoholin aiheuttamien haittojen ehkäisy ja vähentäminen on jaettu kolmeen osatavoitteeseen:

- Lasten ja perheiden kokemat alkoholihaitat vähenevät
- Alkoholin riskikäytöstä aiheutuvat haitat vähenevät
- Alkoholin kokonaiskulutus kääntyy
- laskuun

8.3 Alkoholiohjelman pääkoordinointi

Alkoholiohjelmaa edelsi valtioneuvoston periaatepäätös alkoholipolitiikan linjauksista. Hallitus käynnisti alkoholiohjelman vuonna 2004 ja nykyinen hallitus päätti jatkaa ohjelman toteuttamista vuosina 2008-2011. Ohjelman pääkoordinaattorina on Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL), joka

ohjaa lääninhallitusten aluekoordinaattoreita.

8.4 Alkoholiohjelman aluekoordinointi

Alkoholiohjelman aluekoordinaatiosta seudullamme vastaa Oulun lääninhallitus, jonka aluekoordinaattori ohjaa kuntia alkoholiohjelman toteutuksessa.

8.5 Ehkäisevän ja korjaavan päihdetyön koordinaatio alueellamme

Kunta- ja palvelurakenneuudistuksen tärkeimpänä tavoitteena on väestön terveyden ja hyvinvoinnin sekä laadukkaiden palveluiden, kuten päihdetyön kokonaisuuden, turvaaminen asunpaikasta riippumatta. Ehkäisevä ja korjaava päihdetyö on yhden tahon vastuulla, vaikka se luonteeltaan onkin monialaista yhteistyötä. Nämä vastuutahot huolehtivat myös siitä, että päihdetyöhön varataan riittävästi resursseja.

Seudun ehkäisevän päihdetyön vastuutahot:

- Alavieska: kunnan päättämä johtava viranhaltija
- Nivala: kunnan erikseen nimeämä viran/toimenhaltija
- Sievi: kunnan päättämä johtava viranhaltija
- Ylivieska: kaupungin päättämä johtava viranhaltija
- Haapajarvi: kaupungin päättämä johtava viranhaltija
- Kärsämäki: kunnan päättämä johtava viranhaltija
- Pyhäjärvi: kaupungin päättämä johtava viranhaltija
- Reisjärvi: kunnan päättämä johtava viranhaltija

Seudun korjaavan työn vastuutahot:

- Peruspalvelukuntayhtymä Kallio: avohuollon ylilääkäri?
- Haapajarvi: peruspalvelukuntayhtymä Selänteen lääkäri
- Kärsämäki: peruspalvelukuntayhtymä Selänteen lääkäri
- Pyhäjärvi: peruspalvelukuntayhtymä Selänteen lääkäri
- Reisjärvi: peruspalvelukuntayhtymä Selänteen lääkäri

Peruspalvelukuntayhtymä Kallio hakee rahoitusta terveyden edistämistyöhön. Terveyden edistämisen koordinaattorin työnä olisi laaja-alainen terveyden edistäminen ja sairauksien ehkäiseminen, yhtenä osana ehkäisevä päihdetyö. Myös peruspalvelukuntayhtymä Selänteelle esitetään perustettavaksi sama terveyden edistämisen koordinaattorin toimi.

Terveyden edistämisen koordinaattoreiden tehtävät

- sekä seudullisen että kunnallisen ehkäisevän päihdetyön koordinointi
- seudullisen ehkäpä-ryhmän koollekutsuminen, kokoontuu 2 kertaa vuodessa
- kuntien ehkäpä-ryhmien sihteerinä toimiminen, kokoontuu 6 kertaa vuodessa
- ehkäisevän päihdetyön edistäminen kunnassa monialaisena yhteistyönä
- päihdeavainindikaattoreiden päivittäminen ja esittely kuntien valtuustoille vuosittain
- täydennyskoulutus tehtävään vuosittain

Seudullisen ehkäisevän päihdetyöryhmän tehtävä

- suunnittelee ja kehittää seudullista ehkäisevän päihdetyön toimintaa, vuosittainen toimintasuunnitelma

- seuraa ja arvioi seudun ehkäisevän ja korjaavan työn toteutumista
- koostuu kuntien ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöistä

Ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilön tehtävä

- kunnan ehkäpä-ryhmän puheenjohtajuus
- ehkäisevän päihdetyön edistäminen kunnassa monialaisena yhteistyönä, työaika 10%
- täydennyskoulutus tehtävään vuosittain

Ehkäisevän päihdetyöryhmän tehtävät:

- monialainen työryhmä, vuosittainen toimintasuunnitelma
- suunnittelee ja kehittää kunnan ehkäisevän päihdetyön toimintaa
- seuraa ja arvioi kunnan ehkäisevän ja korjaavan työn toteutumista

Alueemme joka kunnassa on nimetty ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö. Päihdetyöryhmät kokoontuvat Nivalassa, Ylivieskassa, Haapajärvellä, Käsämsäellä ja Pyhäjärvellä. Alavieskasta, Sievistä ja Reisjärveltä päihdetyöryhmät puuttuvat. (Taulukko 1.) Ehkäpä-ryhmä voi olla myös yhteinen terveyden edistämisen työryhmän kanssa.

Taulukko 1. Ehkäisevän päihdetyön (Ept) toiminta alueella

Päihdyttämisen ja päihdetyön (Ept) toiminta alueella								
	Peruspalvelukuntayhtymä Kallio				Peruspalvelukuntayhtymä Selänne			
	Alavieska	Nivala	Sievi	Ylivieska	Haapajärvi	Kärsämäki	Pyhäjärvi	Reisjärvi
Ept-yhdyshenkilö	x	x	x	x	x	x	x	x
Päihdetyöryhmä		x		x	x	x	x	
Terveyden edistämisen koordinaattori	hankerahoituksella 2009?				?			
Seudullinen Ept-ryhmä	kokoontuu kaksi kertaa vuodessa							

9. Yhteistoiminta-alueen päihdepalvelujärjestelmä

Seudullinen päihdestrategia sisältää koko päihdetyön ehkäisystä hoitoon. Taulukossa 2 on esitetty päihdepalvelut avohoidossa, terveyskeskuksissa sekä sairaala- ja laitoshoidossa.

Taulukko 2. Yhteistoiminta-alueen päihdepalvelujärjestelmä

Kunta tai yhteistoiminta-alue	Laajempaa väestöpohjaa edellyttävät palvelut
- seudullinen päihdestrategia - kuntakohtaiset mallit	- OYS, K-PKS, Järvenpään sosiaalisairaala - OAS
Avohoidon päihdepalvelut Lähipalveluina: - terveyskeskukset, neuvolat, mielenterveyspalvelut - työterveyshuolto - oppilashuolto - sosiaalitoimi	- erikoissairaanhoidon poliklinikat

Päihdepalvelut terveydenhuollon vuodeosastoilla - terveyskeskusten vuodeosastot	- erikoissairaanhoidon vuodeosastot
Päihdehuollon avopalvelut - A-klinikat - päiväkeskukset - konsultaatio muulle sosiaali- ja terveystoimelle	
Päihdehuollon laitoshoido - ostopalveluna päihdehuollon katkaisu- ja kuntoutusyksiköistä	

10. Seudullisen päihdestrategian painopisteet

Taulukko 3: Seudullisen päihdestrategian painopisteet

Kriittiset menestystekijät:			
1. Johdon ja rakenteiden toimivuus 2. Poikkihallinnollisen ja monialaisen yhteistyön toimivuus 3. Kaikkien toimijoiden sitoutuminen päihdestrategiaan 4. Seuranta ja arviointi			
LAPSET JA LAPSIPERHEET	NUORET	TYÖIKÄISET	IKÄÄNTYNEET JA ERITYISRYHMÄT
Tavoitteet: 1. Neuvoloissa on systemaattinen tapa kertoa vanhemmille alkoholinkäytön vaaroista ja siitä lapsille aiheutuvista haitoista. 2. Aikuisten alkoholin käytön vaikutuksille alttiit lapset havaitaan entistä paremmin 3. Perheen tukitoimia suunniteltaessa lapsi nähdään ensisijaisena tuen tarvitsijana	Tavoitteet: 1. Nuorten humalajuominen vähenee 2. Vanhempien vastuullisuus nuorten alkoholinkäytön suhteen lisääntyy 3. Alkoholin vähittäismyyntin vastuullisuus lisääntyy	Tavoitteet: 1. Alkoholin kokonaiskulutus kääntyy laskuun 2. Varhainen puuttuminen alkoholin riskikäyttöön, mini-intervention tilastoiminen 3. Päihdeongelmaisten hoidon kehittäminen, mm. kaksoisdiagnoosi-potilaat	Tavoitteet: 1. Ikääntyvien päihteidenkäytön tunnistaminen 2. Varautuminen ikääntyvien päihteidenkäytön lisääntymiseen 3. Erityisryhmien päihdeongelmien huomioiminen
Keinot: 1. Päihteidenkäytön puhekeskustelu ja vanhempien ohjaus - AUDIT –kysely kaikille odottaville äideille ja heidän puolisoilleen - Terveystieteiden koulutus 2. Perhetyö, tukitoimet, vanhemmuuskoulu	Keinot: 1. Kaikkien toimijoiden varhainen puuttuminen nuorten päihteidenkäyttöön 2. Vanhempien neuvonta nuorten päihdekokeiluista ja niihin liittyvistä ongelmista 3. Puuttuminen alkoholin välittämiseen alaikäisille	Keinot: 1. Mini-interventio päivystyksessä, lääkäreiden vastaanotolla, työterveyshuollossa, sosiaalitoimessa, mielenterveyshuollossa ja vuodeosastoilla 2. Tiedottaminen paikallismediassa 3. Selkeät toimintamallit/hoitopolut päihdeongelmaisille 4. Toimiva tiedonkulku ja tietojen vaihto	Keinot: 1. Hoitohenkilökunnan koulutus ikäihmisten päihdeongelmissa 2. Puuttumisen mallit hoivatyöhön - ikäihmisten päihdehoidon polku - kotikatkaistu - koulutus 3. Puuttumisen mallit erityisryhmille
Arviointi ja seuranta:	Arviointi ja seuranta:	Arviointi ja seuranta:	Arviointi ja seuranta:

1. Työntekijöiden itsearviointi: laatu, määrä ja valmiudet ohjaukseen 2. Lastensuojelu-ilmoitusten määrä, huostaanottojen määrä	1. Kouluterveystutkimus joka 2. vuosi, tulosten seuranta 2. Vanhempainillat 3. Poliisille tehtyjen ilmoitusten lkm/vuosi alkoholin välittäjistä	1. Työntekijöiden itsearviointi: laatu, määrä ja valmiudet ohjaukseen 2. Mini-interventioiden määrä 3. Toimintamallien ja hoitopolkujen toimivuuden arviointi	1. Tilastointi asiakkaista, joilla alkoholin riskikäyttöä 2. Toimintamallien käyttöönotto ja toimijoiden kokemukset, koulutuksiin osallistuneiden määrä 3. Toimintamallien käyttöönotto ja toimijoiden kokemukset
--	---	---	---

11. Päihdetyön arviointijärjestelmä laadun varmistamiseksi

11.1 Ehkäisevän päihdetyön laatutähti

Ehkäisevän päihdetyön laadun varmistamiseksi alueellamme käytetään Stakesin kehittämää päihdetyön Laatutähteä (kuvio 3). Ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöt on koulutettu laatutähden käyttöön. Laatu koostuu ehkäisevän päihdetyön sisältöön, toteutukseen sekä seurantaan ja arviointiin liittyvistä tekijöistä. (Laatutähteä tavoittelemassa. Ehkäisevän päihdetyön laatukriteerit 2006, 10.) Näitä kaikkia osa-alueita seurataan ja arvioidaan päihdetyöryhmissä.

Laatutähden kuusi sakaraa voidaan ryhmitellä kahteen lohkoon: sisältöön ja toteutukseen. Edelliset kohdat vastaavat kysymykseen ”mitä tehdä”, ja jälkimmäiset kohdat vastaavat kysymykseen ”miten tehdä”. Lohkojen yhteistä aluetta on seuranta ja arviointi. Siinä todennetaan, toteutuuko tasapaino eri osien välillä.

TOTEUTUSPROSESSIT

ARVOT JA ETIIKKA

SISÄLLÖN LAATU – MITÄ TEHDÄ?

TOTEUTUKSEN LAATU – MITEN TEHDÄ?

SEURANTA JA ARVIOINTI.

TÄMÄ ON KAHDEN EDELLISEN LOHKON YHTEISTÄ ALUETTA.

Kuvio 3. Laatutähti**11.2 Seudulliset päihdeindikaattorit**

Ehkäisevän päihdetyön vaikuttavuutta arvioidaan päihdeindikaattoreiden avulla.

Alueemme päihdeindikaattoreiden jako:

- Päihteidenkäyttöä ennakoivat tekijät
- Päihteiden vaikutus hyvinvointiin
- Hyvinvointisaldo (taulukko 4)

Taulukko 4. Päihdeindikaattoreiden valinta

PÄIHTEIDEN KÄYTTÖÄ ENNAKOIVAT TEKIJÄT	HYVINVOINTIIN VAIKUTTAVAT TEKIJÄT	HYVINVOINTISALDO
Elinympäristö Elämäntapa Koulutus Asenteet Työllisyys Sosiaaliset suhteet Anniskeluluvat Myynti / Kulutus	Sairastavuus Laitoshoitopäivät Avokäynnit Huostaanotetut lapset Väkivaltarikokset Rattijuopumukset Työkyvyttömyys Erityispalvelut Kokemukset	Alkoholikuolemat Itsemurhat Tapaturmat Kustannukset

Päihteiden käyttöä ennakoivat tekijät

Indikaattorit:

- Tupakoi päivittäin, 8. ja 9. luokan oppilaista
- Tosi humalassa vähintään kerran kuukaudessa 8. ja 9. luokan oppilaista
- Kokeillut laittomia huumeita ainakin kerran 8. ja 9. luokan oppilaista
- Vanhemmuuden puutetta 8. ja 9. luokan oppilaista
- Alkoholijuomien myynti litraa/asukas 100% alkoholina
- Alkoholin myynti- ja anniskelupaikat
- Työttömyys

Hyvinvointiin vaikuttavat tekijät

Indikaattorit:

- Päihde-ehtoiset avokäynnit A-klinikoilla ja mielenterveysasemilla
- Laitoshoitopäivät
- Terveyskeskuksissa ja sairaaloissa hoidetut
- Kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset ja nuoret
- Väkivaltarikokset
- Rattijuopumukset
- Päihtymyksen takia säilöön otetut
- Toimeentulotukea saaneiden määrä

Hyvinvointisaldo

Indikaattorit:

- Alkoholisairaudet ja -kuolemat
- Kustannukset

11.3 Päihdetyön laatusuosituks

Päihdepalveluiden laatusuosituksen mukaisesti päihdepalveluja tulee toteuttaa asiakaslähtöisesti, asiakkaan omia ja hänen läheistensä voimavaroja vahvistaen ja tukien. Asiakkuus perustuu luottamuksellisuuteen. Päihdetyötä tekevien työntekijöiden työssä jaksamisesta on huolehdittava. Työntekijöille tulee järjestää mahdollisuus säännölliseen työnohjaukseen ja tarvittaessa konsultaatioon. Myös henkilöstön perus-, jatko- ja täydennyskoulutus tulee varmistaa.

Kunnan tulee laatia määrävuosina päihdepalvelujen tilinpäätös osana kunnan terveys- ja hyvinvointitilinpäätöstä tai vastaavaa asiakirjaa.

Taulukko 5. Laadun kriteerit

ASIAKAS	LAADUN KRITEERIT
Kuntalainen	Saavutettavuus, hyväksyttävyys, avoimuus ja vaikuttavuus
Kunta	Edellisten lisäksi Yhteensopivuus muiden kunnan tai sen kustantamien palveluiden sekä muiden sosiaali- ja terveystieteiden toimien kanssa Koko palvelujärjestelmän riittävyys Oikea kohdentuminen ja tasa-arvo Kustannuskehityksen ennustettavuus Työntekijöiden työkykyisyydestä huolehtiminen Yleinen viihtyvyys

Yhteiskunta	Edellisten lisäksi Yleiset sosiaali- ja terveystalittiset tavoitteet Poliittinen hyväksyttävyyys Sosiaalisen turvallisuuden ylläpito
-------------	---

Päihdepalvelujen laatusuosituksissa (STM oppaita 2002:3) määritellään avotyötä tekevien päihdetyöntekijöiden määrä suhteutettuna asukaslukuun / väestöpohjaan: ”Polikliinisen päihdetyön henkilöstömitoituksen tavoitteena on kolme henkilötyövuotta 10 000 asukasta kohti”. Tämä tavoite ei toteudu alueellamme (kuvio 4). Kuntien tulee järjestää päihdepalvelut sisällöltään ja laajuudeltaan sellaiseksi kuin kunnassa edellyttämä tarve vaatii (Päihdehuoltolaki 3 §).

Kuvio 4. Avopalvelujen päihdetyöntekijät / henkilötyövuotta asukaslukuun suhteutettuna

12. Järjestöjen kannanotto päihdestrategiaan

Kaikille seudun järjestöille, yhdistyksille ja seuroille lähetettiin postitse kutsu järjestöjen kuulemistilaisuuksiin. Tilaisuudet järjestettiin marraskuun aikana 2008. Tilaisuuksissa kävi yhteensä 26 eri järjestöjen edustajaa. Osa heistä oli mukana useammankin järjestön toiminnassa. Käydyistä keskusteluista koottiin seuraavanlainen kannanotto.

1. Järjestöt odottavat kuntien tunnustavan järjestöjen toiminnan tärkeyden ja osaamisen, sillä järjestöt tekevät merkittävää työtä kuntien ja kuntalaisten hyvinvoinnin edistämiseksi ja turvaamiseksi. Järjestöt toivovat kuntien osoittavan arvostustaan mm. rahallisen tuen tai maksuttomien tilojen muodossa.
2. Ehkäisevää päihdetyötä tehdään monella rintamalla, jokaisen tahon tulee ottaa vastuu omasta osuudestaan:
 - a. vanhempien vastuu alaikäisten päihteettömyydestä, oma esimerkki tärkeä
 - b. koulujen ja oppilaitosten vastuu, esim. tupakointipaikkojen poistaminen
 - c. ohjaajien, valmentajien ja huoltajien vastuu ja esimerkki: lasten ja nuorten harrastus- ja järjestötoiminta päihteetöntä
 - d. aikuisten parissa toimivien järjestöjen toiminnan tulee tukea terveyttä ja hyvinvointia, mm. päihteidenkäyttöä ehkäisemällä
 - e. kuntapäätäjien vastuu: kunnan omat pelisäännöt, kunnan omistamien tilojen päihteettömyys

- f. elinkeinoelämän vastuu: omavalvonnan tehostaminen, ei myydä alkoholia alaikäisille, välittäjille ja humaltuneille, myös tupakkatuotteiden myynnin valvonta
 - g. valtiovallan vastuu: alkoholilainsäädäntö ja sen valvonta
 - h. tilanneraittiuden merkityksen korostaminen: raskaus, työelämä, liikenne
 - i. yhteisöllisyys: jokaisen tulee ilmoittaa poliisille
 - päihtyneestä alaikäisestä
 - havaitsemastaan alkoholin myynnistä alaikäisille tai humalaisille
 - alkoholia tai tupakkaa alaikäisille välittävistä henkilöistä
 - henkilöistä, jotka aikovat lähteä ajamaan autolla humaltuneena
3. Järjestöt ovat valmiita laatimaan päihdeohjelman, jossa on toimintamalli siitä kuinka järjestö voi edistää päihdeettömiä elämäntapoja toiminnassaan. Lasten, nuorten ja lapsiperheiden osalta toiminnan tulee olla täysin päihdeetöntä.

Toimintamallia laadittaessa on tarpeen pohtia mm. seuraavia kysymyksiä:

Lasten, nuorten ja lapsiperheiden kanssa toimivat:

- a. Miten järjestö / seura edistää päihdeettömyyttä toiminnassaan?
- b. Mitä aikuisilta (ohjaajat, valmentajat, huoltajat) odotetaan?
- c. Laaditaan säännöt päihdeettömästä toiminnasta: alaikäisten kanssa toimiessa päihteiden (alkoholi, tupakka, nuuska, huumeet) käyttö on kielletty sekä alaikäisiltä että ohjaajilta, valmentajilta ja huoltajilta
- d. Miten toimitaan jos joku toimii eri tavalla kuin on sovittu?
- e. Miten säilytetään uuden alun mahdollisuus?
- f. Koska asiaan palataan seuraavan kerran?
- g. Miten sovittujen sääntöjen toteutumista seurataan?
- h. Lisää vinkkejä suunnitteluun mm.

<http://www.nuorisuomi.fi/paihteetonpelikentta/ppsuomi/index1.html>

- Soveltuvien osien kysymyksiä voi pohtia minkä tahansa järjestöjen pelisääntöjä laatiessa

13. Päihdestrategian kuntalaiskuulemistilaisuudet

Kuntalaiset kutsuttiin päihdestrategian kuulemistilaisuuksiin ilmoittamalla tilaisuuksista paikallislehdissä. Henkilökohtaisia kutsuja lähetettiin kunnallisvaaliehdokkaille sekä päihdestrategiatyön sidosryhmille. Kuulemiset järjestettiin Ehkäisevän päihdetyön viikolla marraskuussa 2008. Kuntalaisille esitettiin erilaisia päihdeisiin ja hyvinvointiin liittyviä kysymyksiä, joista he äänestivät anonyymisti tärkeimpinä pitämiään asioita. Noin 90 % tilaisuuksiin osallistuneista oli työikäisiä. Käydyistä äänestyksistä ja keskusteluista koottiin seuraavanlainen kannanotto.

1. Kuntalaiset ovat huolissaan alkoholin kulutuksen kasvusta. Alkoholin kulutus vuonna 2007 oli seudullamme 7,7 litraa asukasta kohti 100 %:na alkoholina. Vuodesta 2004 kulutus nousi 0,9 litraa asukasta kohti.
2. Päihdehaittojen ehkäisemiseksi kuntalaisten mielestä tärkeintä on lisätä alueellamme ehkäisevää päihdetyötä. Tehokkaimmiksi päihdehaittojen ehkäisytoimenpiteiksi nousivat alkoholin myynnin valvonnan tiukentaminen, terveydenedistämistyön lisääminen kouluissa ja oppilaitoksissa sekä alkoholiverotuksen nostaminen. Ohjattu vapaa-ajantoiminta ja sosiaalinen vastuu koettiin myös tärkeiksi. Sosiaalisella vastuulla tarkoitetaan mm. toisista välittämistä ”Koko kylä kasvattaa” –periaatteella.

3. Kuntalaisten mielestä tärkein ehkäisevän päihdetyön keino alaikäisten kohdalla on vanhempien vastuullinen esimerkki. Muita keskeisiä keinoja ovat aikuisten vastuu ja puuttuminen alkoholin välittämiseen ja myyntiin alaikäisille, varhainen ja välitön puuttuminen alaikäisen alkoholin käyttöön sekä terveen kasvupohjan tukeminen (esim. itsetunto ja arvot).
4. Työikäisten kohdalla kuntalaisten mielestä tärkeintä on varhainen puuttuminen alkoholin käyttöön ja mini-interventiotointa joka sektorilla. Muita keskeisiä ehkäisevän päihdetyön keinoja ovat työpaikkojen ehkäisevä toiminta, työttömien työterveyshuolto ja säännölliset terveystarkastukset sekä kannustinmallien luominen terveyden edistämiseen.
5. Yksinäisyyden ehkäisy nousi ikäihmisten kohdalla selkeästi tärkeimmäksi ehkäisevän päihdetyön keinoksi. Muita keskeisiä keinoja ovat varhainen puuttuminen alkoholin käyttöön ja mini-interventiotointa joka sektorilla, omaisten varhainen puuttuminen alkoholin käyttöön sekä eläkkeelle siirtymisen valmennuskurssit.
6. Kuntalaisilta kysyttiin myös, kenen tehtävä ensisijaisesti on toteuttaa ehkäisevää päihdetyötä. Vaihtoehtoina olivat sosiaali- ja terveystoimi, nuorisotoimi, koulutoimi, vapaa-aikatoimi, tekninen ja rakennustoimi, kaupungin johtohenkilöt, kolmas sektori ja perheet. Yhtenä vaihtoehtona oli myös, että ehkäisevä päihdetyö toteutuu parhaiten kaikkien yhteistyöllä.
Kuntalaisten mielestä ehkäisevä päihdetyö toteutuu parhaiten kaikkien yhteistyöllä. Suurin vastuu kuntalaisten mielestä on perheillä.
7. Tärkeintä on kehittää varhaista puuttumista alkoholin käyttöön ja mini-interventiotointaa, sillä kuntalaisten mielestä näiden tarve tulee lisääntymään. Myös ehkäisevää päihdetyötä tulee kehittää näkyvämmäksi sekä tarjota kuntalaisille matalan kynnyksen palveluja ja päiväkeskustoimintaa.

14. Kumppanuussopimukset

Kevään 2009 aikana kuntien kanssa käydään neuvottelut kumppanuussopimusten tekemiseksi STM:n kanssa. Kumppanuudet allekirjoitetaan 20.4.2009 Ehkäpä-hankkeen päätösseminaarissa.

Kumppanuus tarkoittaa yhteistä sitoutumista alkoholihaittojen ehkäisyyn ja vähentämiseen. Kumppani sitoutuu noudattamaan laatimaansa toimintasuunnitelmaa, arvioimaan omaa toimintaansa sekä tiedottamaan alkoholiohjelmasta omalla toimialueellaan. Kumppani saa käyttöönsä alkoholiohjelman tuottamaa materiaalia sekä oikeuden käyttää ohjelman logoa tavoitteiden mukaisissa tuotteissa ja yhteyksissä. Kumppani on myös jäsenenä kumppanuusverkostossa, joka tarjoaa yhteistyömahdollisuuksia haittojen ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi. Kumppanuuden voivat solmia kunnat, järjestöt ja alkoholielinkeino.

Kunnat voivat edistää ehkäisevää päihdetyötä:

- laatimalla pelisäännöt alkoholin käytöstä ja markkinoinnista omistamissaan tiloissa
- päättämällä julkisten tilojensa päihteettömyydestä varsinkin silloin, kun niitä käyttävät lapset, nuoret ja lapsiperheet
- kieltämällä tupakoinnin omistamissaan ja hallinnoimissaan sisätiloissa sekä esimerkiksi urheilupaikkojen katsomoissa
- välttämällä tupakointipaikkojen tai anniskeluravintoloiden sijoittamista päiväkotien,

oppilaitosten ja nuorten harrastetilojen yhteyteen tai niiden läheisyydessä oleville pihoidille ja ulkoilualueille

LÄHTEET

Alkoholiohjelma 2004-2007. <https://rtstm.teamware.com/Resource.phx/alkoholi/index.htx>

Alkoholiohjelma 2008-2011. <http://info.stakes.fi/alkoholiohjelma/FI/index.htm>

Ehkäisy ja hoito – Laadukkaan päihdetyön kokonaisuus 2007. Stakes. Paintek.
<http://neuvoa-antavat.stakes.fi/NR/ronlyres/A23A9F80-CF02-431B-BF71-D344695E5198/0/Kunta310807.pdf>

Laatutähteä tavoittelemassa, Ehkäisevän päihdetyön laatukriteerit 2006. Stakes. Suomen graafiset palvelut Oy Ltd.
http://neuvoa-antavat.stakes.fi/NR/ronlyres/EC80AF22-E280-498B-A05B-B1839EA118DF/0/laatutahte_tavoittelemassa.pdf

Päihdeavainindikaattorit. SotkaNET.
<http://info.stakes.fi/alkoholiohjelma/FI/tyovalineet/paihdeavainindikaattorit.htm>

Päihdepalvelujen laatusuosituksat 2002. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2002:3. Suomen

kuntaliitto. <http://pre20031103.stm.fi/suomi/pao/paihdepalvelu/paihdepalv.pdf>

Julkaisemattomat lähteet

Efeko 2006. Alkoholiperäiset sairaudet ja alkoholimyrkytykset Nivala-Haapajärven seutukunnassa 1983-2004.

Nivala-Haapajärven seutukunnan ja Vieskan terveydenhuoltokuntayhtymän Ehkäisevän päihdetyön kehittämishanke. Hankesuunnitelma. 2006.

TOIMENPIDEOSA

Palveluketju vauvasta vaariin – suojaavista- ja riskitekijöistä korjaavaan päihdetyöhön

Päihteiden käyttöön tai haittoihin voidaan vaikuttaa:

- Vahvistamalla ilmiöön vaikuttavia suojaavia tekijöitä.
- Vähentämällä kohteena olevassa ryhmässä ilmiöön vaikuttavia riskitekijöitä.

Haittoja pystytään ehkäisemään tehokkaimmin kaikille ihmisille suunnatuilla interventioilla kuin keskittymällä korkean riskin yksilöihin.

Tehokas ehkäisevä työ alkaa jo varhaislapsuudessa. Panostamalla lapsen varhaisvaiheen tukemiseen voidaan päihteidenkäyttöä ehkäistä ja sen aloittamista viivästyttää. Samoin voidaan estää päihteidenkäytön kehittymistä runsaaseen ja haitalliseen käyttöön.

Päihteiden kysyntää voidaan vähentää:

- Hoito on yksi parhaista keinoista.
- Mini-interventiot ovat kustannustehokkaita ja niiden määrää tulisi lisätä.

Päihteiden saatavuuden sääntely:

- Hinta ja saatavuus, mainonnan rajoittaminen, verotus, lainsäädäntö ja kontrolli.

Haittojen vähentäminen:

- Passiivisen tupakoinnin vähentäminen, neulojen ja ruiskujen vaihtaminen, liikenteessä puhalluttaminen, opiaattiriippuvaisten hoito ja hepatiitti B-rokotukset.

Riskitekijät ovat joko yksilöön tai ympäristöön liittyviä ominaisuuksia, olosuhteita tai tapahtumia, joiden on havaittu lisäävän päihdehaittojen todennäköisyyttä tietyssä ryhmässä. Riskitekijät ovat yhteydessä päihdehaittaan ja yksilön kehitysvaiheeseen. Esim. aikaista alkoholin käytön aloittamista pidetään tietyille ikäryhmälle kannabiksen käytön aloittamisen riskitekijänä. Toisaalta aikainen alkoholinkäytön aloittaminen on tiettyjen muiden riskitekijöiden, esim. lapsuusiän käytöshäiriöiden ennustama lopputulos. Eri riskitekijät myös vaikuttavat eri tavoin eri ikäisillä. Esim. päihdemyönteisen ystäväpiirin vaikutus on voimakkaampi teini-iässä kuin varhaislapsuudessa, jolloin perhesuhteen vaikutus on vielä voimakkain. Monet varhaisten kehitysvaiheiden tekijöistä ennustavat päihdekäyttäytymisen lisäksi myös muita häiriökäyttäytymisen muotoja ja haittoja.

Määritelmät päihdetyön näkökulmasta:

Riskitekijä on yksilön, tämän läheisten, ympäristön tai yhteiskunnan ominaisuus, joka lisää haitallisen päihteenkäytön tai siihen liittyvien haittojen todennäköisyyttä.

Suojaavat tekijät näyttävät vaikuttavan erilaisten mekanismien välityksellä kuin riskitekijät. Ei ole syytä olettaa, että jonkin riskitekijän puuttuminen tarkoittaisi, että yksilö olisi näiltä osin myös ”suojattu”. Suojaavat tekijät vaikuttavat riskitekijöiden kautta, puskuroiden yksilön riskien vaikutuksilta.

Suojaava tekijä on yksilön, tämän läheisten, ympäristön tai yhteiskunnan ominaisuus, joka vahvistaa ihmisten halua ja kykyä välttää päihteen käyttöä ylipäänsä, haitallista päihteen käyttötapa tai päihdehäiriöistä aiheutuvia haittoja.

Taulukko 6. Ikäryhmä 0 – 6 vuotta

EHKÄISEVÄ PÄIHDETYÖ	RISKEIHKÄISYYS	KORJAAVA TYÖ
SUOJAAVAT TEKIJÄT 1. Riittävän hyvä vanhemmuus, sitoutuminen perheeseen 2. Yhteisöllisyys: sosiaalinen vastuu, sosiaaliset verkostot, hengelliset yhteisöt 3. Vanhempien päihteettömyys 4. Kansalaisaktiivisuus	RISKITEKIJÄT 1. Sikiöajan varhainen päihdealtistus 2. Käytösongelmat, ylivilkkaus 3. Lapsuusiän kaltoinkohtelu 4. Traumaattiset elämäntapahtumat 5. Huoltajuusongelmat 6. Vanhempien päihteenkäyttö 7. Puutteellinen tai riittämätön vanhemmuus ja riitaisa kodin ilmapiiri 8. Vanhempien mielenterveysongelmat 9. Työttömyys 10. Köyhyys, syrjäytyminen	KORJAAVA TYÖ 1. Lapsen kasvun ja kehityksen vaarantuminen tukitoimista huolimatta 2. Tukitoimista huolimatta vanhempien päihteenkäyttö hallitsematonta
SUOJAAVIEN TEKIJÖIDEN VAHVISTAMINEN 1. Vanhemmuuden tukeminen, varhaiskasvatussuunnitelma 2. Yhteisvastuu, toisista huolehtiminen 3. Vanhempien päihteenkäytön kartoitus 4. Järjestöjen toiminta	TOIMENPITEET 1. Päihdeäitien kartoittaminen 2. Systemaattinen seulonta - Perheiden, päivähoiton, neuvolan ja sosiaalitoimen yhteistyö, koulutus 3. Lapsen ja perheen tukitoimet, lastensuojeluilmoitus 4. Kriisiapu 5. Vanhemmuuden tukeminen 6. Vanhempien päihteenkäytön kartoitus (tupakka, alkoholi, huumausaineet), varhainen puuttuminen ja puheeksi otto, perheen tukeminen päihteettömyyteen, avohoito, lastensuojeluilmoitus tarvittaessa 7. Perheen tukeminen, perheväkivallan ehkäisy 8. Mielenterveysongelmien hoito, hoitoon ohjaus 9-10. Perheen taloudellinen tukeminen, kuntouttava työtoiminta	TOIMENPITEET 1. Lastensuojeluilmoitus, lastensuojelutarpeen selvitys, mahdolliset avohuollon tukitoimenpiteet 2. Vanhempien päihteenkäytön kartoitus, hoitopolut, hoitoonohjaus
KEINOT 1. Vanhempainkoulut, vertaistukiryhmät, synnytysvalmennukset, varhainen tuki, vanhempien kasvatusvalmiuksia parantavat interventiot 2. Pelisäännöt ja puuttumisen mallit	KEINOT 1. Päihdeäitien tukeminen ja hoito 2. Vanhempien kasvatusvalmiuksia parantavat interventiot, kuten Webster-Strattonin kehittämä hoitomalli 0-8 –vuotiaille käytöshäiriöisille lapsille ja heidän vanhemmille 3. Kohdennettu varhainen interventio 4. Lastensuojeluilmoitus	KEINOT 1. Väliaikainen sijoitus, huostaanotto 2. Avohoito, laituskuntoutus, erilaiset terapiat, vertaistuki

kaikilla lasten kanssa toimivilla tahoilla, kerhotoiminta, vertaistukiryhmät 3. Audit –testit molemmille vanhemmille neuvolassa, päihteettömyyden tukeminen, mini-interventio 4. Kerhotoiminta	5. Perheinterventiot 6. Audit –kysely, mini-interventio, motivoiva haastattelu, erilaiset yksilö-, perhe- tai ryhmäterapiat 7. Perheen tukeminen moniammatillisesti, väkivallan ehkäisy toimenpideohjelman mukaisesti 8. Moniammatillinen yhteistyö perhekohtaisesti esim. läheisneuvonpito, lapselle päivähoito, perhetyö, tukiperhe ja tukihenkilö, mahdollinen lapsen sijoitus 9-10. Työhön opastaminen, työpajatoiminta, läheisneuvonpito, työkykyarvioinnit, uudelleen koulutus, toimeentulotuki, diakoniatyö	
--	--	--

YHTEISTYÖTAHOT

Vanhemmat ja huoltajat, äitiys- ja lastenneuvola, päivähoito, kuntien vapaa-aikapalvelut, seurakunta, perheneuvola, sosiaalitoimi, järjestöt ja yhdistykset, A-klinikka, mielenterveystyö

Taulukko 7. Ikäryhmä 7 – 12 vuotta

SUOJAAVAT TEKIJÄT	RISKITEKIJÄT	KORJAAVA TYÖ
1. Riittävän hyvä vanhemmuus 2. Rajat ja rakkaus 3. Vanhempien päihteettömyys 4. Päihteiden vaikea saatavuus ja korkea hinta 5. Mahdollisimman myöhään aloitettu päihdekokeilu 6. Harrastukset 7. Yhteisöllisyys: sosiaalinen vastuu, sosiaaliset verkostot, hengelliset yhteisöt 8. Kansalaisaktiivisuus	1. Käytösongelmat, ylivilkkaus 2. Vanhempien sisarusten päihdeongelmat 3. Vanhempien ja ystävien myönteiset asenteet päihteisiin, päihteiden helppo saatavuus, kavereiden päihteidenkäyttö altistaa kokeilulle 4. Perimä → riski ongelmakäyttöön 5. Kokeilunhalu ja sääntöjä rikkova käyttäytyminen, päihteiden vaikutus koetaan myönteisenä 6. Valvonnan puute ja epäjohtonmukainen kurinpito 7. Nuorena aloitettu päihdekokeilu 8. Lapsuusiän kaltoinkohtelu 9. Traumaattiset elämäntapahtumat 10. Koulutovereiden hylkäämäksi joutuminen	1. Lapsen päihteiden käyttö 2. Lapsen kasvun ja kehityksen vaarantuminen tukitoimista huolimatta 3. Tukitoimista huolimatta vanhempien päihteidenkäyttö hallitsematonta
SUOJAAVIEN TEKIJÖIDEN VAHVISTAMINEN 1. Vanhemmuuden tukeminen ja vastuuttaminen lapsen päihteiden käytöstä, lakien noudattaminen 2. Yhteisvastuu, toisista huolehtiminen 3. Tiedotus, vanhempainillat, kodin ja koulun välinen tiivis yhteistyö 4-5. Alkoholin ja tupakan myyntiä ja välittämistä alaikäisille valvotaan yhteistyöllä 6-8. Harrastukset, kerhotoiminta, lapsen itsetunnon tukeminen	TOIMENPITEET 1. Systemaattinen seulonta. Perheiden, koulun, kouluterveydenhuollon, koulukuraattorin, koulupsykologin, perheneuvolan ja sosiaalitoimen yhteistyö, oppilashuoltotoiminta 2-6. Paljon riskejä omaavien tukeminen, tehostettu seuranta, kohdennettu varhainen interventio, vanhemmuuden tukeminen, yhteisvastuu, lastensuojeluilmoitus tarvittaessa 7. Ilmoitus vanhemmille ja lastensuojeluilmoitus 8-9. Vanhemmuuden tukeminen, kriisiapu, lastensuojeluilmoitus 10. Yhteiset pelisäännöt, koko yhteisö puuttuu kiusaajien ja kiusattujen tilanteeseen, kummioppilas- ja tukioppilastoiminta, vertaissovittelu	TOIMENPITEET 1. Päihteiden käyttöön tulee puuttua aina kun esimurrosikäinen lapsi kokeilee tupakkaa tai alkoholia 2. Yhteys vanhempiin, tarvittaessa lastensuojeluilmoitus, lastensuojelutarpeen selvitys, mahdolliset avohuollon tukitoimenpiteet 3. Vanhempien päihteiden käytön kartoitus, hoitopolut, hoitoonohjaus
KEINOT 1. Tiivis yhteistyö vanhempien kanssa, vanhemmuuskoulut, vanhempien kasvatusvalmiuksia parantavat interventiot	KEINOT 1. Vanhempien kasvatusvalmiuksia parantavat interventiot, aggressiivisille 8-10	KEINOT 1. Väliaikainen sijoitus, huostaanotto

2. Lapsilla kotiintuloajat, niiden noudattaminen 3. Vanhempainilloissa asennekasvatus, kannustaminen päihteettömyyteen, tietoisuus päihteiden käytön vaikutuksesta lapsiin, positiivisten asioiden merkitys, päihdekasvatus portaittain (joka oppiasteella) sisällytetty oppiaineisiin, moniammatillinen yhteistyö 4-5. Ilmoitus poliisille osto-, myynti tai välittämispäilyistä 6. Pelisäännöt ja puuttumisen mallit kaikilla lasten kanssa toimivilla tahoilla 7.-8. Harrastetoimintakerhot, leirit, pyhäkoulut, positiiviset ihmissuhteet, myönteinen palaute	- vuotiaille lapsille suunnattu Coping Power –interventio, kouluissa häiriökäyttäytymiseen suunnattu Good Behavior Game, ajallaan tunnistettu ja asianmukaisesti hoidettu tarkkaavaisuus- ja ylivilkkaushäiriö ADHD 2-7. Perhetyö, tukiperhe, harrastusmahdollisuudet lapsille 7. Motivoiva haastattelu 8-9. Yksilöterapia, perheterapia 10. Kohdennettu interventio	2. Avohoito Laitoskuntoutus Erilaiset terapiat Vertaistuki
YHTEISTYÖTAHOT Vanhemmat ja hoitajat, kouluterveydenhuolto, koulupsykologi, opettajat, sosiaalitoimi, kuntien vapaa-aikapalvelut, seurakunnat, poliisi, järjestöt ja yhdistykset		

Taulukko 8. Ikäryhmä 13 – 17 vuotta

SUOJAAVAT TEKIJÄT	RISKITEKIJÄT	KORJAAVA TYÖ
1. Riittävän hyvä vanhemmuus, vanhempien vastuu nivelvaiheessa alakoulusta yläkouluun siirryttäessä 2. Rajat ja rakkaus 3. Vanhempien päihteettömyys 4. Päihteiden vaikea saatavuus ja korkea hinta 5. Mahdollisimman myöhään aloitettu päihdekokeilu 6. Harrastukset 7. Yhteisöllisyys: sosiaalinen vastuu, sosiaaliset verkostot, hengelliset yhteisöt	1. Käytösongelmat, ylivilkkaus 2. Vanhempien sisarusten päihdeongelmat 3. Vanhempien ja ystävien myönteiset asenteet päihteisiin, päihteiden helppo saatavuus, kaveripiirissä ilmenevä epäso-siaalinen käytös ja runsas päihteidenkäyttö 4. Perimä → riski ongelmakäyttöön 5. Kokeilunhalu ja sääntöjä rikkova käyttäytyminen, päihteiden vaikutus koetaan myönteisenä 6. Valvonnan puute ja epäjohtonmukainen kurinpito 7. Nuorena aloitettu päihdekokeilu 8. Lapsuusiän kaltoinkohtelu 9. Traumaattiset elämäntapahtumat 10. Koulutoverit hylkäävät, koulukiusaaminen	1. Nuoren päihteiden käyttö 2. Nuoren kasvun ja kehityksen vaarantuminen tukitoimista huolimatta 3. Tukitoimista huolimatta vanhempien päihteidenkäyttö hallitsematonta
SUOJAAVIEN TEKIJÖIDEN VAHVISTAMINEN 1 – 9. Vanhempien, vertaisryhmien, koulun, nuorisotoimen, järjestöjen, srk ja elinkeinon yhteistyön kehittäminen - Paikallisten toimintamallien luominen: valvonta ja alkoholin saatavuuden rajoitukset yhdistetään nuoria tukeviin ja aktivoiviin toimintoihin - Yhtenäistetään alueen päihdestrategiat - Päihteettömän toiminnan tukeminen - Vanhempien, sisarusten ja kavereiden alkoholin välittäminen alaikäisille estetään - Alkoholin myynti-, anniskelu- ja hallussapitoikärajojen valvonta - Nuorten altistumista alkoholin mainonnalle rajoitetaan itsesääntelyn ja lainsäädännön keinoin - Sosiaalisia taitoja vahvistava ja media-kriittisyyttä edistävä päihdekasvatus	TOIMENPITEET 1. Systemaattinen seulonta, perheiden, koulun, neuvolan ja sosiaalitoimen yhteistyö 2-6. Paljon riskejä omaavien tukeminen, tehostettu seuranta, kohdennettu varhainen interventio, vanhemmuuden tukeminen, yhteisvastuu, lastensuojeluilmoitus tarvittaessa, koulu- ja kutsuntapudokkaiden seuranta, päihteettömyydestä palkitseminen 7. Ilmoitus vanhemmille ja lastensuojeluilmoitus 8-9. Vanhemmuuden tukeminen, kriisiapu, lastensuojeluilmoitus 10. Yhteiset pelisäännöt, kiusaajien ja kiusattujen kartoittaminen	TOIMENPITEET 1. Päihteidenkäyttöön puututtava kun: - Esimurrosikäinen lapsi tai nuori kokeilee tupakkaa tai alkoholia - Nuori tupakoi säännöllisesti tai juo humalahakuisesti - Nuori kokeilee huumeita - Päihteiden käyttöön liittyy riskikäyttäytymistä (tapaturma-alttiutta, rötöstelyä, suojaamattomia yhdyntöjä) - Nuorella on useita psykososiaalisia ongelmia (ihmissuhdevaikeuksia, psyykkisiä oireita, koulupinnausta) - Nuori käyttää päihteitä yksin tai lievittääkseen psyykkisiä oireita - Nuori on itsetuhoinen 2. Lastensuojeluilmoitus → tukitoimet 3. Hoitoonohjaus
KEINOT, MENETELMÄT 1. Vanhemmuuskoulut, vanhempien	KEINOT, MENETELMÄT 1. Vanhempien kasvatusvalmiuksia parantavat	KEINOT, MENETELMÄT 1. Puheeksi otto, voimavarojen

kasvatusvalmiuksia parantavat interventiot 2. Lapsilla kotiintuloajat, niiden noudattaminen 3. Vanhempainilloissa asennekasvatus, kannustaminen päihteettömyyteen, tietoisuus päihteiden käytön vaikutuksesta nuoriin 4-5. Ilmoitus poliisille päihteiden välittämisestä, ostosta ja myynnistä sekä niiden epäilyistä 5. Terveystiedon tunnit, ulkopuoliset luennot 6. Pelisäännöt ja puuttumisen mallit kaikilla nuorten kanssa toimivilla 7. Kerhot, rippikoulut 8-9. Positiiviset ihmissuhteet, myönteinen palaute	interventiot, perhetyö 2-7. Tukiperhe, harrastusmahdollisuudet lapsille, etsivä työ pudokkaiden kartoittamiseksi → tukitoimet 7. Puheeksi otto, voimavarojen kartoittaminen ja päihteiden käytön seuranta. CRAFFT-kysely, nuorten päihdemittari ADSUME, POSIT seulontakysely, T-ASI ja Euro-ADAD kyselyt 8-9. Yksilöterapia, perheterapia 10. Kohdennettu interventio, tukioppilastoiminta, vertaissovittelu	kartoittaminen ja päihteiden käytön seuranta - CRAFFT-kysely, nuorten päihdemittari ADSUME, POSIT seulontakysely, T-ASI ja Euro-ADAD kyselyt - Yksilöterapia, perheterapia, perhetyö, tukiperhe - Tarvittaessa väliaikainen sijoitus tai huostaanotto - Nuorten rikosasiansovittelu, poliisin puhuttelu 2.-3. Avohoito, laitoskuntoutus, erilaiset terapiat, vertaistuki, pakkohoito
YHTEISTYÖTAHOT Vanhemmat ja huoltajat, koulu- ja opiskeluterveydenhuolto, koulukuraattori, koulupsykologi, opettajat, perheneuvola, sosiaalitoimi, kuntien vapaa-aikapalvelut, seurakunta, poliisi, järjestöt ja yhdistykset		

Taulukko 9. Ikäryhmä 18 – 29 vuotta

SUOJAAVAT TEKIJÄT	RISKITEKIJÄT	KORJAAVA TYÖ
1. Hyvät sosiaaliset taidot 2. Harrastukset 3. Yhteisöllisyys: sosiaalinen vastuu, sosiaaliset verkostot, hengelliset yhteisöt 4. Kaveripiiri ei käytä päihteitä 5. Koulutus 6. Asevelvollisuuden suorittaminen 7. Työllistyminen 8. Vakituinen parisuhde, avioituminen varhaisessa aikuisiässä 9. Perheen merkitys säilyy edelleen, vaikka nuori irtautuu lapsuudenkodista	1. Kaveripiirissä ilmenevä epäsosiaalinen käytös ja runsas päihteiden käyttö 2. Seksuaalinen riskikäyttäytyminen (varhainen seksin aloitusikä, useat seksikumppanit, suojaamattomat yhdynät, raiskauksen tai pahoinpitelyn uhriksi joutuminen, sukupuolitaudit, abortit ja teiniraskaudet) ovat yleisempiä runsaasti päihteitä käyttävillä 3. Psykkinen oheissairaus 4. Rikollinen toiminta usein yhteydessä päihdehäiriöön 5. Opintoihin, armeijankäyntiin ja työllistymiseen liittyvät ongelmat	1. Rattijuopumus 2. Riippuvuusongelmat 3. Syrjäytyminen 4. Haittojen vähentäminen
SUOJAAVIEN TEKIJÖIDEN VAHVISTAMINEN 1. Sosiaalisia taitoja ja mediakriittisyyttä edistävä työ 2. Päihteiden käytölle vaihtoehtoisen toiminnan mahdollisuus 3.-4. Harrastukset, järjestö- ja seurakuntatoiminta 5. Kaikilla yhtäläiset mahdollisuudet koulutukseen 6. Kutsuntatarkastukset, huomion kiinnittäminen päihteiden käyttöön 7. Työllistymisvalmiuksien parantaminen 8. Parisuhteen tukeminen	TOIMENPITEET 1.-5. Selkeä puuttuminen tilanteeseen, väliintulo mahdollisimman aikaisessa vaiheessa 2. Päihteidenkäytön kartoittaminen rutiininaisesti ehkäisyneuvoloissa ja sukupuolitauteipäilyjen yhteydessä 3. Psykkisten oheissairauksien tutkiminen (arviolta 60-80% kärsii samanaikaisesta psyykkisestä häiriöstä) 4. Verkostoyhteistyö 5. Terveystieteiden, opettajien, Kelan, työpajojen ja työvoimatoimistojen yhteistyö	TOIMENPITEET 1. Ohjaus ajokorttiseurantaan 2. Hoitoon ohjaus, avohoito, laitoshoito ja -kuntoutus 3. Yhteistyö sosiaalitoimen, A-klinikan, työpajojen, työvoimatoimiston, poliisin ja Kelan kanssa 4. Matalan kynnyksen palvelut
KEINOT JA MENETELMÄT 1. Koulutus 2.-4. Harrastepiirit, järjestöissä ja seurakunnissa toimiminen 5. Koulutustarjonta 6. Mini-interventio, seuranta 7. Koulutus, työpajatoiminta, toimiva	KEINOT JA MENETELMÄT 1.-2. Audit –testi ja mini-interventio 3. Hoito 4. Yhteistyö poliisin ym. verkostossa toimivien kanssa 5. Yhteiset palaverit, toimintaohjeet, työpajatoiminta, toimiva yhteistyö koulujen	KEINOT JA MENETELMÄT 1. Hoito ajokorttiseurannan ohjeiden mukaisesti 2. Hoito alkoholiongelmaisen ja huumeongelmaisen Käypä hoito –ohjeiden mukaisesti 3. Työllistäminen, tukiasunto,

yhteistyö koulujen ja työpajojen kesken opiskelunsa keskeyttäneiden ohjaamisessa, koulutus ilman ammattia oleville, työelämästä syrjäytyneiden koulutus 8. Parisuhdekoulut	ja työpajojen kesken opiskelunsa keskeyttäneiden ohjaamisessa, koulutus ilman ammattia oleville, työelämästä syrjäytyneiden koulutus	koulutus 4. Opiaattiriippuvaisten korvaushoito, hepatiitti B-rokotukset, liikenteessä puhalluttaminen, passiivisen tupakoinnin estäminen, neulojen ja ruiskujen vaihto, selviämisasema alueelle, nuorten tuettu asuminen, asunnottomuuden poistaminen
YHTEISTYÖTAHOT Oppilaitokset, työpajat, terveydenhuolto, sosiaalitoimi, kuntien vapaa-aikapalvelut, työpaikat, työvoimatoimisto, Kela, seurakunnat, poliisi, järjestöt ja yhdistykset		

Taulukko 10. Ikäryhmä 30 – 64 vuotta

SUOJAAVAT TEKIJÄT	RISKITEKIJÄT	KORJAAVA TYÖ
1. Työllisyys 2. Vakituinen parisuhde 3. Riittävä toimeentulo 4. Toimivat ja riittävät ihmissuhteet 5. Harrastukset 6. Yhteisöllisyys 7. Työterveyshuolto	1. Työttömyys, toimeentulon epävarmuus, köyhyys, päihde- ja mielenterveysongelmat, väkivaltaisuus 2. Huoltajuusongelmat 3. Sirpaleiset ihmissuhteet, yksinäisyys, kiinnittymättömyys ihmissuhteisiin ja asuinpaikkaan	1. Riippuvuusongelmat 2. Haittojen vähentäminen
SUOJAAVIEN TEKIJÖIDEN VAHVISTAMINEN 1-7. Varhaisen puuttumisen hyvien käytäntöjen levittäminen - Erilaiset pelisääntömallit - Vanhemmuutta tukevat toimenpiteet - Perheväkivallan ehkäisy - Tiedotus haitoista ja avun saannin mahdollisuuksista. - Tutkimustietojen tuominen julkiseen keskusteluun - Työpaikan päihdeohjelma - Kannustinmallit työpaikalla - Hyvät ihmissuhteet ja sosiaalinen verkosto	TOIMENPITEET 1. Kohdennetaan neuvontaa ja puuttumista riskiryhmiin, tiedotetaan alkoholinkäytön riskeistä ja itsehallinnan keinoista, varmistetaan päihde- ja mielenterveyshoidon saatavuus, kattavuus ja laatu - Lastensuojelun toimintaedellytysten vahvistaminen - Työllistäminen, tukiasunto, koulutus 2. Interventiot perheneuvolan ja sosiaalityön keinoin	TOIMENPITEET 1. Yhteistyö sosiaalitoimen, työvoimatoimiston, poliisin ja Kelan kanssa - Työpaikalta hoitoon ohjaus - Ajokorttiseuranta - Hoitoonohjaus, avohoito, laitoshoido ja –kuntoutus - Vertaistuki 2. Lääke- ja psykososiaalinen hoito opiaattiriippuvaisille
KEINOT JA MENETELMÄT 1.-7. Alkoholien suurkulutuksen ja riskikäytön kartoittaminen	KEINOT JA MENETELMÄT 1. Audit-kysely, mini-interventio ja motivoiva haastattelu,	KEINOT JA MENETELMÄT 1. Työpaikan hoitoonohjausmallin mukaisesti

lääkäreiden vastaanotolla, työterveyshuollossa ja terveystarkastusten yhteydessä, riskien arviointi on osa terveydentilan arviointia - Työpaikoilla kannustetaan mm. liikunta- ja kulttuuriharrastuksiin (esim. liikunta- ja kulttuurisetelit)	viestinnälliset keinot alkoholikulttuuriseen muutokseen 2. Tapaamiset, läheisneuvonpito	- Ajokorttiseuranta ohjeiden mukaisesti - Alkoholiongelman ja huumeongelman Käypä hoito –ohjeiden mukaisesti - A-kilta, AA-kerho 2. Opiaattiriippuvaisten korvaushoito, hepatiitti B-rokotukset, liikenteessä puhalluttaminen, passiivisen tupakoinnin estäminen, neulojen ja ruiskujen vaihto, selviämisasema alueelle, tuettu asuminen, asunnottomuuden poistaminen
YHTEISTYÖTAHOT Oppilaitokset, työterveyshuolto, terveydenhuolto, kuntien vapaa-aikapalvelut, sosiaalitoimi, työpaikat, työvoimatoimisto, Kela, seurakunta, poliisi, järjestöt ja yhdistykset		

Taulukko 11. Ikäryhmä 65+ vuotta, erityisryhmät

SUOJAAVAT TEKIJÄT	RISKITEKIJÄT	KORJAAVA TYÖ
1. Hyvät sosiaaliset suhteet 2. Mielekäs tekeminen, tarpeellisuuden tunne 3. Isovanhemmuus 4. Kohtuullinen toimeentulo 5. Itsenäistä asumista tukeva asuinympäristö	1. Yksinäisyys 2. Vähäiset sosiaaliset suhteet 3. Tekemisen puute 4. Itselääkintä: kivun ja ahdistuksen lievitys, unettomuus, tyhjyyden tunteen välttäminen 5. Opittu alkoholin käyttö 6. Omaa elämää ei koeta merkityksellisenä 7. Puutteellinen hoito, välinpitoajat, omaisten päihteiden käyttö	1. Riippuvuusongelmat 2. Alkoholidementia
SUOJAAVIEN TEKIJÖIDEN VAHVISTAMINEN 1-3. Yhteisöllisyys ja sosiaalisten suhteiden rakentaminen ja vahvistaminen - Perhekeskeisyys, laaja ystäväpiiri - Arjen ongelmia tukeva oma-apu- ja vertaisryhmätoiminta 4. Heikommassa asemassa olevien tukeminen, edunvalvonta 5. Sosiaalinen vastuu	TOIMENPITEET 1-6. Yhteisöllisyys ja sosiaalisten suhteiden rakentaminen ja vahvistaminen - Perhekeskeisyys, laaja ystäväpiiri - Arjen ongelmia tukeva oma-apu- ja vertaisryhmätoiminta 7. Heikommassa asemassa olevien tukeminen, edunvalvonta	TOIMENPITEET 1. Hoitoon ohjaus, avohoito, laitoshoido ja -kuntoutus - Palveluasuminen - Päivätoimintakeskukset - Vertaistuki 2. Dementiakoti
KEINOT JA MENETELMÄT 1-3. Monipuolinen toimintatarjonta - Harrastus- ja toimintaryhmät: eläkeläisjärjestöt, seurakuntien	KEINOT JA MENETELMÄT 1-3. Monipuolinen toimintatarjonta - Harrastus- ja toimintaryhmät: eläkeläisjärjestöt, seurakuntien	KEINOT JA MENETELMÄT 1. Alkoholiongelman Käypä hoito –ohjeiden mukaisesti - A-kilta, AA-kerho

toiminta, vapaaehtoistyö - Tukijärjestöt, toimintaryhmät mm sairauden mukaan: aivo-, syöpä-, liikunta-, kehitys-, näkö- ja kuulovammaiset - Ikääntyvien opiskelumahdollisuudet 4. Sosiaalitoimen tukimuodot, seurakuntien diakoniatyö 5. Omaiset ja läheiset, ystäväpalvelu, kotipalvelu, kotisairaanhoido	toiminta, vapaaehtoistyö - Tukijärjestöt, toimintaryhmät mm sairauden mukaan: aivo-, syöpä-, liikunta-, kehitys-, näkö- ja kuulovammaiset - Ikääntyvien opiskelumahdollisuudet 7. Ystäväpalvelu, kotipalvelu, kotisairaanhoido, omaiset ja läheiset, potilas- ja sosiaaliasiamiehet	2. Hoiva- ja huolenpito
YHTEISTYÖTAHOT Terveystenhuolto, vanhustyö, kotipalvelu, vammaistyö, sosiaalitoimi, kuntien vapaa-aikapalvelut, Kela, seurakunta, järjestöt ja yhdistykset, perhe		

LÄHTEET

Alkoholi ei kuulu lapsuuteen 2005. Mannerheimin lastensuojeluliiton liittohallitus.

http://www.mll.fi/ajankohtaista/kannanotot_ja_lausunnot/?x41070=48055

Alkoholiohjelman 2004-2007. Yhteistyön lähtökohdat 2004. Sosiaali- ja terveysministeriö. Edita Prima Oy, Helsinki.

Itäpuisto M. Selviytyminen ja suojaavat tekijät. <http://www.lasinenlapsuus.fi/tietoa/selviytyminen>

Lasten ja perheiden alkoholihaitat laskuun 2008.

<http://info.stakes.fi/alkoholiohjelman/FI/tavoitteet/lapsetperheet/index.htm>

Lepistö J, von der Pahlen B & Marttunen M 2007. Nuorten päihdehäiriöiden hoito.

http://www.ktl.fi/attachments/suomi/julkaisut/ohjeet_ja_suositukset/nuorten_paihdehairioiden_hoit_o.pdf

Opari P 2006. Ehkäisevä työ – todellinen mahdollisuus.

http://neuvoa-antavat.stakes.fi/FI/kehittaminen/laatu/etp_Opari.ht

Päihdehoitotyö 2008. Toim. Havio M, Inkinen M & Partanen A. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.

Tarnaala E. Riskitekijät ja suojaavat tekijät.

http://neuvoa-antavat.stakes.fi/NR/rdoonlyres/FA4F30DE-0363-45A2-B12C-96CC197AE507/0/taarnala_tekijat.pdf

Vanhemmille ja muille kasvattajille. <http://www.irtihuumeista.fi/index.phtml?s=49>

Niemelä S, Poikolainen K & Sourander A 2008. Miten nuorten päihteiden käyttöön voi puuttua?

Katsaus. Suomen lääkärilehti 40/2008 vsk 63. http://www.laakarilehti.fi/files/nostot/nosto40_2.pdf

SEURANTA- JA ARVIOINTIOSA

Päihteiden käyttöä ennakoivat tekijät

Indikaattori ilmaisee kerran päivässä tai useammin tupakoivien peruskoulun 8. ja 9. luokkalaisten osuuden prosentteina kyselyyn vastanneista ko. ikäluokassa.

Muutoksen tulisi olla pienissä (alle 100 vastaajan) kunnissa vähintään 5 %, jotta se on merkittävä muutos. Suuremmissa kunnissa jo 2 prosenttiyksikön muutos on merkittävä.

Kysymyksiä kuntakohtaisen pohdinnan tueksi:

- Miten kunnan alueella on pyritty vaikuttamaan oppilaiden tupakoinnin vähentämiseen?
- Millä tavalla kyseiset interventiot näkyvät?

Kouluterveyskyselyn tulosten mukaan päivittäinen tupakointi on vähentynyt 2000-luvulla.

Kysymyksiä kuntakohtaisen pohdinnan tueksi:

- Miten nuorten alkoholin käyttö näkyy kunnassa?
- Mistä nuoret saavat käyttämänsä alkoholin?

- Miten alkoholin käytön, hallussapidon ja ikärajojen valvonta toimii kunnassa?
- Millaisia toimenpiteitä on käytetty nuorten alkoholin käyttöön puuttumisessa ja miten ne ovat vaikuttaneet?

Indikaattori ilmaisee ainakin kerran marihuanaa, hasista, ekstaasia, Subutexia, heroïinia, kokaiinia, amfetamiinia, LSD:tä tai muita vastaavia huumeita kokeilleiden peruskoulun 8. ja 9. luokkalaisten osuuden prosentteina kyselyyn vastanneista ko. ikäluokassa. Indikaattori on muodostettu useasta erillisestä kysymyksestä. Kouluterveyskyselyn mukaan yksittäisistä huumeista yleisimmin oli kokeiltu hasista tai marihuanaa.

Kysymyksiä kuntakohtaisen pohdinnan tueksi:

- Mitä laittomia huumeita paikkakunnalla liikkuu, minkälainen on huumausaineiden saatavuus paikkakunnalla?

- Mistä huumeet alueelle tulevat?
- Millaisia toimenpiteitä on käytetty huumeiden käyttöön puuttumisessa ja miten ne ovat vaikuttaneet?

Indikaattori on muodostettu seuraavista erillisistä kysymyksistä: vanhemmat eivät tunne oppilaan ystäviä, eivät tiedä missä he viettävät viikonloppuillaan, oppilas ei pysty keskustelemaan vanhempiensa kanssa asioistaan eikä saa kotoa apua kouluvaikeuksiinsa.

Indikaattori ilmaisee vuoden aikana kunnan alueella Alkon myymälöistä myydyn ja kunnan alueella sijaitseviin elintarvikeliikkeisiin, kioskeihin, huoltoasemille ja anniskeluravintoloille toimitettujen alkoholijuomien määrän 100 %:n alkoholina laskettuna litroina jokaista vastaavalla alueella asuvaa kohden. Indikaattori kuvaa alkoholijuomien tilastoidun myynnin määrää asukasta kohden. Tilastossa ei ole huomioitu matkustajatuontia eikä kotona valmistettuja juomia.

Kysymyksiä kuntakohtaisen pohdinnan tueksi:

- Mistä kuntalaiset hankkivat käyttämänsä alkoholin (oma kunta / naapurikunta / seutukunta

- ym.) ?
- Mikä on alkoholijuomien myynnin kehitys kunnassa, entä ajallinen vaihtelu vuoden sisällä ja pitkällä aikavälillä?

Alkoholin vähittäismyynti- ja anniskeluluvat sekä asiakaspaikat kunnassa

Paikallisten alkoholihaittojen osalta on hyvä tarkastella myös anniskelulupien ja asiakaspaikkojen määrää suhteessa asukaslukuun. Mitä laajempaa on tarjonta ja mitä enemmän asiakaspaikkoja asukasta kohti kunnassa on, sitä enemmän alkoholia kulutetaan ja sitä todennäköisempiä ovat alkoholiin liittyvät riskitilanteet ja alkoholiin liittyvät haitat. Alkoholin käytön ja hallussapidon ikärajavalvonnan toimivuus on myös eräs tässä yhteydessä tarkasteltava tekijä.

Kysymyksiä kuntakohtaisen pohdinnan tueksi:

- Mikä on vähittäismyyntin osuus myydystä alkoholista ja vähittäismyyntipisteiden määrä kunnassa?
- Mikä on vähittäismyyntin ja anniskelun suhde?
- Mikä on anniskelun asiakaspaikkojen määrä (pysyvät luvat) suhteessa asukaslukuun? Entä vähittäismyyntipisteiden määrä / asukasluku?
- Miten alkoholin myynnin ajallinen vaihtelu ja alueellinen rakenne näkyvät poliisin tilastoissa (esim. häiriökäyttäytyminen julkisilla paikoilla, liikenneturvallisuuden vaarantuminen ja säilöönnotot) ?
- Kuinka moni peruskouluikäisistä käyttää alkoholia?

Kunta	Vähittäis-myyntiluvat	Anniskelu-luvat	Asiakas-paikat	Asukas-määrä
Alavieska	6	2	150	2803
Haapajärvi	19	9	994	7842
Kärsämäki	14	4	620	2989
Nivala	24	12	2279	10978
Pyhäjärvi	19	10	2875	6113
Reisjärvi	5	1	281	3036

Sievi	7	3	826	5275
Ylivieska	29	13	4354	13655

Vähittäismyynti- ja anniskeluluvat (Oulun lääninhallituksen tilasto v. 2006)

Asiakaspaikat (Tilastokeskuksen ja Oulun lääninhallituksen tilasto v. 2008)

Asukasmäärä (SotkaNET)

Asiakaspaikkojen määrä suhteessa asukaslukuun

Taulukossa on laskettu hankealueen kuntien suhdeluku, joka kertoo asiakaspaikkojen määrän suhteessa kunnan asukaslukuun.

Kunta	Asiakaspaikat suhteessa asukaslukuun
Alavieska	0,05
Haapajärvi	0,13
Kärsämäki	0,21
Nivala	0,21
Pyhäjärvi	0,47
Reisjärvi	0,09
Sievi	0,16
Ylivieska	0,32
Koko maa	0,41

Työ toimii elämän rytmittäjänä ja työttömyyden kohdatessa riski syrjäytymiselle ja lisääntyneelle päihteidenkäytölle kasvaa. Runsas päihteidenkäyttö voi johtaa myös työttömyyteen. Toisaalta työssä kiinni pysyminen voi edesauttaa päihteidenkäytön hallintaa. Työttömyyden yleisyys päihdeongelmaisilla tulee esille päihdetapauslaskennoissa ja huumehoidon tietojärjestelmässä.

Kysymyksiä kuntakohtaisen pohdinnan tueksi:

- Miten työttömien terveydenhuolto on järjestetty kunnassa?
- Miten työttömyys näkyy kunnan toimeentulotukimenoissa?
- Millaisin toiminnoin kunnassa työttömiä pyritään aktivoimaan?

Hyvinvointiin vaikuttavat tekijät

Indikaattori ilmaisee kuntien kustantamia päihdehuollon avopalveluita käyttävien asiakkaiden määrää tuhatta asukasta kohden vuoden aikana A-klinikoilla tai nuorisoasemilla. Asiakkaiden lukumäärään vuoden aikana lasketaan kukin henkilö vain kerran riippumatta kuinka monta kertaa hän on ollut asiakkaana. Kuntien tarjoamien päihdehuollon avopalveluiden määrä riippuu myös käytettävissä olevista resursseista sekä vallitsevista käytännöistä. Mikäli avohuollon palveluita ei ole saatavilla riittävästi, tapahtuvat avopalveluasioinnit lähinnä terveyskeskuksissa.

Kysymyksiä kuntakohtaisen pohdinnan tueksi:

- Miten kunta järjestää päihdehuollon avopalvelut (terveyskeskuksessa / sosiaalitoimistossa / A-klinikalla / nuorisoasemalla tms.) ? Millaisia muutoksia palveluiden järjestämisessä on tapahtunut?
- Millä tavalla päihdepalveluiden tarjonta kunnassa vastaa tarpeeseen? Kuinka nopeasti tilannearvioon / hoitoon pääsee?
- Millaisia muutoksia kunnan A-klinikoiden ja nuorisoasemien asiakasmäärissä ja -rakenteissa on tapahtunut?
- Miten palveluohjaus kunnassa toimii päihdepalveluiden osalta?

Indikaattori ilmaisee vuoden aikana päihdehuollon katkaisu- ja kuntoutusyksiköissä laitoshoidossa olleiden asiakkaiden osuuden tuhatta asukasta kohden. Kuntien kustantaman laitoshoidon määrä riippuu myös käytettävissä olevista resursseista sekä vallitsevista hoitokäytännöistä. Tätä indikaattoria on syytä tarkastella rinnan Päihteiden vuoksi sairaaloiden ja terveyskeskusten vuodeosastoilla hoidetut potilaat 1000 asukasta kohden –indikaattorin kanssa. Mikäli laitospalveluja tai niiden ostosopimusta ei kunnassa ole, näkyvät asiakkaat todennäköisesti sairaaloiden ja

terveyskeskusten vuodeosastoilla. Laitospalvelujen vähäinen käyttö ei näin ollen välttämättä kerro palvelujen vähäisestä tarpeesta vaan siitä, miten näitä palveluja on saatavilla.

Kysymyksiä kuntakohtaisen pohdinnan tueksi:

- Miten kunnan päihdehuollon avopalvelut on järjestetty?
- Miten katkaisuhoidot kunnassa järjestetään?
- Missä palveluissa kuntalaisella on mahdollista saada päihdehuollon kuntoutusta?

- Onko
päihdepalveluiden avo- ja laitoshoidon järjestämistapa kunnassa tarkoituksenmukainen ja
tarvetta vastaava?

Indikaattori ilmaisee vuoden aikana alkoholi, huumausaine, lääkeaine tai korvikkeet –päädiagnooseilla sairaaloiden ja terveyskeskusten vuodeosastoilla hoidossa olleiden lukumäärän tuhatta asukasta kohti. Sairaalahoidon määrä riippuu myös käytettävissä olevista resursseista (esim. miten päihteisiin liittyvää sairaalahoitoa ja / tai avohoitoa alueella on tarjolla) sekä vallitsevista hoitokäytännöistä. Tätä indikaattoria on syytä tarkastella yhdessä Päihdehuollon laitoksissa hoidossa olleet asiakkaat 1000 asukasta kohden –indikaattorin kanssa.

Kysymyksiä kuntakohtaisen pohdinnan tueksi:

- Miten kunnan päihdehuollon avopalvelut on järjestetty?
- Miten katkaisuhoidot kunnassa järjestetään?
- Missä palveluissa kuntalaisella on mahdollista saada päihdehuollon kuntoutusta?
- Onko päihdepalveluiden avo- ja laitoshoidon järjestämistapa kunnassa tarkoituksenmukainen ja tarvetta vastaava?

Indikaattori ilmaisee vuoden aikana kodin ulkopuolelle sijoitettujen 0-17-vuotiaiden lasten osuuden prosentteina vastaavanikäisestä väestöstä. Sisältää kodin ulkopuolelle avohuollon tukitoimena sijoitetut, kiireellisesti huostaanotetut, huostaanotetut, tahdonvastaisesti huostaanotetut, jälkihuollossa olevat sekä yksityisesti sijoitetut 0-17-vuotiaat lapset. Kodin ulkopuolelle sijoitusten taustalla voivat olla niin vanhemmista kuin lapsistakin johtuvat syyt. Usein taustalla on päihteiden käyttö. Tämän indikaattorin rinnalla olisi hyvä tarkastella lastensuojeluilmoitusten pitkän aikavälin

tilastoja, joissa ilmenevät muutokset heijastuvat myös huostaanottotilastoihin.

Kysymyksiä kuntakohtaisen pohdinnan tueksi:

- Paljonko lastensuojeluilmoituksia kunnassa tehdään?
- Millaisia avohuollollisia tukitoimia kunnassa järjestetään? Millaisia muutoksia niiden järjestämisessä on tapahtunut?
- Millaista yhteistyötä lastensuojelu ja päihdepalvelut kunnassa tekevät?
- Millaiset ovat sijaishuollon resurssit suhteessa tarpeeseen?
- Millaiset ovat sijaishuollon kustannukset kunnassa?

-

Indikaattori ilmaisee poliisin tietoon tulleiden väkivaltarikosten eli henkeen ja terveyteen kohdistuneiden rikosten osuuden tuhatta asukasta kohti. Kyseessä ovat sellaiset väkivaltarikokset, joista on tehty rikosilmoitus, rangaistusvaatimusilmoitus tai annettu rikesakko. Suuri osa rikoksista ei tule poliisin tietoon. Rikokset kirjataan tekopaikan mukaan. Väkivaltarikostilastoissa tapahtuvat muutokset heijastavat suurelta osin päihteiden käytössä tapahtuvia muutoksia. Henkirikoksista 80 %:iin on arvioitu liittyvän päihteiden käyttöä. Pahoinpitelyrikoksiin syylliseksi epäillyistä (v. 2005) lähes 70 % oli päihteiden vaikutuksen alaisena, vastaava luku ryöstörikoksissa oli 56 %.

Kysymyksiä kuntakohtaisen pohdinnan tueksi:

- Millainen on paikallinen ilmoittamisen kynnyks? Puututaanko itse vai tilataanko mieluummin ambulanssi? Kuinka suuri osa kunnassa tapahtuneista väkivaltarikoksista arviolta tulee poliisin tietoon?
- Millainen on alkoholin osuus kotihälytyksissä?
- Millaisia kustannuksia väkivaltarikokset aiheuttavat kunnalle?
- Kuinka nopeasti poliisi on saatavilla paikalle?
- Millä tavalla kunnan turvallisuussuunnitelmassa on päihteet nostettu esille?
- Millainen on kunnan nk. tyypillinen väkivaltarikos?

Indikaattori ilmaisee poliisin tietoon tulleet rattijuopumustapaukset tuhatta asukasta kohti.

Rattijuopumukset kirjataan tapahtumapaikan mukaan. Indikaattori kuvaa paitsi rattijuoppoon itseensä myös ympäristöön kohdistuvaa turvallisuusriskiä. Alkoholin kulutuksen kasvun rinnalla myös rattijuopumukset ja rattijuopumushenkilövahinkojen määrä on kasvanut.

Rattijuopumus-indikaattori on osittain riippuvainen viranomaisten aktiivisuudesta, sillä paljon rattijuopumuksia jää myös kirjaamatta. Paikkakuntakohtaiset erot voivat olla suuriakin riippuen esim. poliisin resursseista ja paikallisesta kulttuurista. Myös alaikäisten moporattijuopumukset ovat

tärkeä tarkasteltava asia. Rattijuopumusten yhteydessä on hyvä pohtia niiden yhteyttä anniskelupaikkaverkoston läheisyyteen.

Kysymyksiä kuntakohtaisen pohdinnan tueksi:

- Millaiset resurssit poliisilla on puuttua rattijuopumuksiin kunnan alueella?
- Millaiseksi ympäristön turvallisuusriskiksi rattijuopot kunnan alueella koetaan?
- Millaista on kuntalaisten suhtautuminen juopuneena ajamiseen?
- Millä tavalla nuorten rattijuopumukset näkyvät kunnassa?
- Minkä verran arvioidaan päihtyneitä lähtevän paikallisista / seudullisista anniskelupaikoista autoilla – reagoidaanko ilmiöön?

Indikaattori ilmaisee päihtymyksen vuoksi säilöönottettujen osuuden tuhatta asukasta kohti. Turvallisuuteen ja järjestykseen liittyvä indikaattori kertoo osaltaan myös viranomaisten aktiivisuudesta ja resursseista. Säilöönotto päihtymyksen vuoksi tehdään henkilön turvaamiseksi. Poliisi toimittaa päihtyneen henkilön selviämisasemalle tai muuhun päihtyneiden selviämipaikkaan. Selviämisasemien vähäisyyden vuoksi poliisi joutuu yleensä sijoittamaan päihtymyksen vuoksi säilöönottetut putkatiloihin. Koska kaikilla poliisilaitoksilla ei ole

ympäri vuorokautista päivystystä, saatetaan päihtyneitä joutua kuljettamaan pitkiäkin matkoja.

Kysymyksiä kuntakohtaisen pohdinnan tueksi:

- Minne päihtymyksen vuoksi säilöön otetut kunnassa toimitetaan?
- Millaiset resurssit paikallisella poliisilla on?
- Miten poliisi valvoo päihtymyksen vuoksi säilöön otettuja ja millaisissa tilanteissa päihtynyt toimitetaan terveyskeskukseen?
- Millaisin kriteerein päätös päihtyneen säilöön otosta kunnassa tehdään?

Indikaattori ilmaisee kalenterivuoden aikana toimeentulotukea saaneiden henkilöiden osuuden prosentteina väestöstä. Kotitalouden kaikki toimeentulotuen saajat on tähän tilastoon laskettu erikseen, eli myös lapset ovat mukana laskennassa. Indikaattori kertoo yhteiskunnallisesta syrjäytymisuhasta, sillä toimeentulotuki on viimesijaisin toimeentulon tukimuoto. Toimeentulotuen saaminen on läheisesti työttömyyteen liittyvä indikaattori.

Kysymyksiä kuntakohtaisen pohdinnan tueksi:

- Millaisin perustein kunnassa myönnetään ehkäisevää toimeentulotukea?
- Miten paljon ja millaisissa tapauksissa ehkäisevää toimeentulotukea myönnetään?

Hyvinvointisaldo

PYLL-indeksi (Potential Years of Life Lost) on menetetyistä elinvuosista kertova indikaattori. Se kuvaa väestössä erilaisten sairauksien takia ennenaikaisesti menetettyjen elinvuosien määrää. Mitä paremmin väestö voi, sitä vähemmän elinvuosia menetetään. PYLL-indeksi kuuluu kansainvälisesti yleisimmin käytettyihin hyvinvointimittareihin. Alkoholisyyt ovat Suomessa työikäisten miesten ja naisten yleisin kuolemansyy. Ennenaikaiset kuolemat merkitsevät myös taloudellisia menetyksiä – sekä sairauksien aiheuttamien kustannusten että menetettyjen työpanosten kautta.

PYLL-indeksi / naiset: Alkoholiperäiset sairaudet ja alkoholimyrkytykset

(lähde FOG Efeko)

PYLL-indeksi / miehet: Alkoholiperäiset sairaudet ja alkoholimyrkytykset
(lähde FOG Efeko)

Indikaattori ilmaisee kuntien kustantamien päihdehuollon erityispalveluihin sekä raittiustyöhön suunnattujen palveluiden nettokustannuksia asukasta kohden. On kuitenkin huomattava, että kuntien kustantamien palveluiden määrä riippuu myös kuntien käytettävissä olevista resursseista, rahavirtojen ohjauspainotuksista sekä vallitsevista käytännöistä. Päihdepalvelut järjestetään kunnissa eri tavoin, jolloin myös päihteisiin liittyvät kustannukset näkyvät eri tavoin. Päihdehuollon nettokustannukset voivat antaa vain viitteellisen kuvan päihdeongelmien laajuudesta, sillä päihde-huollon nettokustannukset näyttäivät pienen osan päihdepalveluista aiheutuvista kustannuksista. Päihdehuollon nettokustannuksissa eivät näy esim. sairaaloissa ja terveyskeskuksissa tehty päihdetyö eivätkä päihde-ehdoiset asumispalvelut, mikäli ne on kunnassa kirjattu osaksi yleisiä asumispalveluita. Kuntien välinen vertailu edellyttää palvelurakenteeltaan ja väestöltään samantyyppisen kunnan löytämistä vertailukohdaksi.

Kysymyksiä kuntakohtaisen pohdinnan tueksi:

- Miten päihdepalvelut on kunnassa järjestetty?
- Mitkä palvelut kirjautuvat päihdehuollon erityispalveluihin ja mitä päihde-ehdoisia palveluita kirjautuu peruspalveluihin? Mihin ehkäisevän päihdetyön kustannukset kirjautuvat?
- Millaisia kunnan päihdepalvelujen asiakasmäärät ovat?
- Miten päihdehuollon kustannuksia saataisiin ehkäistyä?
- Millä sektoreilla ehkäisevää päihdetyötä pitäisi tehostaa? Millaisia toimenpiteitä ja puuttumista tämä tarkoittaisi?

LIITTEET

Kuntakohtainen malli / Haapajärvi

TOIMIJAT AHO	ONNISTUMISEN AVAIN	TAVOITTEET	TOIMENPITEET	SEURANTA JA ARVIOINTI, VASTUUHENKILÖT
Neuvola Äitiys- ja lasten-neuvola	- Hyvät yhteydet muihin toimijoihin, - Yhteistyökanavat selkeät, - Yhteisöllisyys - Päihdestrategiaan sitoutuminen - Koulutus: miten kohdataan ja tunnistetaan perheet / vanhemmat, joilla päihdetausta - Ammattitaito	- Ennaltaehkäisy ja varhaistoteaminen - Tuetaan yksilöitä ja perheitä valitsemaan terveelliset elämäntavat - Äitiys- ja lastenneuvo-lassa kohdataan kaikki haapajärviset odottavat äidit, syntyvät lapset ja usein jopa koko perhe - Keskeistä on päihde-ongelman tunnistaminen ja hoitoonohjaus sekä yhteistyö hoitavan yksikön kanssa	- Audit-lomake äitiys-neuvolassa ensikäynnillä molemmille vanhemmille - Audit-lomake 2-vuotis-tarkastuksen yhteydessä, lomake käydään yhdessä läpi - Vauvaperheen arjen voimavaralomakkeen käyttö 8 kk neuvolakäynnillä	- Audit-pisteet kirjataan äidin hoitotietoihin - Lastensuojeluilmoitusten määrä - Terveystietojen ja lääkärin
Varhaiskasvatus Päiväkotitoiminta, ryhmät, perhepäivähoito	- Hyvät yhteydet muihin toimijoihin, yhteistyökanavat selkeät - Yhteisöllisyys - Päihdestrategiaan sitoutuminen - Koulutus, ammattitaito	- Ehkäisevän päihdetyön toimintamallin sisäistäminen ja aktiivinen käyttö - Päihteiden käytön tunnistaminen - Riskiperheiden tunnistaminen hyvissä ajoin - Varhainen puuttuminen - Lapsen arjen turvaaminen ja mahdollisimman turvallisen ja tasapainoisen kasvuympäristön takaaminen lapselle	- Varhaiskasvatustieteen kehittäminen ja huoli puheeksi / varhaisen puuttumisen keinoin - Varhaiskasvatustieteen kehittäminen ja huoli puheeksi / varhaisen puuttumisen keinoin - Varhaiskasvatustieteen kehittäminen ja huoli puheeksi / varhaisen puuttumisen keinoin - Päivittäiset, avoimet keskustelut vanhempien kanssa - Molempipuolinen informaatio lastensuojelu- / päihdeperheiden kohdalla	- Lastensuojelun tukiryhmässä seuranta ja arviointi, samoin rakentavassa yhteistyössä perhe-henkilöstö - Vastuu varhaiskasvatus-tiimillä (päivähoidon johtaja, päiväkodin johtaja, perhepäivähoidon ohjaaja)
Koulu- ja opiskelijaterveydenhuolto Ala- ja yläkoulut, lukio, ammatilliset oppilaitokset	- Varhainen puuttuminen - Toimiva moniammatillinen yhteistyö, selkeät yhteistyökanavat - Päihdestrategiaan sitoutuminen - Koulutus ja ammattitaito - Riittävät resurssit koulu- ja opiskelijaterveyden huoltoon - Toimiva yhteistyö koulukuraattorin ja psykologin kanssa	- Lasten ja nuorten päihteiden käytön ehkäisy, tunnistaminen ja varhainen puuttuminen - Oppilaan tukeminen päihdeettömyyteen ja terveyttä edistäviin valintoihin - Kodin ja koulun välisen yhteistyön kehittäminen - Nuorten humalajuomien laskuun - Ehkäisevän päihdetyön toimintamalli → kouluilla ”tupakkapaikkoja”, niiden poistaminen - Oppilashuolto,	- Päihteiden käytön puheeksi ottaminen terveystarkastusten yhteydessä - Kysely päihteiden käytöstä yläasteella 8.lk:n terveystarkastuksessa sekä ammatillisissa oppilaitoksissa ensimmäisen lukuvuoden opiskelijoille ja lukiossa toisen luokan opiskelijoille - Audit-kysely 9.lk:n oppilaille ja tarvittaessa - Asioiden puheeksi ottaminen oppilashuolto-ryhmissä	- Kouluterveyskysely 8. ja 9. ja lukion 1. ja 2. lk. - Kyselyn toteuttaminen vuosittain - 9. lk:n syksynä päihdemittarista yli 6 p. saanut kutsutaan uudestaan tarkastukseen - Ongelmatapausten määrä - Pidettyjen päihdekasvatustuntien määrä ja niihin osallistuneiden määrä - Vastuuhenkilö: kouluterveydenhoitajat, koululääkäri ja oppilaitosten rehtorit

		koulu-psykologi, kuraattori → nämä palvelut vähintään lain edellyttämälle tasolle, samoin kouluterveyden-huollon oppilasmäärät/th ja lääkäri lain edellyttämälle tasolle myös - Riskin tunnistaminen ja varhainen puuttuminen	- Kouluterveyskyselyjen hyödyntäminen esim. vanhempainilloissa - Yhteistyö kotien ja muiden ammatti-henkilöiden kanssa	
TOIMIJAT AHO	ONNISTUMISEN AVAIN	TAVOITTEET	TOIMENPITEET	SEURANTA JA ARVIOINTI, VASTUUHENKILÖT
		- Opiskelupaikkakunnan riittävät resurssit opiskelijoiden terveydenhoitoon, opiskelijahuolto (fyys. ja psyykinen terveys) - Tiedon kulku siirtymä-vaiheissa esim. koulusta toiseen, koulun keskeyttäneistä		
Työterveys- huolto	- Ammattitaito - Moniammatillinen yhteistyö - Päihdestrategiaan sitoutuminen	- Päihteiden käytön ehkäisy, tunnistaminen ja varhainen puuttuminen	- Tiedonanto ja ohjaus kaikissa tth:n kontakteissa - AUDIT-kysely ja kes-kustelu päihteiden käytös-tä terveystarkastuksissa - Varhaisen puuttumisen malli työpaikoilla päihde-ohjelmassa - Teemavuosi: päihde-ohjelmat kuntoon, asia painotetusti esillä - Hyvä yhteistyö terapia-yksikön kanssa (päihde- ja mielenterveyspalvelut) : hoitopolut ja seuranta	- Auditien yhteenvedot työnantajittain, tilastointi - Itsearviointi: ohjauksen määrä, laatu ja valmius - Palaverit hoitopolkujen ja yhteistyön toimivuudes-ta yhteistyötahojen kanssa - Vastuuhenkilöt: työterveyshoitajat, työterveyslääkärit ja työpsykologi
Lääkäreiden päivystys ja vastaanotto	- Hyvät yhteydet muihin toimijoihin, yhteistyökanavat selkeät, yhteisöllisyys - Päihdestrategiaan sitoutuminen - Koulutus, ammattitaito	- Varhainen puuttuminen, päihteiden käytön puheeksi ottaminen - Tietoa ja koulutusta, koska kaikilla ei ole tietoa esim. Audit-kyselystä	- Mini-interventio luonnollinen osa työtä - Audit-kyselyn täyttäminen ja tarvittaessa mini-intervention toteuttaminen	- Vastuuhenkilöt: lääkäri, sairaanhoitaja ja osastonhoitaja
Vuodeosasto	- Hyvät yhteydet muihin toimijoihin, yhteistyökanavat selkeät, yhteisöllisyys - Päihdestrategiaan sitoutuminen - Koulutus, ammattitaito	- Sitoutuminen alueelliseen päihdetyön strategiaan - Selkeä ohjeistus - Potilaan ja hoitajan turvallisuus - Yhteistyö aktiivista - Jatkuvuuden turvaaminen,	- Sekakäytön ehkäisy - Katkaisuhoido - Jatkohoitoon ohjaus - Henkilöstön koulutus - Yhteistyö	- Vastuuhenkilö: osastonhoitaja

		pitkäjänteisyys - Akuuttipalvelujen turvaaminen - Riittävästi henkilöstöresursseja		
Terapia-keskus	- Hyvät yhteydet muihin toimijoihin, yhteistyökanavat selkeät, yhteisöllisyys - Päihdestrategiaan sitoutuminen - Koulutus, ammattitaito	- Mielenterveys- ja päihdetyön yhteinen kokonaisuus - Kaksoisdiagnoosien huomioiminen - Varhainen puuttuminen - Asiakkaan kokonaisvaltainen kohtaaminen	- Audit-kyselyn läpikäyminen rutiinisti arviointi-käyntien yhteydessä - Tarvittaessa mini-intervention toteuttaminen - Yhteistyökäytäntöjen luominen eri toimijoiden välille - Huoleen / ongelmaan puuttuminen mahdollisimman varhain	- Terapiayksikön päihdetyöstä vastaava sairaanhoitaja
TOIMIJA-TAHO	ONNISTUMISEN AVAIN	TAVOITTEET	TOIMENPITEET	SEURANTA JA ARVIOINTI, VASTUUHENKILÖT
Lastensuojelu- ja perhetyö	- Varhainen puuttuminen - Vanhemmuuden tukeminen - Hyvät yhteydet muihin toimijoihin - Koulutus, ammattitaito - Päihdestrategiaan sitoutuminen - Riittävät resurssit	- Nuorten elämänhalun tukeminen (syrjäytyneet, koulu-pudokkaat), kenen vastuu koulupudokkaista, mistä pudokkaat löytyvät, etsivä työ - Uuden lastensuojelulain velvoittamana lastensuojeluilmoitusten tekemisen kynnys madaltunut - Kokopäiväiset kouluku-raattori ja koulupsykologi - Riittävät resurssit lastensuojelutyöhön mahdollistavat ehkäisevän työn	- Tukitoimet perheeseen / perhetyö (kotikäynnit, kotipalvelu) - Vanhemmuuskurssit (esim. kansalaisopisto) - Vertaisryhmät, arjenhallinta / 3. sektori - Perhekeskus / lastensuojelun erityisyksikkö - Ehkäisevä työ	- Asiakastietojen kirjaaminen (kts. lastensuojeluohjelma) - Lastensuojeluilmoitusten lukumäärä (pähteiden käyttö ilmoitusten syynä) - Koulutuspäivien lukumäärä - Lastensuojelutyöryhmän sekä ept-kokousten ja käsiteltävien asioiden määrä - 1. vastuutaho: Ept-ryhmän tiedottaminen ja ko. asioiden eteenpäin vieminen - 2. vastuutaho: sosiaalityöntekijät
Aikuis-sosiaalityö	- Hyvät yhteydet muihin toimijoihin, yhteistyökanavat selkeät, yhteisöllisyys - Päihdestrategiaan sitoutuminen - Koulutus, ammattitaito	- Pähteiden käytöstä puhuminen suoraan, rohkeasti - Väkivallasta puhuminen ja ohjaus em. asioista, puuttuminen asiaan - Pähteiden vaikutus koko perheeseen, kokonaisvaltainen työote	- Välineiden käyttö, esim. 10 hlökoht. kysymystä, väkivaltakaavake	- Vastuuhenkilö: sosiaalityöntekijä
Vammais-palvelut Kehitys-vamma-huolto ja VPL:n mukaiset palvelut	- Varhainen puuttuminen - Kotikäynnit ja palvelusuunnitelman laadinnat - Moniammatillinen yhteistyö - Sitoutuminen päihdestrategiaan	- Vammaisten tukeminen terveisiin elämäntapoihin ja pähteiden kohtuukäyttöön - Pähteiden ongelmakäytön tunnistaminen ja ehkäisy	- Otetaan pähteiden käyttö puheeksi toimintakeskuksella, kotikäynneillä ja palvelusuunnitelmien laadinnassa - Työ- ja päivä-toiminnassa elämän-hallintaan ohjaaminen ja keskusteluapu	- Kehitysvammahuollon kuusi työntekijää - Vammaispalvelujen sosiaalityöntekijä - Ongelmatapausten kirjaaminen palvelu-suunnitelmaan auttaa seurantaa ja riskin tunnistamista

			- Päihdeongelman esiintyessä hoitoonohjaus päihdetyöntekijälle - Tarvittaessa tilanteen tarkistaminen muilta yhteistyötahoilta	
Vanhustyö Vanhusten Palvelu- kodit	- Ammattitaito; osaamisen hallinta ja riittävät resurssit - Yhteistyö; moniammatillisuus ja verkostoituminen - Varhainen puuttuminen - Sitoutuminen päihdestrategiaan	- Päihteiden käytön ehkäisy, ongelmien tunnistaminen ja varhainen puuttuminen	- Hoito- ja palvelusuunnitelmiin päihdetottumuksien selvittäminen - Yhteiset pelisäännöt asiakkaiden ja omaisten kanssa - Tarvittaessa hoitoonohjaus	- Päihdehaittojen vuoksi tapahtuneiden interventoiden määrät - Hoitoonohjattujen määrä - Seuranta vuosittain, raportointi toiminta-kertomusten yhteydessä - Vastuuhenkilöinä yksiköiden vastaavat

TOIMIJAT AHO	ONNISTUMISEN AVAIN	TAVOITTEET	TOIMENPITEET	SEURANTA JA ARVIOINTI, VASTUUHENKILÖT
Koulutoimi Alakoulut	- Ehkäisevä päihdetyö on osa koulun oppilashuoltoa - Lähtökohtana on hyvä yhteistyö koulun, kodin ja eri viranomaistahojen (sosiaalitoimi, terapia-yksikkö, poliisi, seura-kunta ym.) välillä - Koulumme vanhempainyhdistys on myös tärkeä yhteistyökumppani	- Edistää päihteettömiä elintapoja antamalla oppilaille päihteitä koskevaa tietoa ja vaikuttamalla heidän asenteisiin - Asenteisiin vaikutta-misen tulisi ulottua myös oppilaiden vapaa- aikaan - Työskentelyn pohjana on varhainen puuttu-minen ja ehkäisevä työ	- Riittävä koulutervey-denhuolto - Toimiva oppilashuolto-ryhmä - Säännöllinen koulukuraattorin tuki - Opetussuunnitelman mukainen valistus ottaen huomioon oppilaiden ikä - Varhainen puuttuminen - Riittävät resurssit kerhotoimintaan - Aikuisten antama hyvä esimerkki - Vanhempainillat - Kodin ja koulun yhteis-työ viranomaistyö-ryhmän kanssa - Yhteistyö/yöjalka	- Ensijainen vastuu on luokanopettajalla. Heidän tukenaan toimii rehtori ja oppilashuoltoryhmä. - Kodin ja koulun yhteistyö on tärkeä. - Kouluterveydenhoitaja suorittaa oppilaille terveystarkastukset. Kuudennen luokan terveystarkastuksen yhteydessä oppilaan kanssa keskustellaan päihteistä ja heille tehdään kartoittava kysely päihteiden käytöstä.
Yläkoulu	- Hyvät yhteydet muihin ehkäisevän päihdetyön toimijoihin, joita ovat: viranomaistyöryhmä (poliisi, nuorisotoimi, seurakunta, sosiaali-toimi, terapia-yksikkö, koulut ja terveyden-hoitajat) ja oppilas-huoltoryhmä - Muita yhteistyötahoja ovat vanhempainyhdis-tys Havu Ry, kouluku-raattori ja	- Suurimpana tavoitteena on uusien tupakoitsijoi-den määrän minimointi. Samoin yleisesti tupa-koitsijoiden määrän vähentäminen. Lisäksi tavoitteena on edistää oppilaiden keskuudessa raittiita elämäntapoja. - Toinen tärkeä tavoite on saada koulukuraatto-rin ja	- Kodin ja koulun välinen yhteistyö - Yhteistyö eri viran-omaistahojen kanssa (viranomaistyöryhmä, oppilashuoltotyö) - Yhteistyö eri nuoriso-järjestöjen kanssa: päihteiden vastaisuus ja positiivisen ”idolin” näkyminen koulussa ja yhteiset pelisäännöt	- Koko koulun tilanteesta ovat vastuussa rehtori ja oppilaanohjaaja - Luokanvalvojat seuraavat oppilaiden poissaoloja ja pyrkivät puuttumaan varhaisessa vaiheessa, mikäli poissaolot sitä vaativat - Lisäksi terveystiedon-opettajat vastaavat opetussuunnitelman mukaisesta päihde-kasvatuksesta - Koulun oppilaskunta

	koulun ja kodin välillä sekä eri sidosryhmien kanssa - Asuntolanhoitajalle riittävä tuki muulta henkilökunnalta - Oppilashuollossa toimivien koulutus ja riittävät resurssit	eteenpäin sekä sitoutuu toimimaan päihdestrategian toimintaohjeiden mukaisesti - Jokainen oppilaitoksessa toimiva nuori tietää päihteiden käytön olevan kiellettyä oppilaitoksessa, tietää mistä saa apua mahdollisessa päihdeongelmassa sekä ilmoittaa kouluaihana tai koulu-alueella havaitsemastaan päihteiden käytöstä jollekin oppilaitoksen aikuiselle - Oppilaitoksen tärkeä tehtävä on huolehtia ris-kiryhmään kuuluvien nuorten tukemisesta es-tämällä erityisesti koulu-tuksesta syrjäytymistä	kokonaistoimintaan - Ongelmiin puututaan välittömästi - Nuoren asioita käsitellään luottamuksellisesti opiskelijahuoltoryhmässä, jossa etsitään ratkaisuja nuoren, tämän huoltajien ja ryhmän jäsenten kesken - Oppilaitos tekee verkostotyötä muiden tahojen (poliisi, terveys- ja sosiaaliviranomaiset) kanssa - Oppilaitoksella on toimintaohjeet, miten puututaan, mikäli nuori on päihtyneenä tai häntä epäillään päihteiden käytöstä	asuntolaan liittyvissä asioissa asuntolanhoitaja
Vapaa-aikapalvelut Nuoris-, liikunta- ja kulttuuri-palvelut	- Ammattitaito - Varhainen puuttuminen - Moniammatillinen yhteistyö - Päihdestrategiaan sitoutuminen	- Päihteiden käytön vähentäminen - Päihteiden käytön tunnistaminen ja varhainen puuttuminen - Tupakoinnin vähentäminen - Nuorille enemmän ajanviettomahdollisuuksia	- Vakiintunut moni-ammattillinen verkosto-työ kuten kutosseikkailut, yökahvila- ja yöjalkatoiminta - Kampanjat, tapahtumat - Päihdetiedotus kouluis-sa ja nuorisotiloissa - Luodaan edellytykset nuorelle liikunnan pariin	- Toimintakertomukset - Vastuuhenkilö: nuoris-ohjaaja
TOIMIJAT AHO	ONNISTUMISEN AVAIN	TAVOITTEET	TOIMENPITEET	SEURANTA JA ARVIOINTI, VASTUUHENKILÖT
		- Nuorisotalo Stollen säilyttäminen	- Nollatoleranssi kaikessa toiminnassa	
Työpajat Haapajärvi, Pyhäjärvi	- Hyvät yhteydet muihin toimijoihin - Yhteistyökanavat selkeät - Yhteisöllisyys - Päihdestrategiaan sitoutuminen - Koulutus, ammattitaito	- Ehkäisevän päihdetyön malli - Varhaisen puuttumisen toimintamallin ottaminen käyttöön - Huolen puheeksi ottaminen - Hoitoonohjaus	- Arjen hallinnan tukeminen - Päihteettömien tapahtumien järjestäminen - Päihteettömien harrastusten tukeminen ja niihin perehtyminen - Vertaistukiryhmät - Etsivä nuorisotyö	- Vastuuhenkilöt: työpajaohjaajat
Seurakunta Nuorisotyö Diakoniatyö	- Yhteistyö asiantuntijatahojen kanssa - Työntekijöiden ajankohtaiskoulutus	- Ehkäisevän päihdetyön toimintamalli - Päihteiden käyttäjien tunnistaminen ja auttaminen	- Seurakunnan kaikki leirit, retket ja tapahtumat ovat savuttomia ja päihteettömiä	- Viranomaistyöryhmä kokoontuu neljä kertaa vuodessa - Kalajoen rovastikunnan erityisnuorisotyönohjaaja

	- Työntekijöillä yhteiset pelisäännöt ja sitoutuminen niihin	- Ongelmatilanteisiin puuttuminen	- Tiedon lisääminen eri hoitomahdollisuuksista - Koulutus työntekijöille - Päihdevalistus nuorille (esim. Kohti kesää) ja vanhemmille (esim. tulevien 7-luokkalaisten vanhempainillat) - Seurakunnan perus-sanoman välittäminen on joissakin tapauksissa myös yksi hoitokeino - Päihteiden käytön puheeksiottaminen koti-käynneillä ja asiakas-kohtaamisissa jos merkkejä päihteiden käytöstä - Käytännön apu ja kannustaminen hoitoon hakeutumisessa	on ammattilainen ehkäisevässä päihdetyössä (Saapas) - Vastuuhenkilöt: nuorisotyöntekijät ja rovastikunnan erityisnuorisotyöntekijä
--	--	-----------------------------------	--	---

Kuntakohtainen malli / Kärsämäki

TOIMIIJA-T AHO	ONNISTUMISEN AVAIN	TAVOITTEET	TOIMENPITEET	SEURANTA JA ARVIOINTI, VASTUUHENKILÖT
Neuvola Äitiys- ja lasten-neuvola	- Verkostoyhteistyö - Sitoutuminen Kärsämäen päihdestrategiaan - Koulutus, ammattitaidon ylläpitäminen - Riittävät resurssit	- Ehkäisevän päihdetyön toimintamallin toteuttaminen - Puheeksiotto, varhainen puuttuminen ja hoitoon ohjaaminen - Riskiperheiden tunnistaminen varhaisessa vaiheessa	- Audit-lomake äitiys-neuvolassa ensikäynnillä molemmille vanhemmille, käyttö myös lastenneuvo-latarkastusten yhteydessä - Vauvaperheen arjen voimavaralomakkeen käyttö 8 kk:n neuvola-käynnillä - Puheeksiotto, varhainen puuttuminen ja hoitoon ohjaaminen	- Audit-pisteet kirjataan äidin hoitotietoihin, ei tilastoida - Neuvolan vastuu-henkilöt: terveydenhoitaja ja lääkäri
Päivähoito	- Hyvät yhteydet	- Ehkäisevän päihdetyön	- Mittarit: audit	- Uusi lastensuojelulaki

Päiväkoti, ryhmikset, perhepäivä-hoitto	muihin toimijoihin, yhteistyökanavat selkeät - Yhteisöllisyys - Päihdestrategiaan sitoutuminen - Koulutus, ammattitaito	toimintamalli - Varhainen puuttuminen - Riskiperheiden tunnistaminen hyvissä ajoin	- Vertaisryhmät, arjen-hallinta / 3. sektori - Lastensuojeluilmoitusten / selvitysten tekemisessä tarkka huomio päihdeseikkoihin, huomio siihen, että ilmoitukset myös tehdään	- Jäsen ept-ryhmässä, joka tiedottaa ja vie eteenpäin lasten ja lapsiperheiden asioita - Vastuuhenkilö: päivähoidon ohjaaja
Koulu- ja opiskelija-terveydenhuolto Ala- ja yläkoulut, lukio	- Ammattitaito - Moniammatillinen yhteistyö - Yhteisöllisyys - Päihdestrategiaan sitoutuminen - Koulutus - Riittävät resurssit	- Lasten ja nuorten päihteiden käytön ehkäisy, tunnistaminen ja varhainen puuttuminen - Alaikäisille päihteiden välittämisen ehkäisy - Yhteistyö - Vanhemmuuden tukeminen	- Oppilashuoltotoiminta - Terveystarkastuksissa päihteistä terveys-neuvontaa 5. lk:sta lähtien, alkoholikysely 8.lk:sta alkaen - Mini-interventio - Ohjaus ja tukeminen päihteettömyyteen - Koululääkärin toiminta suositusten mukaisiksi - Yhteistyöpalaverit, erityisesti oppilaiden siirtymävaiheissa - Vanhempainiltoihin osallistuminen - Kouluterveyskyselyjen tulosten käyttö työssä - Yhteistyö kotien ja ammattihenkilöiden kanssa	- Kouluterveyskyselyjen tulokset - Oppilaskohtaiset tiedot kirjataan terveys-kertomukseen - Terveystietojen osallistuminen verkosto-palaveriin tilastoidaan - Vastuuhenkilöt: johtava hoitaja, kouluterveydenhoitaja, koululääkäri, hammashuolto
Lääkäreiden päivistys ja vastaanotto	- Päihdestrategiaan sitoutuminen - Koulutus - Yhteistyö	- Varhainen puuttuminen - Päihteiden käytön puheeksiottaminen	- Audit-testin esilläpito ja ohjaus sen käyttöön - Lääkkeiden väärin-käytön tunnistaminen reseptien uusimisen yhteydessä - Sairauskohtaisesti asiakkaan ohjaus päihteidenkäytössä (audit-testi ja mini-interventio) - Hoitoonohjaus	- Lääkäri, terveyden-hoitajat, fysioterapeutti
TOIMIJAT AHO	ONNISTUMISEN AVAIN	TAVOITTEET	TOIMENPITEET	SEURANTA JA ARVIOINTI, VASTUUHENKILÖT
Vuodeosasto	- Ammattitaito - Moniammatillinen yhteistyö - Varhainen puuttuminen - Strategiaan sitoutuminen - Riittävät resurssit	- Päihdeongelmien tunnistaminen - Suurkulutuksen vähentäminen - Alkoholiperäisten sairauksien ehkäisy - Lääkkeiden väärin-käytön tunnistaminen ja ehkäisy - Akuuttipalvelujen tarjoaminen	- Mini-interventio + audit - Katkaisuhoidot - Erityispalveluiden tarpeen arviointi → ohjaus A-klinikalle - Alkoholista johtuvien sairauksien ja tapaturmien hoito - Lääkkeiden käytön tarkastaminen ja ohjeistaminen	- Lukumäärät: katkaisuhoidot, hoitoonohjaukset, toistuvat hoitojaksot, henkilöstön koulutukset - Vastuuhenkilö: lääkäri / tiimivastaava - Tiedot vuosittain

			- Henkilöstön koulutus	
Mielen-terveytyö	- Ammattitaito, moniammatillinen yhteistyö - Varhainen puuttuminen - Päihdestrategiaan sitoutuminen	- Tukea ja motivoida asiakasta kohtuukäyttöön /päihteettömyyteen - Kaksoisdiagnoosin huomioiminen	- Uuden asiakkaan kohdalla selvitys asiakkaan päihteiden käytön tottumuksista (tupakka, alko-holi, huumeet) joko haas-tatteleamalla tai Audit-testi - Ohjaus päihteiden käyttöön ja tukeminen päihteettömyyteen - Lääkkeiden väärin-käytön tunnistaminen ja hoito	- Vastuuhenkilö: sairaanhoitaja
A-klinikka	- Ammattitaito - Moniammatillinen yhteistyö - Varhainen puuttuminen - Strategiaan sitoutuminen - Riittävät resurssit	- Ehkäistä ja vähentää päihteiden ongelma-käyttöä ja siihen liittyviä sosiaalisia ja terveydellisiä haittoja - Pyritään ylläpitämään ja edistämään päihteiden käyttäjän ja hänen läheistensä toimintakykyä	- Tehdään yksilöllinen kuntoutus- ja hoito-suunnitelma - Katkaisuhoidon toteutus: katkaisuhoido vuo-deosastolla tai avokatkaisuhoido - Laitoskuntoutustarpeen arviointi - Koulutus - Yhteistyö viranomaisten kanssa	- Lukumäärät: asiakas-käynnit, laitoskuntou-tukset, lääkärin vastaan-otolla käynnit, sairaala-hoidot, ajokorttiseurannat, koulutukset - Vastuuhenkilöt: lääkäri / A-klinikan hoitaja - Tiedot vuosittain
Lastensuojelu- ja perhetyö	- Varhainen puuttuminen - Vanhemmuuden tukeminen - Hyvät yhteydet muihin toimijoihin - Koulutus, ammattitaito - Päihdestrategiaan sitoutuminen - Riittävät resurssit	- Päihteiden käytön ehkäisy, tunnistaminen ja varhainen puuttuminen - Lapsen / nuoren syrjäytymisen ehkäisy	- Moniammatillinen yhteistyö (lastensuojelun moniamm. työryhmä) ja oppilashuoltoryhmät - Vanhempien tukeminen - Perhetyö - Lapsen / nuoren / vanhemman kuuleminen - Kotikäynnit - Lastensuojelun tukitoimet, tarvittaessa huostaanotto ja sijoitus	- Asiakastietojen kirjaaminen - Lastensuojeluilmoitus-ten lukumäärä (päihteiden käyttö ilmoituksen syynä) - Koulutuspäivien lukumäärä - Lastensuojelutyöryhmän kokoukset - Vastuuhenkilö: sosiaalityöntekijä
Aikuis-sosiaalityö	- Varhainen puuttuminen - Moniammatillinen yhteistyö - Päihdestrategiaan sitoutuminen - Riittävät resurssit	- Päihteiden käytön tunnistaminen ja päihteiden käytöstä puhuminen suoraan - Varhainen hoitoonohjaus	- Mini-interventio - Verkostotyö - A-klinikan palvelut - Kuntouttava työtoiminta	- Asiakaskäynnit - Kuntouttavassa työ-toiminnassa mukana olleet - Koulutuspäivien lukumäärä - Vastuuhenkilö: sosiaalityöntekijä
TOIMIJA-TAHO	ONNISTUMISEN AVAIN	TAVOITTEET	TOIMENPITEET	SEURANTA JA ARVIOINTI, VASTUUHENKILÖT
Vammais-palvelut Toiminta-keskus	- Hyvät yhteydet muihin toimijoihin - Päihdestrategiaan sitoutuminen - Riittävät resurssit	- Tukea vammaisia terveyttä edistävässä valinnoissa	- Alkoholin käyttö kielletty toiminta-keskuksen tiloissa - Tarvittaessa hoitoonohjaus	- Vastuuhenkilö: vastaava ohjaaja
Vanhustyö Kotihoito,	- Ammattitaito - Moniammatillinen	- Päihdehaittojen ja ongelmien ehkäisy,	- Hoito- ja palvelusuunnitelman	- Lukumäärät: mini-inter-ventiot,

palvelutalo Koivupuisto	yhteistyö - Varhainen puuttuminen - Strategiaan sitoutuminen - Riittävät resurssit	havaitseminen ja puheeksi ottaminen - Päihdeettömyyteen ja kohtuukäyttöön tukeminen	tekovaiheessa selvitys päihdetottumuk-sista haastatteleamalla tai Audit-kyselyn avulla - Mini-interventio - Yhteiset pelisäännöt omaisten ja asiakkaan kanssa, myös talon säännöt päihteiden käytöstä - Hoitoonohjaus	päihdehaittojen vuoksi tapahtuneet lääkärin vastaanotolla käynnit, sairaalakäynnit, koulutukset - Vastuuhenkilöt: tiimi-vastaavien tuella koti-hoidossa lähihoitaja ja Koivupuistossa lähi-hoitaja tai sairaanhoitaja - Tiedot vuosittain
Koulutoimi Kaikki koulut alakoulusta lukioon	- Varhainen puuttuminen - Päihdestrategiaan sitoutuminen - Riittävät resurssit - Kodin ja koulun yhteistyö - Toimiva moniammatillinen yhteistyö	- Oppilaan tukeminen päihdeettömyyteen ja terveyttä edistäviin valintoihin - Päihteiden käytön tunnistaminen ja varhainen puuttuminen - Ammattiavun riittävä saatavuus - Vanhempien kasvatustehtävän tukeminen	- Järjestyssäännöt ja niiden noudattamisen seuranta - Poissaolojen reaaliaikainen seuranta - Oppilashuollon reaaliaikainen toiminta - Kunnan yhtenäisen OH-mallin ja ohjeistuksen luominen (kehittämis-työryhmä nimetty 10/08) - Koulukuraattori- ja psykologipalveluiden järjestäminen vähintään lain edellyttämälle tasolle - Päihdevalistus oppitunneilla - Kerhotoiminta - Ulkopuoliset asiantuntijat - Vanhempainillat	Toteutuminen ja seuranta: Wilma Wilma Huolen vyöhykkeistö-seuranta, Kouluterveyskysely Vastuuhenkilöt, aikataulu: - Vastuuhenkilöt: rehtorit, opettajat, kouluterveydenhoitaja, opinto-ohjaaja ja sivistystoimenjohtaja - Toimenpiteet ovat jatkuvia, paitsi OH-kehittämistyö valmistuu 05/09 (vastuuhenkilö Frosteruksen koulun rehtori) - Kuraattori- ja psykologipalvelujen saattaminen lain edellyttämälle tasolle käynnissä, palvelut ko. tasolla vuoden 2010 alusta (vastuuhenkilö sivistystoimenjohtaja)
TOIMIJA-T AHO	ONNISTUMISEN AVAIN	TAVOITTEET	TOIMENPITEET	SEURANTA JA ARVIOINTI, VASTUUHENKILÖT
Vapaa-aikat oimi Nuoriso-, liikunta-,	- Ammattitaito - Vanhemmuus - Asenteet - Moniammatillisuus	- Päihdeettömän elämäntavan edistäminen - Päihteiden käytön vähentäminen	- Vapaa-aikatoimijoiden yhteistyö - Päihdeasiat esillä nuorten tapahtumissa	- Päihdeindikaattorit - Toimintakertomukset - Koulutuspäivien lukumäärä

raittius-, kulttuuri- ja kirjastotoimi, nuorisoval- tusto + kunnan muut sektorit ja kolmas sektori	- Järjestötyö - Riittävät resurssit - Päihdestrategiaan sitoutuminen	- Päihteiden käytön tunnistaminen ja varhainen puuttuminen - Tupakoinnin vähentäminen - Kunta pysyy huumeista vapaana - Vanhemmuuden tukeminen - Osallistumisen edistäminen - Päihteiden välittäminen estyy	- Nuorisotalo Poppelin hyvin alkanut toiminta jatkuu - Kampanjat - Tempaukset - Kohdistetaan toiminta kaikkiin ikäryhmiin - Henkilöstön koulutus	- Vastuuhenkilöt: työntekijät yksiköittäin - Päivitys vuosittain
Seurakunta	- Seurakunta vaikuttaa ja toimii eri toimintojen kautta päihteettömän elämän puolesta - Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa - Kirkon ja paikalliseen strategiaan sitoutuminen	- Perheiden, lasten ja nuorten sitouttaminen päihteettömään elämäntapamukseen - Tehdään työtä päihdehaittojen ehkäisemisen ja hoitamisen puolesta - Toiminnassa on taustalla kirkon päihdestrategia ja paikallisella tasolla Kär-sämaen ”Nuoret päihteet-tömyyteen” ehkäisevän päihdetyön toimintamalli, missä on määritelty eri toimijoiden kautta tapahtuva työ, mikä on myös pohja yhteistyölle	- Pyritään tavoittamaan toiminnalla mahdollisimman moni lapsi ja nuori sekä sitouttamaan säännölliseen harrastus-toimintaan - Riskitapausten tunnistaminen, varhainen puuttuminen ja puheeksi ottaminen	- Vastuuhenkilö: seurakunnan lapsi- ja nuorisotyöstä vastaa nuorisotyönohjaaja

Kuntakohtainen malli / Pyhäjärvi

TOIMIJAT AHO	ONNISTUMISEN AVAIN	TAVOITTEET	TOIMENPITEET	SEURANTA JA ARVIOINTI,
-----------------	-----------------------	------------	--------------	---------------------------

				VASTUUHENKILÖT
Neuvola Äitiys- ja lasten-neuvola	- Verkostoyhteistyö - Sitoutuminen päihdestrategiaan - Ammattitaito, koulutus - Asiakasperheiden tunteminen, tunnetaan riskit	- Puheeksiotto, varhainen puuttuminen ja hoitoon-ohjaaminen - Keskeistä on päihdeongelman tunnistaminen ja hoitoonohjaus sekä yhteistyö hoitavan yksikön kanssa - Päihteiden käytön ehkäisy	- Audit-lomake äitiys-neuvolassa ensikäynnillä molemmille vanhemmille, seuraavan raskauden alussa tarkistetaan tiedot - Puheeksiottaminen - Päihteettömyyden tuke-minen, ohjaus, tarvittaes-sa hoitoonohjaus: perheet, tukitoimet, työntekijöiden koulutus, raskauden aikana lähetteet OYS:aan	- Audit-pisteet kirjataan äidin hoitotietoihin, ei tilastoida - Lastensuojeluilmoitusten määrä - Huostaanottojen määrä - Vastuuhenkilö: vastuu-alueen terveydenhoitaja: - tietojen päivittäminen - koulutuksen järjestäminen
Päivähoito Päiväkoti, ryhmikset, perhepäivä-hoitto, esiopetus, varhais-kasvat-kerhot	- Seudulliseen päihdestrategiaan sitoutuminen - Osaaminen - Varhainen puuttuminen - Kasvatus-kumppanuus - Verkostotyö	- Ehkäisevän päihdetyön toimintamallin sisäistäminen ja käyttö - Päihteiden käytön tunnistaminen - Varhaisen puuttumisen toteutuminen / huolen puheeksi ottaminen - Lapsen arjen turvaaminen, lapsen suojaaminen vanhempien päihteiden väärinkäytöltä - Syrjäytymisriskin vyöhykkeessä olevien lapsiperheiden tukeminen / heikon elämänhallinnan perheiden tukeminen	- Henkilöstön koulutus - Huolen puheeksi ottami-nen, huolilomakkeen käyttö, perhenavigaatto-rin käyttöön otto, tarvit-taessa yhteys lastensuojeluun - Lapsen ja vanhempien kanssa keskustelu - Lapsen vasu - Vanhemmuuden tukeminen - Lapsen itsetunnon vahvistaminen, tietoa terveistä elämäntavoista - Lapsiperheiden kotipal-velu, Avoin varhaiskasva-tus –leikkikentät, kerhot, koululaisten vuoropäivä-hoidon järjestäminen, moniammatilliset ryhmät, viranomaisverkosto ja perhe yhteistyössä	- Koulutus päihteiden käytön tunnistamisesta henkilöstölle aloitettu - Osa henkilöstöstä osallistunut huolen puheeksi otto – koulutukseen ja mini-interventiokoulutukseen - Lapsen vasu ja sen päivitys - Suunnitelma lastensuo-jelun avohuollon tukitoimista - Kuntavasussa ja lasten-suojelusuunnitelma ssa huomioitu poikkihallin-nollinen työskentelymalli, erilaiset työryhmät - Vastuuhenkilöt: lasten ja nuorten vastualueen esimiehet
Koulu-terveyden-huolto	1. Lasten ja nuorten päihteidenkäytön väheneminen	1. Päihteiden (tupakka, alkoholi, huumeet) käytön vähentäminen ja aloittamisien siirtäminen	1. Päihdeasioiden puheek-siotto erilaisten terveysta-paamisten yhteydessä - Terveystarkastukset: 5. lk tarkastuksessa koululla oppilas vastaa ensin itse kyselyyn ja terveydenhoitaja tarkistaa asiat (tupakka, alkoholi) ja antaa valistusta - Nuorison terveystodistus - Ajokortti - Kutsuntatarkastukset - Nuorten audit-kysely 7. lk ja 8. lk, - Tupakkatunnit 7lk - Uskalla-ohjelma	1.1. Kouluterveyskysely 8. ja 9. lk ja lukion 1. ja 2.lk - Vastuuhenkilö: tulosyksikön esimies 1.2. Kyselyjen toteutuminen vuosittain 1.3. Pidettyjen päihdekasvatustuntien määrä - Vastuuhenkilö: kouluterveydenhoitaja

			- Alkoholitunnit - 9 lk:lla päihdemittari lääkärin tarkastuksessa	
TOIMIJA-T AHO	ONNISTUMISEN AVAIN	TAVOITTEET	TOIMENPITEET	SEURANTA JA ARVIOINTI, VASTUUHENKILÖT
Opiskelija-te rveyden-huo lto	2. Ehkäisevä päihdetyö 1. Nuorten päihdeidenkäytön vähentäminen	1. Päihdeidenkäytön tunnistaminen ja varhainen puuttuminen	2. Puheeksiotto ja puuttuminen lukiossa: nuorten miesten kutsuntatarkastusten yhteydessä seulotaan suurkuluttajat ja heidät lähetetään alkoholin käyttöä osoittaviin verikokeisiin ja lääkärin / hoitajan seurantaan. Lukion 2. lk:n tytöille sekä ammattikoulun aloittaville sama. 1. Päihdeasiat (osana oman terveyden luku-taitoa, vaikutus tulevaan ammattiin) esille kaikkien uusien opiskelijoiden terveystapaamisessa 1. vuoden aikana, päihde-mittari vrt. 9 lk. tulos 2. Ongelmissa seuranta ja yhteys ryhmäohjaajaan, oppilashuoltotyöryhmään, kotiin. Jos huume-epäily, ohjaus terveydenhoitajalle ja yhteys kotiin.	1. 9 lk:n syksynä päihdemittarista yli 6p saanut kutsutaan keväällä uudestaan tarkastukseen 2. Ongelmatapausten määrä 3. A-klinikalle lähetettyjen määrä - Vastuuhenkilö: terveydenhoitaja
Työterveys- huolto	1. Työikäisten alkoholinkäytön vähentäminen 2. Työntekijöiden hoitoonohjaus (alkoholi ja huumeet) 3. Työikäisten tupakoinnin vähentäminen	1. Suurkuluttajan tunnistaminen terveys-tarkastuksissa, suur-kulutuksen vähentäminen 2. Hoitoonohjattavien määrän vähentäminen 3. Tupakoinnin vähentäminen	1. Audit-kyselyt, mini-interventio, laboratoriokokeet 2. Hoitoonohjattavien määrän seuraaminen työpaikkojen toiminta-suunnitelmissa olevien ohjeiden mukaan 3. Tupakoinnin puheeksiotto ja terveys-neuvonta, tarvittaessa spirometriapuhallukset	1. Seuranta työterveys-huollossa toteutumisesta 2. Seuranta työterveyshuollossa toteutumisesta 3.1. Tupakointimerkinnot potilastietojärjestelmässä Vastuuhenkilö: työterveyshoitaja
Lääkäreiden päivystys ja vastaanotto	- Päihdestrategiaan sitoutuminen - Koulutus - Yhteistyö	- Varhainen puuttuminen - Päihdeiden käytön puheeksiottaminen	- Audit-testin esilläpito ja ohjaus sen käyttöön - Lääkkeiden väärin-käytön tunnistaminen reseptien	- Vastuuhenkilöt: lääkäri, terveydenhoitajat, fysioterapeutti

			uusimisen yhteydessä - Sairauskohtaisesti asiakkaan ohjaus päihteidenkäytössä (audit-testi ja mini-interventio) - Hoitoonohjaus	
TOIMIIJA-T AHO	ONNISTUMISEN AVAIN	TAVOITTEET	TOIMENPITEET	SEURANTA JA ARVIOINTI, VASTUUHENKILÖT
Vuodeosasto	- Ammattitaito - Moniammatillinen yhteistyö - Varhainen puuttuminen - Strategiaan sitoutuminen - Riittävät resurssit	- Päihdeongelmien tunnistaminen - Suurkulutuksen vähentyminen - Alkoholiperäisten sairauksien ehkäisy - Lääkkeiden väärin-käytön tunnistaminen ja ehkäisy - Akuuttipalvelujen tarjoaminen	- Mini-interventio + audit - Katkaisuhoidot - Erityispalveluiden tarpeen arviointi → ohjaus A-klinikalle - Alkoholista johtuvien sairauksien ja tapaturmien hoito - Lääkkeiden käytön tarkastaminen ja ohjeistaminen - Henkilöstön koulutus	- Lukumäärät: katkaisuhoidot hoitoonohjaukset toistuvat hoitojaksot henkilöstön koulutukset - Vastuuhenkilöt: lääkäri / tiimivastaava - Tiedot vuosittain
MVK Mielenter-ve ystoimisto, A-toiminta, perhe-neuvola	- Yhteistyö, moniammatillisuus (myös puoliset) - Varhainen puuttuminen - Tieto ja koulutus	- Päättäjiin vaikuttaminen - Alhainen puuttumiskynnys - Alhainen puheeksiottokynnys - Asenteisiin vaikuttaminen - Tunteista puhumisen opettaminen - Yleiseen mielipiteeseen vaikuttaminen (kohtuus) päihdetottumuksissa - Esim. kaksoisdiagnoosi - Bipolaarihäiriö - Perheväkivalta - Masennus	- Kaikki kunnan päätökset tukemaan riskiryhmien hyvinvointia - Päihdeasioista puhuminen valtuutetuille - A-kiltatoiminta - Mittareiden käyttö - Perheinterventiot - Lääkehoito - Katkaisuhoidot (avokat-kaisu, vuodeosasto, antabushoito) - Laitoskuntoutusarviointi → maksusitoumus - Koulutus - Moniammatillinen yhteistyö viranomaisten ja perheiden kanssa	- Vastuuhenkilöt: päihdetyöstä vastaava sairaanhoitaja ja päihdelääkäri
Lastensuojelu- ja perhetyö	- Varhainen puuttuminen - Vanhemmuuden tukeminen - Hyvät yhteydet muihin toimijoihin - Koulutus, ammattitaito - Päihdestrategiaan sitoutuminen - Riittävät resurssit	- Päihteidenkäytön ehkäisy, tunnistaminen ja varhainen puuttuminen - Lapsen / nuoren syrjäytymisen ehkäisy	- Moniammatillinen yhteistyö (lastensuojelun moniammatillinen työryhmä) ja oppilashuoltoryhmät - Vanhempien tukeminen - Perhetyö - Lapsen, nuoren, vanhemman kuuleminen - Kotikäynnit - Lastensuojelun tukitoimet, tarvittaessa huostaanotto ja sijoitus	- Asiakastietojen kirjaaminen - Lastensuojeluilmoitusten lukumäärä (päihteidenkäyttö ilmoituksen syynä) - Koulutuspäivien lukumäärä - Lastensuojelutyöryhmän kokoukset - Vastuuhenkilö: sosiaalityöntekijät
Aikuis-sosiaalityö	- Varhainen puuttuminen - Moniammatillinen	- Päihteiden käytön tunnistaminen ja päihteiden käytöstä	- Mini-interventio - Verkostotyö - A-klinikan palvelut	- Asiakaskäynnit - Kuntouttavassa työ-toiminnassa mukana

	yhteistyö - Päihdestrategiaan sitoutuminen - Riittävät resurssit	puhuminen suoraan - Varhainen hoitoonohjaus	- Kuntouttava työtoiminta	olleet - Koulutuspäivien lukumäärä - Vastuuhenkilö: sosiaalityöntekijät
Vammais-palvelut	- Sitoutuminen päihdestrategiaan - Moniammatillinen yhteistyö - Ammattitaidon ylläpito ja kouluttautuminen	- Päihteiden käytön tunnistaminen ja varhainen puuttuminen - Tukea vammaisia terveyden edistämässä mm. hyvin järjestetyillä palveluilla	- Päihteidenkäytön pu-heeliottaminen, neuvon-ta ja tarvittaessa hoitoon ohjaus - Päivätoiminta ja elämän-hallintaan liittyvien taitojen ohjaaminen	- Vastuuhenkilöt: palveluohjaaja, työkeskuksen vastaava ohjaaja ja psykososiaalisen toimialueen esimies
TOIMIIJA-TAHO	ONNISTUMISEN AVAIN	TAVOITTEET	TOIMENPITEET	SEURANTA JA ARVIOINTI, VASTUUHENKILÖT
Vanhustyö	- Ammattitaito - Moniammatillinen yhteistyö - Varhainen puuttuminen - Päihdestrategiaan sitoutuminen	- Päihteidenkäytön ehkäisy, tunnistaminen ja varhainen puuttuminen	- Uuden asiakkaan koh-dalla tulohaastattelussa selvitys asiakkaan päihde-tottumuksista (tupakka, lääkkeet, alkoholi, huu-meet) haastattelemalla - Päihteettömyyteen tuke-minen palvelukeskuksessa - Kohtuukäyttöön/ päihteettömyyteen tukeminen kotihoidossa - Audit/ Mini-interventio	Vastuuhenkilöt: - Kotihoidon tiimivastaavat - Palvelukeskuksen tiimivastaavat
Koulutoimi Alakoulu, yläkoulu, lukio	- Hyvin toimiva yhteistyö eri toimijoiden kanssa - Selkeät ja kaikkien hallitsemat yhteistyömuodot - Päihdestrategiaan sitoutuminen - Ajantasainen koulutus - Ammattitaito	- Ehkäisevän päihdetyön toimintamalli tutuksi kaikille - Koulupsykologi- ja kuraattoripalvelut lain edellyttämälle tasolle - Ongelmiin puututaan varhaisessa vaiheessa yhteistyössä eri toimijoiden kanssa - Lasten humalajuominen laskuun - Koulun ja kodin välisen yhteistyön kehittäminen - Koko ”kyläyhteisö” huolehtii lasten kasvattamisesta	- Koulun luodaan selkeä varhaisen puuttumisen malli (edellyttää kuraattorin työpanosta) - Koulun toiminnassa päihteettömyys näkyvästi esillä - Kouluterveydenhuollon ja kouluterveyskyselyn kautta saatavan tiedon hyödyntäminen	- Vastuuhenkilö: oppilashuoltohenkilöstö
Nivalan ammatti-opisto Pyhäjärven yksikkö	- Varhaisen puuttu-misen periaate koko henkilökunnalle - Sitoutuminen koulun yhdessä sovittuun päihdestrategiaan - Joustava yhteistyö koulun ja kodin välillä sekä eri	- Jokainen oppilaitokses-sa toimiva aikuinen tun-nistaa mahdollisen päih-teidenkäytön, puuttuu havaittuun päihteiden- käyttöön ja hoitaa asian eteenpäin sekä sitoutuu toimimaan päihdestrate-gian toimintaohjeiden	- Nuoria ohjataan pääasiassa kasvatuksellisin keinoin - Päihteisiin liittyvä tietous on osa terveys- ja laillisuuskasvatusta ja liittyy oppilaitoksen kokonaistoimintaan - Ongelmiin puututaan välittömästi - Nuoren asioita	- Tehtyjä toimenpiteitä seurataan ja arvioidaan opiskelijahuoltoryhmässä, onko toiminta ollut strategian mukaista - Vastuuryhmä: opiskelijahuoltoryhmä ja asuntolaan liittyvissä asioissa asuntolanhoitaja

	sidosryhmien kanssa - Asuntolanhoitajalle riittävä tuki muulta henkilökunnalta - Oppilashuollossa toimivien koulutus ja riittävät resurssit	mukaisesti - Jokainen oppilaitokses-sa toimiva nuori tietää päihteiden käytön olevan kiellettyä oppilaitokses-sa, tietää mistä saa apua mahdollisessa päihdeon-gelmassa sekä ilmoittaa kouluaikana tai koulu-alueella havaitsemastaan päihteidenkäytöstä jollekin oppilaitoksen aikuiselle - Oppilaitoksen tärkeä tehtävä on huolehtia ris-kiryhmään kuuluvien nuorten tukemisesta es-tämällä erityisesti koulu-tuksesta syrjäytymistä	käsitel-lään luottamuksellisesti opiskelijahuoltoryhmässä, jossa etsitään ratkaisuja nuoren, tämän huoltajien ja ryhmän jäsenten kesken - Oppilaitos tekee verkostotyötä muiden tahojen (poliisi, terveys- ja sosiaaliviranomaiset) kanssa - Oppilaitoksella on toimintaohjeet, miten puututaan, mikäli nuori on päihtyneenä tai häntä epäillään päihteiden-käytöstä	
TOIMIIJA-T AHO	ONNISTUMISEN AVAIN	TAVOITTEET	TOIMENPITEET	SEURANTA JA ARVIOINTI, VASTUUHENKILÖT
Vapaa-aikat oimi - Nuoriso-, liikunta- ja kulttuuri - Työpaja - Nuoriso-valtu usto - Kaupungin muut sektorit - Kolmas sektori: monipuoliset liikunta- ja nuorisoalan järjestöt	- Moniammatillinen yhteistyö - Mielekäs ja kehittävä vapaa-ajantoiminta - Hyvät ja moni-puoliset harrastus-mahdollisu udet - Työntekijöiden ammattitaito - Päihdestrategiaan sitoutuminen - Varhainen puuttuminen	- Lasten ja nuorten päihteettömät vapaa-ajanviettomahdollis uudet ja harrastukset - Nuorten osallistumisen lisääminen - Nuorten elämänhallinnan lisääminen ja tukeminen	- Vapaa-aikatoimijoiden yhteistyö - Harrastustoiminnan tukeminen ja järjestäminen - Nuorten vaikuttaja-ryhmien tukeminen - Työpajatoiminnan ylläpitäminen	- Vastuuhenkilöt: työn-tekijät yksiköittäin - Vapaa-aikapalvelujen mittarit/ indikaattorit - Toimintakertomukset - Osallistujamäärät - Päivitys vuosittain
Työpajat Haapajärvi, Pyhäjärvi	- Hyvät yhteydet muihin toimijoihin - Yhteistyökanavat selkeät - Yhteisöllisyys - Päihdestrategiaan sitoutuminen - Koulutus, ammattitaito	- Ehkäisevän päihdetyön malli - Varhaisen puuttumisen toimintamallin ottaminen käyttöön - Huolen puheeksi-ottaminen - Hoitoonohjaus	- Arjen hallinnan tukeminen - Päihteettömien tapahtumien järjestäminen - Päihteettömien harrastusten tukeminen ja niihin perehtyminen - VERTAISTUKIRYHMÄT - Etsivä nuorisotyö	- Vastuuhenkilöt: työpajaohjaajat

Kuntakohtainen malli / Reisjärvi

TOIMIJA-TAHO	ONNISTUMISEN AVAIN	TAVOITTEET	TOIMENPITEET	SEURANTA JA ARVIOINTI, VASTUUHENKILÖT
Neuvola Äitiys- ja lasten-neuvola	- Ammattitaito - Moniammatillinen yhteistyö - Varhainen puuttuminen - Päihdestrategiaan sitoutuminen	- Päihteidenkäytön ehkäisy, tunnistaminen ja varhainen puuttuminen	- Selvitys päihdetottumuksista (tupakointi, huumeet, lääkkeet, alkoholi) - Haastattelu Audit / Mini-interventio - Puheeksi ottaminen - Päihdeettömyyteen tukeminen, ohjaus, tarvittaessa hoitoonohjaus - Perheet - Tukitoimet - Työntekijöiden koulutus	- Päihteidenkäytön kirjaus - Lastensuojeluilmoitus-ten määrä - Huostaanottojen määrä - Työntekijän itsearvioin-ti: laatu, määrä, valmiudet - Vastuuhenkilö: vastuu-alueen terveydenhoitaja
Päivähoito Päiväkoti, ryhmikset, perhepäivähoito	- Henkilökunnan sitoutuminen - Toimiva verkosto - Varhainen puuttuminen	- Päihteidenkäytön ehkäisy, tunnistaminen ja varhainen puuttuminen - Lisäresurssit	- Varhaiskasvatus-suunnitelman toteutuminen - Tieto perheen elämäntilanteesta, kartoittaminen - Mahdollinen huolen puheeksiottaminen vanhempien kanssa - Hoitoonohjaus	- Varhaiskasvattajan itsearviointi: laatu, määrä, valmiudet - Varhaiskasvattaja arvioi sen pohjalta lapsen tilannetta - Vastuuhenkilö: Perhepäivähoidossa päivähoiton ohjaaja Päiväkodissa LTO 1.* (* toimenkuvat kesken)
Koulu- ja opiskelija-terveydenhuolto	- Ammattitaito - Moniammatillinen yhteistyö - Varhainen puuttuminen - Päihdestrategiaan	- Päihteidenkäytön ehkäisy, tunnistaminen ja varhainen puuttuminen	- Terveystarkastuksissa selvitys oppilaan/opiskelijan päihteiden käytöstä (tupakka, huumeet, ja alkoholi) - Nuorten	- Vastuuhenkilö: oppilashuoltohenkilöstö

	sitoutuminen		Päihdemittari-kysely, audit - Oppilaan/opiskelijan ohjaus ja tukeminen päihteettömyyteen - Terveystarkastusten yhteydessä infoa päihteistä peruskoulun 5.-9. -luokkalaisille - Kristillisen opiston opiskelijoille tarvittaessa tietoa ja ohjausta päihteistä	
Työterveys-huolto	- Ammattitaito - Moniammatillinen yhteistyö - Varhainen puuttuminen - Päihdestrategiaan sitoutuminen	- Päihteidenkäytön ehkäisy, tunnistaminen ja varhainen puuttuminen	- Terveystarkastuksissa audit-kysely ja keskustelu päihteidenkäytöstä (tupakka, lääkkeet, alkoholi ja huumeet) - Hoitoonohjausmalli työpaikoilla - Hoitopolut päihdeongelmaisilla - Varhaisen puuttumisen malli työpaikoilla - Mielenterveys- ja päihdehuollon yhteistyö	- Työntekijän itsearvioin-ti: laatu, määrä, valmius ohjaukseen, audit vastaukset - Toimintamallien ja hoitopolkujen toimivuuden arviointi - Tilastointitavat - Yhteistyötapaamisten määrä, sovitut ajat - Vastuuhenkilöt: työterveyshoitajat ja työterveyslääkäri
TOIMIJAT AHO	ONNISTUMISEN AVAIN	TAVOITTEET	TOIMENPITEET	SEURANTA JA ARVIOINTI, VASTUUKILÖT
Lääkäreiden päivystys ja vastaanotto	- Ammattitaito - Moniammatillinen yhteistyö - Varhainen puuttuminen - Päihdestrategiaan sitoutuminen	- Päihteidenkäytön ehkäisy, tunnistaminen ja varhainen puuttuminen - Tarvittaessa hoitoonohjaus	- Vastaanottojen, ajokorttitarkastusten ja terveystodistusten yhteydessä päihteiden käytön selvittäminen - Haastattelu, audit-kysely ja/tai mini-interventio - Tarvittaessa alkoholin riskikäyttäjille, tupakoit-sijoille ja huumeiden käyttäjille ohjausta ja tukea lopettamiseen - Ohjaus päihteidenkäytössä - Hoitoonohjaus	Vastuuhenkilöt: - Aikuisvastaanoton sairaanhoitaja - Vastaanoton sairaanhoitaja
Vuodeosasto	- Ammattitaito - Moniammatillinen yhteistyö - Varhainen puuttuminen - Päihdestrategiaan sitoutuminen	- Päihteidenkäytön ehkäisy, tunnistaminen ja varhainen puuttuminen	- Tulohaastattelussa potilaan päihteiden käytön selvitys (tupakointi, lääkkeet, alkoholi, huumeet) - Alkoholi: katkaisuhuolto ja jatkohoitoon ohjaus - Tupakointi: ulkona tupakkapaikalla - Tupakoiville potilaille ohjaus/tuki tupakoimattomuuteen - Huumeet ja lääkkeiden väärinkäyttö: jatkohoitoon ohjaus	- Vastuuhenkilö: osastonhoitaja

Mielen-terveys- ja päihdetyö	- Ammattitaito - Moniammatillinen yhteistyö - Varhainen puuttuminen - Päihdestrategiaan sitoutuminen	- Päihteidenkäytön ehkäisy, tunnistaminen ja varhainen puuttuminen	- Uuden asiakkaan kohdalla selvitys asiakkaan päihdetottumuksista (tu-pakointi, huumeet, lääkkeiden väärinkäyttö ja alko-holi) - Selvitys tehdään haastat-telemalla, alkoholin kohdalla tehdään audit-kysely sekä mini-interventio, huomioidaan myös asiakkaan perhe - Ohjaus päihteidenkäytössä ja tukeminen päihteettömyyteen - Hoitoonohjaus - Päihdeseurannat	- Vastuuhenkilö: psykiatrian sairaanhoitaja
Lastensuojelu- ja perhetyö Lasten ja perheiden palvelut / perhetyö	- Ammattitaito - Palveluohjauksellisen työtapa - Varhainen puuttuminen - Moniammatillinen yhteistyö - Päihdestrategiaan sitoutuminen	- Päihteidenkäytön tunnistaminen - Päihteidenkäytön ehkäiseminen - Varhainen puuttuminen - Päihteidenkäytön vähentäminen - Lastensuojelun huostaanottojen väheneminen	- Perhetyössä mahdollisen päihteiden käyttöön liittyvän huolen ilmennyttyä selvitys asiakkaan päihdetottumuksista (mm. 10 henkilökohtaista kysy-mystä alkoholinkäytöstä, kysymysten ja vastausten läpikäyminen dialogista keskustelua painottaen)	- Jatkuva arviointi työssä - Lastensuojeluilmoitus-ten määrä - Huostaanottojen määrä - Työntekijän itse-arviointi: laatu, määrä, valmiudet - Vastuuhenkilö: sosiaalityöntekijä
TOIMIJAT	ONNISTUMISEN AVAIN	TAVOITTEET	TOIMENPITEET	SEURANTA JA ARVIOINTI, VASTUUHENKILÖT
		- Syrjäytymisen ehkäiseminen - Väkivallan ja rikosten väheneminen - Työssäkäyvien työkykyisyyden säilyminen	- Tukeminen päihteettömyyteen - Hoitoonohjaus - Taloudellinen tuki	
Aikuis-sosiaalityö	- Ammattitaito - Palveluohjauksellisen työtapa - Moniammatillinen yhteistyö - Varhainen puuttuminen - Päihdestrategiaan sitoutuminen	- Päihteidenkäytön tunnistaminen - Päihteidenkäytön ehkäiseminen - Varhainen puuttuminen - Päihteidenkäytön vähentäminen - Lastensuojelun huostaanottojen väheneminen - Syrjäytymisen ehkäiseminen - Väkivallan ja rikosten väheneminen - Työssäkäyvien työkykyisyyden säilyminen	- Asiakkaan kokonais-tilanteen arvioinnissa ja suunnitelman tekemisessä sekä päivittäisessä mahdollisen päihteiden käyttöön liittyvän huolen ilmennyttyä puheeksiotto-minen ja selvitys asiakkaan päihdetottumuksista (mm. 10 henkilökohtaista kysy-mystä alkoholinkäytöstä, kysymysten ja vastausten läpikäyminen dialogista keskustelua painottaen) - Tukeminen päihteettömyyteen	- Vastuuhenkilö: sosiaalityöntekijä - Seuranta / asiakkaat: Mahdollisten asiakas-suunnitelmien yhteydessä, mutta myös tavan-omaisilla asiakas-käynneillä - Seuranta / työntekijä: jatkuva itsearviointi yhteistyöpalaverissa

			- Hoitoonohjaus - Taloudellinen tuki - Perhetyöntekijän palvelut perhetyössä	
Kehitys-vamma-huolto	- Ammattitaito - Moniammatillinen yhteistyö - Varhainen puuttuminen - Päihdestrategiaan sitoutuminen	- Päihteidenkäytön ehkäisy, tunnistaminen ja varhainen puuttuminen	- Uuden ja entisen asiakkaan kohdalla selvitys asiakkaan päihdetottumuksesta (tupakointi, huumeet, lääkkeiden väärinkäyttö ja alkoholi) - Selvitys tehdään haastat-telemalla palvelusuunnitelman laatimisen yhteydessä, huomioidaan myös asiakkaan perhe - Järjestetään päivä- ja työtoimintaa - Ohjaus päihteiden käytössä ja tukeminen päihteettömyyteen - Hoitoonohjaus - Päihdeseurannat	- Vastuuhenkilöt: kehitysvammaisten kuntoutusohjaaja, Violan ja Mäntykodin ohjaajat
Vanhustyö	- Ammattitaito - Moniammatillinen yhteistyö - Varhainen puuttuminen - Päihdestrategiaan sitoutuminen	- Päihteidenkäytön ehkäisy, tunnistaminen ja varhainen puuttuminen	- Uuden asiakkaan kohdal-la tulohaastattelussa selvitys asiakkaan päihdetot-tumuksista (tupakka, lääkkeet, alkoholi, huumeet) haastattelemalla - Päihteettömyyteen tukeminen Honkalinnassa - Kohtuukäyttöön/ päihteettömyyteen tukeminen kotihoidossa - Audit/ mini-interventio	- Vastuuhenkilöt: Kotipalvelun/ kotisairaanhoidon vastaava hoitaja - Palvelukeskus Honkalinnan vastaava hoitaja
TOIMIIJA-TAHO	ONNISTUMISEN AVAIN	TAVOITTEET	TOIMENPITEET	SEURANTA JA ARVIOINTI, VASTUUHENKILÖT
Koulutoimi Kaikki koulut	- Yhteistyö / verkosto toimii - Hyvät yhteydet muihin toimijoihin, selkeät ja toimivat yhteistyökanavat - Yhteisöllisyys - Päihdestrategiaan sitoutuminen - Koulutus, ammattitaito	- Ehkäisevän päihdetyön toimintamalli - Kerhotoiminnan ylläpitäminen - Oppilashuolto ajan tasalle - Koulupsykologi- ja kuraattoripalvelut vähintään lain edellyttämälle tasolle - Riskin tunnistaminen ja varhainen puuttuminen - Päihteiden käytön vähentäminen	- Valistustoiminta (oppi-aineissa läpäisyperiaate, terveystieto omana, erilliset ulkopuoliset esiintyjät) - Kerhotoiminta - Terveyskyselyt - Kuraattori mukana - Poissaolojen syiden seuranta - Vanhempien palaverit ja vanhemmat mukaan - Päih-teettömyyskasvatukseen	- Vastuuhenkilö: sivistystoimenjohtaja - Vastuuhenkilö: koulujen johtajat ja rehtori - Seuranta kouluissa päivittäin, yhteenvedot lukukausittain tai lukuvuosittain - Toiminta koulujen järjestysääntöjen edellyttämällä tavalla - Oppilashuoltotyöryhmä arvioi - Kuraattori- ja psykologipalvelut v. 2009 aikana; muu on toiminnassa mutta

			- Koulujen oma päihdesuunnitelma - Koulujen järjestyssäännöt - Oppilashuoltotyöryhmä	tehostetaan
Vapaa-aikatoimi - Liikunta - Nuorisio - Kulttuuri	- Moniammatillinen yhteistyö - Ammattitaito - Järjestöyhteistyö - Mielekäs ja kehittävä vapaa-ajantoiminta - Hyvät toimintaolosuhteet - Päihdestrategiaan sitoutuminen	- Päihteidenkäytön tunnistaminen - Varhainen puuttuminen - Syrjäytymisen ehkäisy - Vanhemmuuden tukeminen - Terveelliseen elämäntapaan ohjaaminen - Yhteisten pelisääntöjen luominen - Päihteettömyyden tukeminen - Tupakoinnin ja päihteidenkäytön vähentäminen	- Yhteistyö eri viranomaisten, yhdistysten ja vanhempien kanssa - Päihdeasiat esillä nuorten foorumeilla: - Setti-nuorisio-tiedotuspiste, nuorisio-valtuusto, nuorisotila, urheiluseurat, tilaisuudet, tapahtumat, retket - Yleinen valistustyö - Jämakät pelisäännöt harrastustoiminnassa: kerhot, retket, harjoitukset, kilpailut...	- Kouluterveyskysely, moniammatillisen viranomaistyöryhmän säännölliset kokoontumiset - Vastuuhenkilöt: vapaa-aikalautakunta, vapaa-aikasihteeri, yhdistysten vetoHenkilöt - Vuosittainen arviointi
Seurakunta Nuorisio	- Hyvät verkostot muihin toimijoihin (kunta, poliisi, urheiluseurat ym.) - Kaikilla työntekijöillä koulutusta ja osaaminen päihdetyöstä	- Ehkäisevän päihdetyön toimintamalli - Yhteiset pelisäännöt päihteettömyyteen (kunta, järjestöt ym.)	- Koulutusta työntekijöille - Työntekijöillä yhteiset pelisäännöt ja sitoutuminen niihin - Kalajoen rovastikunnan erityisnuorisioyönohjaaja on ammatillainen ehkäisevässä päihdetyössä (Saapas) - Seurakunnalla päihteettömät tapahtumat - Päihdevalistusta nuorille (v. 2008 päihdetietobussi 7.-8. -luokkalaisille) - Nuorille avoimet ovet seurakunnalla joka toinen lauantai-ilta (päihteetön) - Nuorten toimintaa päihteettömästi	- Vastuuhenkilö: työntekijä
TOIMIIJA-TAHO	ONNISTUMISEN AVAIN	TAVOITTEET	TOIMENPITEET	SEURANTA JA ARVIOINTI, VASTUUHENKILÖT
Seurakunta Diakoniatyö	- Puuttuminen - Yhteistyö enemmän ammatillisesti orientoituneiden kanssa - Oman ammatti-taidon lisääminen, koulutus	- Päihteidenkäyttäjien tunnistaminen, jota edellyttää tiedon lisääminen - päihteiden-käyttöön liittyvistä kuvioista - Tiedon lisääminen eri hoitomahdollisuuksista	- Seurakunnan perus-sanoman välittäminen on joissakin tapauksissa yksi hoitokeino - Päihteidenkäytön puheeksi ottaminen asiakkaan kanssa avustuk-senhakutilanteessa, ”kun rahat eivät riitä” - Asian puheeksiottaminen kotikäynneillä, jos merkkejä päihteiden-käyttämisestä	- Seuranta asiakaskontakteissa - Vastuuhenkilö: työntekijä

			- Keskustelu ja alustava tiedottaminen muutosta - Käytännön apu ja kannustaminen hoitoon hakeutumisessa	
--	--	--	--	--

Seudullinen päihdestrategia / Peruspalvelukuntayhtymä Kallio

TOIMIJAT AHO	ONNISTUMISEN AVAIN	TAVOITTEET	TOIMENPITEET	SEURANTA JA ARVIOINTI, VASTUU-HENKILÖ T
Neuvola Äitiys- ja lasten-neuvola	- Johtamisen taso: Riittävät henkilöstö-resurssit kansallisten suositusten (1.1.09 alkaen asetuksen mukaisen määräyk- sen) mukaiseen	- Toiminnan taso: Sisältösuunnitelmissa on toimintamallit ja -käytännöt A. Ehkäisevä päihdetyö - yleinen, kaikille kohdennettu - valikoitu, riskiryhmiin	Päihitteet puheeksi Äitiys ja lastenneuvolat 1. Päihdetietouden jakaminen, auttamalla vanhempia tiedostamaan oman päihteiden käyttönsä vaikutus/ vaarat niin omalle terveydelleen kuin lastensa terveydelle ja hyvinvoinnille	- Seuranta: Tilastomerkinnot esim. vertaistukiryhmät 3kpl, audit-kpl, jne. (sovittavia asioita) - Vastuuhenkilöt: avoterveydenhuollon osastonhoitaja, terveydenhoitajat,

	toimintaan - Toiminnan taso: Päihdestrategia on konkretisoitu eri sektoreiden sisältö-suunnitelmiin, joiden mukaan toimitaan. Yhteistyö/ verkosto toimii, koskien ehkäisyä, tunnista-mista ja hoitoa - Työntekijätaso: Työntekijöillä on riittävä koulutus ja ammattitaito ja he sitoutuvat päihdestrategian toteuttamiseen	kohdennettu B. Varhainen tunnistaminen - ongelmakäyttö - ongelmakäyttöön altistavat tilanteet C. Hoitoonohjaus	2. Molempien vanhempien päihteiden käytön kartoitus - Äitiysneuvola 1. käynti (vielä sovittavia asioita) - Lastenneuvola 2kk nla, (vielä sovittavia asioita) 3. Perhetilanteen kartoitus (päihteiden käytölle altistavat tekijät) - Apuna esim perhelehti (vielä sovittava asioita) - Vanhemmuuden tukeminen 4. Hoitoon ohjaus - Tk.n yhteinen malli, yli 18v - Lastensuojeluilmoitus-käytäntö	lääkärit
Varhais-kasvatus-palveluiden esimiehet Varhais-palvelu-yksiköt: päiväkodit, ryhmikset, perhepäivähoito, esiopetus, varhaiskasvatuserhot	- Seudulliseen päihdestrategiaan sitoutuminen - Osaaminen - Varhainen puuttuminen - Kasvatuskumppanuus - Verkostotyö	- Ehkäisevän päihdetyön toimintamallin sisäistäminen ja käyttö - Päihteiden käytön tunnistaminen - Varhaisen puuttumisen toteutuminen - Lapsen arjen turvaaminen - Lapsen suojaaminen vanhempien päihteiden väärinkäytöltä - Perhekeskusmallin toteutuminen	- Henkilöstön koulutus - Huolen puheeksi ottaminen, huolilomakkeen käyttö - Tarvittaessa yhteys lastensuojeluun - Lapsen ja vanhempien kanssa keskustelu - Lapsen Vasu - Lapsi: itsetunnon vahvistaminen, tietoa terveistä elämäntavoista - Toimiminen perhekeskusmallin mukaisesti	- Koulutus päihteiden käytön tunnistamisesta henkilöstölle toteutunut - Kaikki työntekijät osallistuneet huolen puheeksiotto -koulutukseen - Lapsen vasu ja sen päivitys - Perhekeskusmalli toimii - Vastuuhenkilöt: päivähoidon esimiehet, jokainen päivähoidon työntekijä vastuussa oman ryhmänsä perheistä
TOIMIIJA-TAHO	ONNISTUMISEN AVAIN	TAVOITTEET	TOIMENPITEET	SEURANTA JA ARVIOINTI, VASTUU-HENKILÖT
Koulu- ja opiskelija-terveydenhuolto	- Johtamisen taso: Riittävät henkilöstö-resurssit kansallisten suositusten (1.1.09 alkaen asetuksen mukaisen	- Toiminnan taso Sisältösuunnitelmissa on toimintamallit ja -käytännöt A. Ehkäisevä päihdetyö - yleinen, kaikille kohdennettu	- Kouluterveydenhuolto 1. Päihdetietouden jakaminen, tavoitteena päihteettömyys ja päihdekokeilujen ja -käytön vähentäminen yksilö- ja ryhmätasolla (moniammatillisesti, terveys-	- Seuranta ja vastuuhenkilöt: terveydenhoitajat ja oppilaitosten rehtorit

	määräyksen) mukaiseen toimintaan - Toiminnan taso: Päihdestrategia on konkretisoitu eri sektoreiden sisältö-suunnitelmiin, joiden mukaan toimitaan. Yhteistyö/ verkosto toimii, koskien ehkäisyä, tunnistamista ja hoitoa - Työntekijätaso: Työntekijöillä on riittävä koulutus ja ammattitaito ja he sitoutuvat päihdestrategian toteuttamiseen	- valikoitu riskiryhmiin kohdennettu B. Varhainen tunnistaminen - ongelmakäyttö - ongelmakäyttöön altistavat tilanteet C. Hoitoon ohjaus	kasvatuksen opetussuunnitelman pohjalta) 2. Päihdekokeilujen ja päihteiden käytön kartoitus alkaen 5.lk (sovittavia asioita, samoin käytettävät audit- ym. lomakkeet) 3. Päihteiden käyttöön altistavien tekijöiden kartoitus (huono koulumenestys, harrastusten puute, kaveri-suhteet, kiusaaminen, van-hempien päihdeongelmat jne.) - Oppimisvalmiuksien tukeminen - Vapaa-ajan harrastuksiin tukeminen - Kiusaamiseen puuttuminen 4. Toiminta-ohje - Terveystarkastuksen yhteinen malli päihteiden käyttö-epäilyissä alle 18-vuotiailla - Lastensuojeluilmoitus-käytäntö - Opiskeluterveydenhuolto Opiskeluterveydenhuollon tavoitteena on kannustaa opiskelijoita päihteettö-myyteen sekä tunnistaa päihteiden ongelmakäyttö mahdollisemman varhain ja puuttua siihen yhteistyössä oppilaitosten kanssa 1. Päihdehaitoista tiedottaminen 2. Päihteiden käytön kartoitus - Audit –seulat terveystarkastuksissa 3. Päihteiden ongelma-käyttöön altistavien tekijöiden kartoitus (esim. masennus, viihdekäyttö jne.) 4. Hoitoonohjausmalli - Oppilaitoskohtaiset toimintamallit	
TOIMIJAT	ONNISTUMISEN AVAIN	TAVOITTEET	TOIMENPITEET	SEURANTA JA ARVIOINTI, VASTUU-HENKILÖT
Nuorten työpaja Nivala	- Hyvät yhteydet muihin toimijoihin - Yhteistyökanavat	- Ehkäistä ammattitaito-dottomien nuorten	- Vaihtoehdot päihteiden käytölle ja epäsosiaaliselle käyttäytymiselle	- Vastuuhenkilöt: työpajaohjaajat

- Metallityö-paja ja Työ-keskus Tuki - Käsi- ja taidetyöpaja Kädenjälki	- selkeät - Yhteisöllisyys - Päihdestrategiaan sitoutuminen - Koulutus, ammattitaito	- am-mattikoulutuksellista ja työelämästä syrjäytymistä sekä helpottaa ammatillisen koulutuksen jälkeistä työmarkkinoille siirtymistä - Ehkäistä pitkäaikais-työttömyyden syntyä ja helpottaa pitkäaikais-työttömien ja syrjäytyvien nuorten työelämään siirtymistä yksilöllisillä, joustavilla ”poluilla” työttömyydestä työhön - Epäsuotuisan kehityksen katkaiseminen välittömästi	- Mielekäs tekeminen - Selkeä päivärytmi elämään - Toisenlaiset kokemukset ja elämykset - Nuoren tilanteeseen puututaan heti, kun nähdään ensimmäiset oireet: poissaolot ja päihdekokeilut - Tarvittaessa ohjataan hoidon tarpeen arviointiin perheneuvolaan, mielenterveysneuvolaan tai A-klinikalle	
Työterveys-huolto	- Päihdestrategiaan sitoutuminen - Hyvät yhteydet muihin toimijoihin - Koulutus, ammattitaito	- Varhainen puuttuminen - Päihteidenkäytön puheeksiottaminen - Suurkuluttajien ja riskikäyttäjien tunnistaminen - Akuutin päihdetilan-teen selvittäminen ja tarkoituksenmukaisen hoitopaikan järjestäminen	- Päihdehaitoista keskustelu asiakkaan kanssa - Alkoholin kulutuksen kartoittaminen - Mini-interventio - Katkaisuhoidon toteuttaminen A-klinikan kanssa	- Vastuuhenkilöt: lääkärit ja terveydenhoitajat
Lääkärin päivystys ja vastaanotot Ylivieska	- Päihdestrategiaan sitoutuminen - Hyvät yhteydet muihin toimijoihin - Koulutus, ammattitaito	- Varhainen puuttuminen - Päihteidenkäytön puheeksiottaminen - Suurkuluttajien ja riskikäyttäjien tunnistaminen - Akuutin päihdetilan-teen selvittäminen ja tarkoituksenmukaisen hoitopaikan järjestäminen	- Päihdehaitoista keskustelu asiakkaan kanssa - Terveyskasvatus, neuvonta ja ohjaus - Alkoholin kulutuksen kartoittaminen - asiakas-kontakteissa osana terveysneuvontaa ja diagnoosia - Ensihoidon antaminen - Katkaisuhoidon toteuttaminen yhteistyössä A-klinikan ja vuodeosaston kanssa - Korvaushoitojen toteuttaminen tarvittaessa arkena ja viikon-loppuisin yhteistyössä A-klinikan ja vuodeosaston kanssa - Lastensuojelutoimenpiteet tarvittaessa	- Vastuuhenkilöt: osastonhoitaja, sairaanhoitaja

TOIMIJA-T AHO	ONNISTUMISEN AVAIN	TAVOITTEET	TOIMENPITEET	SEURANTA JA ARVIOINTI, VASTUUHENKILÖT
Lääkärin vastaanotto ja poliklinikka Nivala Henkilökunta Asiakkaat	- Hyvät yhteydet muihin toimijoihin - Selkeät yhteistyö-kanavat, yhteisöllisyys - Sitoutuminen yh-teisiin käytäntöihin - Koulutus, ammattitaito - Lisätään päihde-tuntemusta mm. erilaisista päihde-sairauksista ja niiden yhteydessä esiintyvistä infektioista - Päihteidenkäytön vähentäminen ja niistä aiheutuvien haittojen ehkäisemi-nen, päihdeettömyys - Suurkuluttajien ja riskikäyttäjien tunnistaminen ja tavoittaminen mm. työssä käyvät ongelmakäyttäjät, liikennejuopumus-ta paukset, päihde-perheet sekä syrjäy-tymisvaarassa olevat henkilöt	- Varhainen puuttuminen, päihteidenkäytön, huolen puheeksi-ottaminen (huolen vyöhykkeet) - Puhutaan asiakkaiden kanssa nykyhetkestä, tulevaisuuden ennusteesta ja päihteiden aiheutta-mista fyysisistä, psyyk-kisistä ja sosiaalisista haitoista - Terveyskasvatuksella, neuvonnalla ja ohjauksella pyritään vaikuttamaan elämäntapavalintoihin - Esitetään erilaisia vaihtoehtoja päihteiden käytön tilalle, kuten uusia voimavaroja ja kehoitetaan solmimaan katkenneita yhteyksiä - Huomioidaan päihteidenkäyttö kaikissa hoi-tokontakteissa osana terveysneuvontaa ja sairauksien diagnoosia - Kartoitetaan alkoholin kulutusta ja informoi-daan päihdehaitoista - Motivoidaan ja tuetaan kulutustottu-musten muuttamiseen sekä tarkoituksenmu-kaiseen hoitoon-ohjaukseen	- Mini-interventio luon-nollinen osa työtä, audit - audit-tilastointi? - Yhteistyössä työnantajan ja työntekijän sekä muiden tahojen kanssa pyritään luomaan luottamuksellinen ja myönteinen ilmapiiri päihdeongelmaan puuttuttaessa - Audit-kyselyiden käyttäminen tunnistamisessa - Nuorten asiakkaiden kohdalla käytetään neliveto vai etukeno-mallia (www.elamantapaliitto.fi) - Keskustellaan asiakkaan kanssa hänen tilanteestaan ja tehdään yhteistyötä eri työyksiköiden ja tukiverkostojen kanssa - Arvioidaan kuntoutustarvetta ja selvitetään asianmukaista jatkohoitopaikkaa - Osallistutaan tarpeellisiin koulutuksiin - Pidetään esillä päihdeet-tömyyttä ja päihdevalis-tusmateriaalia sekä erilaisia itsetestauslomakkeita	- Vastuuhenkilöt: työntekijä, esimiehet, työterveyshuolto - Käydään vuosittain ja tarpeen mukaan läpi päihdeongelmiin liittyviä kysymyksiä - 1x/vuodessa audit-testaus - 1x/vuodessa nuorten kyselyt - Havainnoidaan päivittäin mm. todistusvastaanotoilla - Jokaisella vastuu työkaverin työkykyisyydestä
Lääkärin vastaanotto Alavieska	- Hyvät yhteydet muihin toimijoihin - Yhteistyökanavat selkeät, yhteisöl-lisyys - Päihdestrategiaan sitoutuminen	- Varhainen puuttuminen, päihteidenkäytön puheeksiottaminen	- Mini-interventio luonnollinen osa työtä - Audit-kysely, kirjataan	
Vuode-osastot 1, 2, 3, 4 ja 5 / henkilöstö-nä	- Yhteisöllisyys - Kallion	- Turvallinen ilmapiiri työyhteisössä - Kallion	- Puheeksiottaminen työyhteisössä - Jalkautetaan päihdestrategia	- Jatkuvaa - Vastuuhenkilöt: koko henkilöstö -Vuodeosastojen

kökulma	päihdestrategiaan sitoutuminen	päihdestrategia on selkeä ja ymmärrettävä	työyhteisöön	kehittämisiltapäivinä syksyllä 2008 käydään päihdestrategia läpi henkilöstön kanssa -Vh: osastonhoitaja
TOIMIIJA-T AHO	ONNISTUMISEN AVAIN	TAVOITTEET	TOIMENPITEET	SEURANTA JA ARVIOINTI, VASTUUHENKILÖT
	- Ehkäisevään päihdetyöhön sitoutuminen - Yhteydet työ-terveyshuoltoon, A-klinikalle ja vapaa-ehtoisjärjestöihin - Koulutus	- Työpaikan virkistys-tilaisuudet päihdeettö-miksi (esim. puutarha-juhlat ja pikkujoulut) - Yhteisesti sovitut toimintamallit työ-terveyshuollon, A-klinikan ja vapaa-ehtoisjärjestöjen kanssa - Järjestetään koulutusta henkilökunnalle	- Viedään johtoryhmälle asia tiedoksi - Toimintamallin päivitys työterveyshuollon ja A-klinikan kanssa - Tiedotetaan vapaaehtois-järjestöjen toiminnasta esim. esitteiden muodossa - Järjestetään koulutusta henkilökunnalle säännöllisin väliajoin	- Syksy 2008 - Vh: osastonhoitaja - Päivitetty 26.8.2008 - Vh: osastonhoitaja - Jatkuva - Mini-interventio keväällä 2008 - Huugo-koulutus esimiehille syksy 2008 - Vh: osastonhoitajat
Terapia-keskus Ylivieska	- Hyvät yhteydet muihin toimijoihin, yhteistyökanavat selkeät, yhteisöllisyys - Sitoutuminen päihdestrategiaan - Koulutus ja ammattitaito	- Mielenterveys- ja päihdetyön yhteinen kokonaisuus - Selkeä työnjako, perus/erityispalveluissa - Ehkäisevä päihdetyö on asiakastyössä tapahtuvaa työtä - Vaikeiden riippu-vuoksien hoitopaikka (A-klinikka)	- Avokatkaisuhoidon toimintamalli - Neulojen ja ruiskujen vaihtopiste - Perhetyö	- Vastuuhenkilö: terapiakeskuksen osastonhoitaja
Perhe-neuvola Ylivieska	- Hyvät yhteydet muihin toimijoihin, yhteistyökanavat selkeät, yhteisöllisyys - Sitoutuminen päihdestrategiaan - Koulutus ja ammattitaito	- Päihteidenkäytön tunnistaminen ja varhainen puuttuminen - Lasten/nuorten suojaaminen traumati-soitumiselta, vanhem-muuden tukeminen, hoitoon ohjaaminen	- Päihdeasioiden puheeksi ottaminen - Lapsen ja nuoren elämäntilanteen kartoittaminen - Vanhempien tukeminen, tarvittaessa hoitoonohjaus A-klinikalle - Lastensuojeluilmoitukset - Yhteistyö aikuisten hoidosta vastaavan tahon kanssa - Tiivis moniammatillinen yhteistyö	- Tehtyjen lastensuojelu-ilmoitusten lukumäärä, asiakkaiden lukumäärä, jossa tulossyynä päihteet - Vuosittain tilastoista seurataan - Vastuuhenkilö: perheneuvolan johtaja
Lasten-suojelu- ja perhetyö	- Riittävä ja ammattitaitoinen henkilökunta - Moniammatillinen yhteistyö - Varhainen puuttuminen - Strategiaan sitoutuminen	- Lasten, nuorten ja aikuisten päihteiden-käytön ehkäisy - Päihteistä aiheutuvien lastensuojeluilmoitus-ten, lastensuojelutar-peen selvitysten ja kodin ulkopuolisten	- Ongelmien puheeksiotto - Lasten ja nuorten oman äänen kuuleminen - Lastensuojelutarpeen selvitys-ten valmistuminen määräajassa (3 kk kuluttua ls.ilmoituksesta) - Riittävät ja monipuoliset avohuollon tukitoimet perheille	- Lastensuojelun tukitoimenpiteiden parissa olevat lapset ja nuoret - Päihdesyistä tulleiden lastensuojeluilmoitus-ten määrä/vuosi - Päihdesyistä tehtyjen lastensuojelutarpeen

		sijoitusten määrän väheneminen - Tiivis yhteistyö eri toimijoiden kesken (poliisi, koulut, päivä-hoito, neuvola, srk jne.) - Toimiva toimintamalli päihteiden käytön ehkäisemiseksi	(esim. vanhemmuus-, parisuhde- ja arjenhallintakoulutukset, vertaisryhmät, perhekuntoutus) - Koko perheen oikea-aikainen palveluohjaus - Matalan kynnyksen perhekes-kusten luominen Kallion alueelle	selvitykset/vuosi - Päihdesyistä tehtyjen kodin ulkopuolisten sijoitusten määrä/vuosi
TOIMIJA-TAHO	ONNISTUMISEN AVAIN	TAVOITTEET	TOIMENPITEET	SEURANTA JA ARVIOINTI, VASTUUHENKILÖT
		- Vanhemmuuden tukeminen varhaisessa vaiheessa - Perhekeskeinen työote läpi yhteistyöverkoston		- Vastuuhenkilöt seurannassa: perhepalvelujen johtava sosiaalityöntekijä ja perhetyönohjaaja - Aikataulu: seuranta vuosittain
Aikuis-sosiaalityö	- Yhteistyö - Päihdestrategiaan sitoutuminen - Ongelmien tunnistaminen - Koulutus	- Huolen puheeksiotto - Arjen turvaaminen - Päihdepalveluihin ohjaaminen - Koulutusta päihdeasioihin	- Motivoiva haastattelu - Mini-interventio - Palveluohjaus (esim. kuntouttavaan työtoimintaan, päivätoimintaan) - Verkostotyö	- Vastuuhenkilö: aikuissosiaalityön sosiaalityöntekijä
Vammais-palvelut	- Hyvät yhteydet muihin toimijoihin, yhteistyökanavat selkeät, yhteisöllisyys - Sitoutuminen päihdestrategiaan - Koulutus ja ammattitaito	- Päihteidenkäytön tunnistaminen ja varhainen puuttuminen, myös omaisten (hoitajien) → prosessin kuvaaminen ts. puuttumisen mallin luominen - Hyvin järjestetyt vammaisten palvelut - Tukeminen vaikean sairauden aikana	- Päihteidenkäyttö otetaan puheeksi palvelusuunnitelman laadinnassa - Prosessin kuvaus tekeillä (mm. avoin asian käsittely ja tarvittavat jatkotoimenpiteet yhteistyötahojen kanssa, ehkäisevä tiedottaminen, seuranta) valmistuu 2009 - Päivätoiminta - Ongelmien esiintyessä yhteys A-klinikkaan - Tukimuodot: vertaistukiryhmät, tukihenkilötoiminta, ohjaus harrastetoiminnan piiriin, kotikäynnit, seuranta	- Kehitysvammahuollosa 4 palveluohjaajaa ja vammaispalveluissa 2 sosiaalityöntekijää - Ongelmatapausten kirjaaminen Vastuuhenkilöt: - vammaispalvelujen sosiaalityöntekijät - kehitysvammahuollon palveluohjaajat
Hoito- ja hoiva-palvelut Kotihoito	- Hyvät yhteydet ja hyvin toimiva yhteistyö muiden toimijoiden kanssa - Yhteisöllisyys - Sitoutuminen päihdestrategiaan - Koulutus ja ammattitaito	- Päihteidenkäytön ehkäisy, tunnistaminen ja varhainen puuttuminen - Kotihoidon toimintamallin kuvaus	- Uuden asiakkaan asiakkaaksi tulon yhteydessä selvitetään päihdetottumukset - Hoito- ja palvelusuunnitelmaan kirjataan kohtuukäytön /päihteettömyyden tavoite, jota tuetaan - Yhteiset pelisäännöt omaisten kanssa - Päivä- ja muiden tukitoimien järjestäminen - Tarvittaessa hoitoonohjaus - Audit/mini-interventio - Toimintamallin kuvaus ja sisäistäminen	- Vastuuhenkilöt: Kotihoidon palvelu-päällikkö, palvelu-ohjaajat, sosiaalityöntekijä, tiimivastaavat, lähineuvonnan ja päiväkeskusten työntekijät - Raportointi vastuuyksiköittäin toimintakertomusten ja tilastojen yhteydessä

Hoito- ja hoiva-palvelut	- Hyvät yhteydet ja hyvin toimiva yhteistyö muiden toimijoiden kanssa - Yhteisöllisyys - Sitoutuminen päihdestrategiaan - Koulutus ja ammattitaito	- Päihteidenkäytön ehkäisy, tunnistaminen ja varhainen puuttuminen - Toimintamallin kuvaus vastuuyksiköissä	- Uuden asiakkaan asiakkaaksi tulon yhteydessä selvitetään päihdetottumukset - Hoito- ja palvelusuunnitelmaan kirjataan kohtuukäytön /päihdeettömyyden tavoite, jota tuetaan - Yhteiset pelisäännöt omaisten kanssa - Tarvittaessa hoitoonohjaus - Audit/mini-interventio - Toimintamallin kuvaus ja sisäistäminen	- Vastuuhenkilöt: Hoiva- ja asumispalveluiden palvelu-päällikkö, palveluesimiehet ja vastuuyksiköiden työntekijät - Raportointi vastuuyksiköittäin toimintakertomusten ja tilastojen yhteydessä
---------------------------------	---	--	---	--

Kuntakohtainen malli / Alavieska kunta

TOIMIJA-TAHO	ONNISTUMISEN AVAIN	TAVOITTEET	TOIMENPITEET	SEURANTA JA ARVIOINTI, VASTUUHENKILÖT
Koulutoimi	- Varhainen puuttuminen - Moniammatillinen yhteistyö - Kodin ja koulun välinen yhteistyö - Opetussuunnitelma	- Tukeminen ja opettaminen päihdeettömyyteen ja terveelliseen elämään - Päihteiden haittavaikutusten kertominen	- Toimiva oppilashuoltotyö - Poissaolojen seuranta - Kouluterveydenhoidon palvelut - Päihteisiin liittyvät oppitunnit ja tempaukset / projektit - Vanhempainillat - Ulkopuoliset asiantun-tijaluennot päihteistä op-pilaille ja/tai vanhemmille - Vuosittaiset kyselyt oppilaille liittyen elintapoihin, tupakkaan ja päihteisiin	- Seuranta: tehtyjen kyselyjen johtopäätökset - Vastuuhenkilöt: oppilashuoltoryhmä, luokanvalvojat, aineenopettajat
Nuoriso- ja raittiustoimi	- Yhteistyö vanhempien kanssa ja moniammatillinen yhteistyö - Koulutus, ammattitaito - Päihdestrategiaan sitoutuminen	- Nuorisotilat lähialueineen päihteetön ”vyöhyke” - Lasten ja nuorten päihdeettömät vapaa-ajanviettomahdollisuudet ja harrastukset	- Päihdetiedotus kouluissa ja nuorisotiloissa - Ilmoitetaan vanhemmille lastensa päihteiden käytöstä sekä lasten-suojeluilmoitus (LSL 25§)	- Vastuuhenkilö: nuorisosihteeri - Toimenpiteiden toteutu-mista seurataan ja arvioi-daan mm. nuorisotilojen avoimien ovien iltojen ja discojen porttikieltojen lukumäärän avulla ja nuorisotoiminnan osallistujamäärien avulla. - Seurantaa ja arviointia suorittaa myös sivistyslau-takunta mm. toimintaker-tomuksen avulla.
Liikunta-toimi, urheilu-seurat	- Toimiva yhteistyö, tiedonkulku - Varhainen puuttuminen, luottamus nuoriin	- Päihteidenkäytön tunnistaminen ja ehkäisy - Päihteetön harrastustoiminta - Nuoren elämänhallinnan lisääminen ja tukeminen	- Harrastustoiminnan tukeminen ja järjestäminen - Päihteidenkäyttöön puuttuminen - Yhteiset pelisäännöt seurassa	- Toimintakertomuksessa olevat tiedot - Seuranta: toiminnanjohtaja, johtokunta ja harjoitusten vetäjät
Seurakunta	- Ehkäisevä työ	- Kannustaminen	- Päihdeasiat esillä	- Vastuuhenkilö:

	- Seurakunta kaikissa toimin-noissa sitoutunut päihdeettömyyteen - Moniammatillinen yhteistyö	päihdeettömyyteen - Vaihtoehtojen löytyminen terveistä elämäntavoista	rippikoulussa ja isoiskoulutuksessa - Yhteistyötä koulujen kanssa (2008 Camera Obscura, 2007 huumetietobussi) - OPH	seurakunnan nuorisotyönohjaaja
--	---	--	---	-----------------------------------

Kuntakohtainen malli / Nivalan kaupunki

TOIMIIJA-T AHO	ONNISTUMISEN AVAIN	TAVOITTEET	TOIMENPITEET	SEURANTA JA ARVIOINTI, VASTUUHENKILÖT
Koulu-palvelut	- Ehkäisevä työ, varhainen puuttuminen ja hoitoonohjaus yhdessä eri tahojen kanssa	- Lapsi, nuori ja aikuinen, joka kykenee oman elämän hallintaan - Terveellisten elintapojen edistäminen - Yhteistyö eri tahojen kesken - Sitoutuminen yhteisiin tavoitteisiin	- Asennekasvatus - Opetussuunnitelman mukainen opetus ja valistus - Yhtenäinen varhaisen puuttumisen toimintamalli - Oppilashuoltotyö - Kuraattori ja koulu-terveydenhoitajan tuki - Vanhempainillat ja kampanjat, tapahtumat - Kerho- ja harrastustoiminta - Järjestyssäännöt - Vierailijat - Verkostomainen työskentely	- Kyselyt, poissaolosten seuranta, tarkastukset, omat arvioinnit - Vastuuhenkilöt: rehtorit, luokanvalvojat, opettajat, vanhempainyhdistykset, kouluterveydenhoitaja, kuraattori
Nivalan lukio		- Lukio jatkaa perus-opetuksen opetus- ja kasvatustehtävää - Tavoitteena vastuun-tuntoinen ja velvollisuuksistaan huolehtiva kansalainen, joka kykenee oman elämänsä hallintaan	- Tiedon jakaminen - Päihdeidenkäyttö on lukion järjestyssääntöjen mukaan kiellettyä niin koulussa kuin koulun ulkopuolella järjestettävien oppituntien aikana - Sääntöihin perustuvien kieltojen ohella nuorten päihdeiden käyttöön vaikutetaan asennekasvatuksella - Ehkäisevä työ: toimintamallin mukainen ehkäisevä päihdetyö	- Oppilashuoltoryhmä seuraa epäiltyjä päihdeidenkäyttötapauksia ja on tarvittaessa yhteydessä sosiaali-viranomaisiin sekä huoltajiin

			- Varhainen puuttumisen: toimintamallin mukainen puuttuminen - Hoitoonohjaus: toimintamallin mukaisesti	
KAM Nivalan ammatti-opisto NAO	- Varhaisen puuttumisen periaate koko henkilökunnalle - Sitoutuminen koulun yhdessä sovittuun päihde-strategiaan - Joustava yhteistyö koulun ja kodin välillä sekä eri sidosryhmien kanssa - Asuntolaohjaajalle riittävä tuki muulta henkilökunnalta	- Oppilaitoksen tärkeä tehtävä on huolehtia riskiryhmään kuuluvien nuorten tukemisesta estämällä erityisesti koulutuksesta syrjäytymistä - Jokainen oppilaitoksessa toimiva aikuinen tunnistaa mahdollisen päihteidenkäytön, puuttuu havaittuun päihteidenkäyttöön ja hoitaa asian eteenpäin sekä sitoutuu toimimaan päihdestrategian toiminta-ohjeiden mukaisesti	- Nuoria ohjataan pääasiassa kasvatuksellisin keinoin - Päihteisiin liittyvä tie-tous on osa terveys- ja laillisuuskasvatusta ja liittyy oppilaitoksen kokonaistoimintaan - Ongelmiin puututaan välittömästi - Nuoren asioita käsitellään luottamuksellisesti opiskelijahuoltoryhmässä, jossa etsitään ratkaisuja nuoren, tämän huoltajien ja ryhmän jäsenten kesken	- Tehtyjä toimenpiteitä seurataan ja arvioidaan opiskelijahuoltoryhmässä, onko toiminta ollut strategian mukaista - Vastuuryhmä: opiskelijahuoltoryhmä ja asuntolaan liittyvissä asioissa asuntolaohjaaja
TOIMIJA-TAHO	ONNISTUMISEN AVAIN	TAVOITTEET	TOIMENPITEET	SEURANTA JA ARVIOINTI, VASTUUHENKILÖT
	- Oppilashuollossa toimivien koulutus ja riittävät resurssit	- Jokainen oppilaitoksessa toimiva nuori tietää päih-teidenkäytön olevan kiel-lettyä oppilaitoksessa, tie-tää mistä saa apua mahdollisessa päihdeongel-massa sekä ilmoittaa kou-luaikana tai koulualueella havaitsemastaan päihteidenkäytöstä jollekin oppilaitoksen aikuiselle	- Oppilaitos tekee verkos-totyötä muiden tahojen (poliisi, terveys- ja sosiaa-liviranomaiset) kanssa - Oppilaitoksella on toimintaohjeet, miten puututaan, mikäli nuori on päihtyneenä tai häntä epäillään päihteidenkäytöstä	
Nuoriso-palvelut	- Ehkäisy, varhainen puuttuminen, hoito - Yhteistyö eri tahojen kanssa	- Luottamus nuoriin - Yhteiset pelisäännöt eri toimijoiden kesken - Päihteidenkäytön tunnistaminen ja ongelmien pahenemisen estäminen	- Nuorten toiminnan tukeminen - Kampanjat, päihdevalistus - Päihteettömien harras-tus- ja kokoontumismah-dollisuuksien tarjoaminen - Yhteydenpito vanhempiin ja ammattihenkilöstöön	- Keskustelut, kyselyt, omat arvioinnit - Nuorisotyövastaava, nuoriso-ohjaaja - Nuorisovaltuusto
Liikunta-palvelut	- Yhteistyö eri tahojen kanssa	- Terveiden ja päihteettömien elämäntapojen edistäminen	- Seurojen työn tukeminen - Yhteiset pelisäännöt - Päihteettömät tapahtumat - Ongelmiin puuttuminen	- Seuranta ja saatu palaute - Henkilöstö

Kuntakohtainen malli / Sievin kunta

TOIMIIJA-T AHO	ONNISTUMISEN AVAIN	TAVOITTEET	TOIMENPITEET	SEURANTA JA ARVIOINTI, VASTUUHENKILÖT
Koulutoimi	- Varhainen puuttuminen - Moniammatillinen yhteistyö - Kodin ja koulun välinen yhteistyö - Opetussuunnitelma	- Tukeminen ja opettaminen - päihteettömyyteen ja terveelliseen elämään - Päihteiden haittavaikutusten kertominen	- Toimiva oppilashuoltotyö - Poissaolojen seuranta - Kouluterveydenhoidon palvelut - Päihteisiin liittyvät oppitunnit ja tempaukset / projektit - Vanhempainillat - Ulkopuoliset asiantun-tijaluennot päihteistä op-pilaille ja/tai vanhemmille - Vuosittaiset kyselyt oppilaille liittyen elintapoihin, tupakkaan ja päihteisiin	- Seuranta: tehtyjen kyselyjen johtopäätökset - Vastuuhenkilöt: oppilashuoltoryhmä, luokanvalvojat, aineenopettajat
Vapaa-aika- palvelut	- Moniammatillinen yhteistyö - Mielekäs ja kehittävä vapaa-ajantoiminta - Työntekijöiden ammattitaito - Päihdestrategiaan	- Nuorten päihteiden-käytön vähentäminen - Nuorten osallisuuden lisääminen - Oman elämän vastuun ottamisen tukeminen	- Työpajatoiminnan ylläpitäminen - Päihteettömän toiminnan järjestäminen ja tukeminen - Nuorten vaikuttaja-ryhmien tukeminen	- Vapaa-aikapalvelujen mittarit - Koko henkilöstö

	sitoutuminen - Varhainen puuttuminen			
Seurakunta	- Yhteistyö päihde-työtä tekevien tahojen kanssa - Kirkon päihde-strategiaan perehdyttäminen ja sitoutuminen - Ihmisen kunnioittaminen ja arvostaminen - Kiinnostus ja halu auttaa	- Seurakuntalaisen kokonaisvaltaisen elämänhallinnan tukeminen - Uusien kiinnostuskohteiden löytyminen - Seurakuntalaisen luottamuksen saavuttaminen	- Seurakunta pitää esillä –fyysisten, psyykkisten ja sosiaalisten tekijöiden lisäksi – hengellisyyden merkitystä päihdeongel-masta vapautumisessa - Päihtettömään elämään rohkaiseminen ja kannustaminen - Antaa tietoa myös eri tahoilta saatavista palveluista	- Seurantaa ja toteutumista arvioidaan henkilökohtaisilla kohtaamisilla - Vastuuhenkilöinä toimivat kaikki seurakunnan työntekijät

Kuntakohtainen malli / Ylivieskan kaupunki

TOIMIJA-T AHO	ONNISTUMISEN AVAIN	TAVOITTEET	TOIMENPITEET	SEURANTA JA ARVIOINTI, VASTUUHENKILÖT
Koulutoimi	- Arvot ja asenteet - Eri ammatti-ryhmien kitkaton yhteistyö - Lapsen ja nuoren hyvinvointi	- Terveiden elämäntapojen tukeminen ja vastuuseen kasvattaminen - Kodin ja koulun yhteinen työ - päihteettömyyteen ja terveisiin elämäntapoihin - Itsetunnon vahvistaminen - OHR toiminta tehokkaaksi - Kouluterveydenhoidon laadukkaat palvelut - Toimivat koulu-kuraattoripalvelut - Riittävät koulu-psykologipalvelut - Opettajien työn tukeminen - Varhainen puuttuminen - Kaikkien toimijoiden yhteisenä tavoitteena päihteiden väärinkäytön ehkäiseminen - Koulun OPS:aan sitoutuminen	- OPS:n mukainen valistus (oppiaineet) - Harrastus- ja kerhotoiminnan järjestäminen - Vanhempainillat - Palkitsevat kampanjat ja teematapahtumat - Kaikissa kouluissa OHR ja sille toiminta-suunnitelma - Toimijoiden työpaikka kouluilla - Kouluterveys-, koulukuraattori- ja koulu-psykologipalvelut lain edellyttämälle tasolle - Resursseja oltava riittävästi - Tärkeä tieto seuraa oppilasta koko kouluaajan - Kyselyt (mm. kouluterveyskysely) - Koulutus - Vanhempainyhdistysten toiminta - Vierailijat (huumetietobussi, päihdelabyrintti jne) - Terveystietojen tunnit - Esimiehen tuki	- Vastuutahot: Koulut - Koulut - Kuntapäätäjät - Koulut - Koulut - Koulu ja vanhempainyhdistys - Koulu ja nuorisotoimi
Nuorisotoimi	- Toimiva yhteistyö ja verkostot - Varhainen puuttuminen - Työntekijät koulutettuja sekä toimivat yhteisillä pelisäännöillä - Sitoutuminen päihdestrategiaan	- Riittävästi henkilökunta- sekä toimintaresursseja, toisen kokoaikaisen nuorisotyöntekijän saaminen - Yhteisten pelisääntöjen sekä puuttumismallin luominen eri toimijoiden kesken - Nuorisotoiminnan sisällön ja laadun yleinen määrätietoinen kehittäminen - päihde-strategian tavoitteet huomioon ottaen	- Nuorisotoiminta päihteetöntä ja nuorten tarpeisiin vastaavaa - Talotoimikunta, avoimet ovet, kerhot - Päihteettömät matkat, kurssit ja tapahtumat - live@sputnik - ZeroZone - PP päihteetön porukka (yläkoululle suunnattu) - Uusien toimintamuotojen kehittäminen (mikäli nuorisotoiminnan ohjaajan toimi koko-aikaistetaan)	- Nuorten kuuleminen - Systemaattinen palautteen kerääminen sekä laadun seuranta kyselyjen avulla - Vastuuhenkilöt: nuorisosihteeri ja nuorisotoiminnan ohjaaja (mikäli toimi koko-aikaistetaan)

TOIMIJAT AHO	ONNISTUMISEN AVAIN	TAVOITTEET	TOIMENPITEET	SEURANTA JA ARVIOINTI, VASTUUHENKILÖT
Liikunta-toimi	- Päihdestrategiaan sitoutuminen - Hyvät yhteydet muihin toimijoihin	- Terveiden ja päihteettömien elämäntapojen edistäminen - Varhainen puuttuminen	- Urheiluseurojen tukeminen - Urheiluseuroilla kasvatuksellisuuteen ohjaavat ja terveyttä edistävät pelisäännöt - Urheilutapahtumat, joissa on lapsia ja nuoria mukana, ovat päihteettömiä - Jos liikuntatoimen hallinnoimissa tiloissa havaitaan tupakointia tai alaikäisten päihteiden käyttöä, tilanteisiin puututaan välittömästi	- Strategian seuranta - Valvonta ja tilanteiden seuraaminen - Liikuntalautakunta, koko henkilöstö
Seurakunta Nuorisotyö	- Kosketuspinta ja laaja tavoitavuus kouluikäiseen väestöön - Päihteettömään elämäntapaan rohkaisevat arvot - Moniammatillinen yhteistyö ja verkosto muihin toimijoihin (koulu, kaupunki, poliisi, paikalliset ja yhdistykset)	- Yhteistyön vahvistaminen eri toimijoiden välillä - Työntekijöiden hyvät valmiudet toimia päihtyneen asiakkaan kohtaamisessa - Virikkeellinen ja päihteettömyyttä tukeva ympäristö ja toiminta - Nuori kokisi elämänsä rikkauten ja ainutlaatuisuuden päihteettömänä	- Varhainen puuttuminen - Rovastikunnallinen ehkäisevä päihdetyö – Saapas - Leirityössä ja iltatoiminnassa yhteinen päihteetön ”nollatoleranssi” toiminta-malli - PP-Päihteetön Porukka sekä muiden yhteisten päihteettömien tapahtumien järjestäminen yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa	- Ilta- ja leiritoiminnan osalta työtehtävissä oleva nuorisotyöntekijä - Saapas toiminnasta, etsivästä ja ehkäisevästä päihdetyöstä nuorisotyöntekijä, jonka vastuualueena erityisnuorisotyö
Diakoniatyö	- Moniammatillinen yhteistyö - Kristillinen ihmiskäsitys - Päihdestrategiaan sitoutuminen	- Päihdeasiakkaan kohtaaminen ja hengellinen, henkinen ja aineellinen auttaminen - Hyvän elämänlaadun tavoittelu ja päihteettömään elämäntapaan tukeminen	- Hengellisen keskustelu-mahdollisuuden tarjoaminen säännöllisesti esim. asiakasvastaanotto-tilanteissa - Tuetaan asiakasta arjen hallintaan, asioiden hoitamiseen ja vastuulliseen elämäntapaan - Rohkaistaan asiakasta henkiseen ja hengelliseen kasvuun - Päihteettömän virkistys-toiminnan järjestäminen esim. päihdetyön retket ja leirit - Krito-ryhmät tukevat asiakasta oman persoonan kasvussa Jumalan	- Päihdetyöstä vastaava diakoniatyöntekijä

			luoma-na ihmisenä ja antavat mahdollisuuden oman elämänhistoriansa ymmärtämiseen	
--	--	--	--	--

Seudullinen päihdestrategia / Jokilaaksojen poliisilaitos

(toimii kaikissa hankealueen kunnissa)

TOIMIJATAHO	ONNISTUMISEN AVAIN	TAVOITTEET	TOIMENPITEET	SEURANTA JA ARVIOINTI, VASTUUHENKILÖT
Poliisi	Henkilöstö Työkyky, osaaminen ja sitoutuminen Prosessi yhteistyö Päihdekasvatus Varhainen puuttuminen	1. Osaaminen ja sitoutuminen 2. Päihdestrategian esilletuominen omissa koulutustilaisuuksissa 1. Sosiaalityöntekijä poliisiasemalla 2. Yhteistyön tiivistäminen poliisin ja lh:n alkoholitarkastajien kesken 3. Yhteistyön tiivistäminen muiden tahojen kanssa (A-klinikka) 1. Kouluopetus päihdeasioissa, ml. päiväkodit. Projektit. 1. Lasten ja nuorten sekä riskiperheiden ja vanhempien tunnistaminen ja tukeminen 2. Rattijuopumusten määrän väheneminen 3. Alkoholin myynnin ja välittämisen valvonta 4. Päihdeiden käyttöön puuttuminen	1. Osallistuminen yhteisiin päihde-strategiatilaisuuksiin ja niiden suunnitteluun 2. Yhteistyö kaupunkien ja kuntien kanssa sosiaalityöntekijän saami-seksi poliisiasemalle. Yhteiset tilaisuuudet ja kunnalliset turvallisuus-suunnitelmat. 3. Ehkäisevä työ - Kouluilla toteutettava laillisuuskasvatus - Yhteistyö eri toimijoiden kanssa, jotka tekevät ehkäisevää työtä lasten ja nuorten hyväksi - Yhteistyö kaikkien alkoholin vähittäismyyntiluvan haltijoiden kanssa - Puhallusratsiat liikenteessä ja mahdolliset huumausaineiden pika-testit - Näkyvän valvonnan lisääminen 4. Varhaispuuttuminen - Puuttuminen lasten ja nuorten tekemiin rikoksiin välittömästi: alkoholin ja tupakan osalta 15 vuotta täyttänyt saa rangaistus-vaatimuksen, alle 15-vuotiaasta tehdään rikosilmoitus. Molemmissa tapauksissa asiasta ilmoitetaan vanhemmille ja alkoholin käytön osalta tehdään lastensuojelu-ilmoitus sosiaaliviranomaisille - Jos alle 18-vuotias jää kiinni huu-meista, poliisin lisäksi syyttäjä, sosiaaliviranomaiset, tekijä ja hänen huoltajansa keskustelevat asiasta heti ensimmäisen	1. Tehtävään valittu henkilö osallistuu mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksiin ja on myös vastuuhenkilö 2. Tulossuunnittelu ja seuranta. Tulossopimukset. VH: poliisipäällikkö. - Tilaisuuksien ja iskujen määrä. Valtakunnalliset ja paikalliset. Suunnittelu ja toteuttaminen. Esim. rattijuopumukset menevät suoraan tilastoon atk:n kautta. VH: kenttätoiminnan linjajohtaja. Raportointi lääninhallitukselle. 3. Koulupoliisi-suunnitelmat. Kunnalliset turvallisuussuunnitelmat. VH: nuorisopoliisit alueellaan. Päivitykset säännöllisin väliajoin. 4. Säännölliset palaverit sosiaalitoimen kanssa. VH: nuorisopoliisi. Pala-verit 3-4 kertaa vuodessa. 5. Erillinen seuranta. Päihderiippuvuusseuranta. Raportointi puolivuositain lääninhallitukselle. VH: toimistosihteri.

			kiinnijäämisen tapahduttua. Myös hoitoonohjauksesta sovitaan ja hoidon toteutumista seurataan, jonka jälkeen pääte-tään rikosoikeudellinen rangaistus - Kotihälytysten yhteydessä lasten-suojeluilmoitusten teko, mikäli lasten havaitaan kärsivän vanhempien alkoholinkäytöstä	
TOIMIJATAHO	ONNISTUMISEN AVAIN	TAVOITTEET	TOIMENPITEET	SEURANTA JA ARVIOINTI, VASTUUHENKILÖT
			5. Kuntoutus - Rattijuopumusten yhteydessä kuljettaja ohjataan A-klinikalle, huumausaineen käyttäjälle tarjotaan hoitoonohjausta	